

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta
Katedra občanského práva a pracovního práva

Silvie Talpová

**Aktuální praxe soudů při odstraňování vad podání se zaměřením na
aplikaci článku 36 Listiny základních práv a svobod**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Renáta Šínová, Ph.D.

OLOMOUC 2009

Já, níže podepsaná Silvie Talpová, autorka diplomové práce na téma Aktuální praxe soudů při odstraňování vad podání se zaměřením na aplikaci článku 36 Listiny základních práv a svobod, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb., správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křižkovského 8, 772 00 Olomouc, Česká republika,

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogu, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně adresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb UP. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Informační centrum UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje výše uvedené údaje jsou pravdivé. Prohlašuji tímto, že jsem diplomovou práci na téma Aktuální praxe soudů při odstraňování vad podání se zaměřením na aplikaci článku 36 Listiny základních práv a svobod zpracovala sama, pouze s využitím pramenů v práci uvedených.

V Olomouci dne 31. 3. 2009

.....

Ráda bych na tomto místě poděkovala především JUDr. Renátě Šínové, Ph.D. za její cenné připomínky, pomoc a ochotu při vedení mé diplomové práce.

Děkuji také Mgr. Ingrid Kovářové Kochové, samosoudkyni Okresního soudu v Olomouci, a JUDr. Dagmar Možné, předsedkyni senátu Krajského soudu v Brně, za cenné informace a ochotu při poskytování rozhovoru o problematice vad podání z pohledu aktuální praxe soudů.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
1. HISTORICKÝ VÝVOJ ŽALOBNÍHO PRÁVA	8
2. PODROBNĚJI K ČL. 36 LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD A ČL. 6 EVROPSKÉ ÚMLUVY O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD	12
2.1 Právo na spravedlivý soudní proces.....	12
2.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Štrasburský kontrolní mechanismus	14
2.3 Právo na soudní a jinou právní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.....	15
3. ANALÝZA PRÁVNÍ ÚPRAVY FOREM PODÁNÍ A NÁLEŽITOSTÍ PODÁNÍ	16
3.1 Zahájení řízení u soudu	16
3.2 Formy podání	18
3.2.1 Elektronický právní styk	21
3.3 Náležitosti žaloby.....	30
3.3.1 O náležitostech obecně	30
3.3.2 Označení soudu, jemuž je žaloba určena	33
3.3.3 Označení účastníků	33
3.3.4 Vylíčení rozhodujících skutečností	37
3.3.5 Žalobní petit	44
3.3.6 Označení věci, podpis žalobce a datum	46
4. VADA PODÁNÍ JAKO POJEM	48
4.1 Odlišení pojmu „vada podání“ od nedostatku procesních podmínek	51
4.2 Nesprávné označení účastníka a odlišení od nedostatku způsobilosti být účastníkem	52
4.3 Neúplné, nesrozumitelné a neurčité podání	58
4.4 Nesrozumitelnost nebo neurčitost petitu návrhu.....	60
5. ČINNOST SOUDU PŘI ODSTRAŇOVÁNÍ VAD PODÁNÍ	64
5.1 Poučovací povinnost soudu ve světle novelizací	65
5.2 Odstraňování vad žaloby.....	71

6. SPECIFIKA PODÁNÍ VE VYBRANÝCH DRUZÍCH CIVILNÍHO PROCESU	77
Řízení dle části páté o.s.ř.	77
Insolvenční řízení	78
Exekuční řízení dle exekučního řádu	79
Výkon rozhodnutí dle o.s.ř.	81
ZÁVĚR	84
PRAMENY A LITERATURA	88

ÚVOD

Na první pohled by se mohlo zdát, že v otázce „správnosti“ podání napadajících soudy nemůžou vznikat vážnější potíže, tudíž soud vyzývá k opravě podání jen příležitostně. Aktuální praxe soudů je ovšem jiná. Navíc vzhledem k tomu, že praxe soudů při odstraňování vad podání není jednotná a v řadě případů lze dokonce polemizovat o jejím souladu s právní úpravou, zvolila jsem si tento aktuální problém pro hlubší rozpracování. Impulsem k výběru tohoto tématu byla mimo jiné i moje dvouletá praxe v advokátní kanceláři, kde do listinného styku se soudy přicházím denně, a to právě ve formě mnou činěných podání soudům a soudy činěných výzev k odstranění nedostatků některých podání.

Dostupná literatura k problematice odstraňování vad podání není příliš rozsáhlá, lze-li vůbec o nějaké literatuře hovořit. Většina autorů se věnuje pouze zákonem stanovenému postupu soudů, jak naložit s podáním, jež soud vyhodnotí jako vadné. Ovšem žádný z nich neprovádí rozbor a vyhodnocení vad podání jako celku. Nejvýznamnějšími podklady proto pro psaní mé práce shledávám vyslovené právní závěry Nejvyššího soudu České republiky a Ústavního soudu České republiky. Celou práci proložím v jednotlivých kapitolách úvahami *de lege ferenda* a praktickou část mé práce tvoří konzultace se soudci na různých stupních soudní soustavy.

Cíle mé diplomové práce lze rozložit do tří oblastí. V první řadě je to rozbor současného stavu forem podání a jejich náležitostí, druhou oblastí jsou nejčastěji vyskytující se vady podání a jejich odstraňování soudy, a třetí část tvoří specifika jednotlivých podání v tom či onom duhu civilního procesu. Ze všech podání, která lze k soudu podat, se budu nejvíce soustředit na žalobu. Budu-li tedy v práci zmiňovat „podání“, je tím myšlena žaloba, případně návrh na zahájení řízení.

Vědecké metody, které ve své práci využiji, tvoří základní stavební kameny celé diplomové práce. Jedná se zejména o gramaticko-sémantickou a logickou interpretaci, metodu analýzy, jež je procesem myšlenkového rozčlenění celku na části a rozbořením faktů směřující od celku k částem, a dále použiji metodu indukce, která je procesem vyvozování obecného závěru na základě poznatků o jednotlivostech, metodu dedukce, která je druhem logického myšlení, při kterém od obecných tvrzení a závěrů přecházíme k méně známým faktům, a samozřejmě v neposlední řadě také využiji komparativní metodou formou srovnání české právní úpravy a úpravy americké a slovenské v určitých partiích mé práce.

Svoji práci strukturuji do šesti základních kapitol. První kapitolou zachycuji historický vývoj žalobního práva od dob římských přes dobu hledání různých teorií žalobního práva až po současnost, kdy žalobu v nejobecnější rovině vnímáme jako prostředek k uplatnění svého práva před nestranným orgánem – soudem. V kapitole druhé se detailněji zabývám článkem 36 Listiny základních práv a svobod a s ním paralelně souvisejícím článkem 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod obsahujících jednu ze stěžejních zásad civilního procesu – a sice právo na spravedlivý proces a rovný přístup k soudům. Třetí kapitolu věnuji analýze současných forem podání, kde především kladu důraz na rozbor současného využití a budoucí vize elektronického podání. Obsah čtvrté kapitoly tvoří obligatorní náležitosti podání, kterým se budu věnovat ve světle souhrnné novely občanského soudního řádu, jež nabude účinnosti 1. 7. 2009. Stěžejními částmi diplomové práce jsou kapitola čtvrtá a pátá, ve kterých nejprve definuji vadu podání, vymezím, v jakých náležitostech podání se nejčastěji vady vyskytují, a následně uvedu činnost soudu při odstraňování vad podání z aktuálního úhlu pohledu. V poslední, tedy šesté kapitole, se zaměřím na vybraná specifika podání v určitých druzích civilního procesu, která jsou mi buď blízká z důvodu mé praxe, anebo jsou aktuálně diskutovaná či „čerstvě“ vložená do občanského soudního řádu.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ ŽALOBNÍHO PRÁVA

Žaloba je procesním úkonem žalobce, kdy tento se obrací na soud s žádostí o poskytnutí právní ochrany proti individuálně vymezenému žalovanému. Žalobce sám si možná mnohdy ani do důsledku neuvědomuje, že právě tento procesní úkon roztáčí jednotlivá vzájemně do sebe zapadající kolečka celého soudního postupu, jehož konkrétní účastníky a konkrétní předmět v žalobě závazně vymezuje, a mimo jiné tímto také zakládá soudci povinnost o tomto přesně vymezeném předmětu v souladu s právem rozhodnout.

V dnešní době je žaloba vnímána jako obecný prostředek k uplatnění jakéhokoliv práva¹ před soudem. Toto chápání žaloby ale vždycky takové nebylo. Pojdme tedy nahlédnout do doby, kdy se žaloba začala vyvíjet.

Kde jinde začít s počátkem žalobního práva, než v právu římském, kde má své kořeny nejen žaloba, ale i celá oblast soukromého práva kontinentálního právního systému, a dodnes je v tomto období právními teoretiky hledaná inspirace. Ve svých počátcích byla žaloba, tzv. *actio*, spíše jakousi „smlouvou“, která ve skutečnosti upravovala pravidla svépomoci.² S principem svépomoci souhlasí i Hlavsa, který uvádí, že v předstátní společnosti, založené na jednoduchých primitivních vztazích mezi jejími členy, kdy nebyl pojem práva ujasněn, byla původním prostředkem prosazení zájmu jednotlivce svépomoc. V případě porušení svého práva si musel jednatel zjednat nápravu sám, popřípadě mohl spoléhat na pomoc své rodiny či širšího příbuzenstva. Mnohdy bylo třeba dosáhnout právního stavu i násilím.³

Ale vraťme se zpět k právu římskému, které již vykazovalo jakési prvky uspořádanosti, i co se svépomoci týče. V římském právu existovaly jednotlivé žaloby, jež příslušely určitému právu, a navzájem byly nezaměnitelné. Žaloba zde splývala se samotnou povinností, přímo tento nárok vyjadřovala, tudíž si oprávněný na základě této žaloby („smlouvy“) sám zabezpečoval respektování svých práv. Z toho tedy plyne, že po celá staletí do těchto vztahů stát žádným způsobem nezasahoval. Postupným vývojem však přeci jen státní orgán, jako nezávislá třetí strana, přejal roli toho, kdo právo vymáhá. Reflektování tohoto vývoje lze proto zaznamenat i u právních teoretiků, kdy kupříkladu Celsus v této souvislosti uvádí: „*Nihil aliud est actio quam ius quod sibi debeat, iudicio persequi.*“^{4, 5}

¹ Ve většině případů je myšleno právo soukromoprávní, ale výjimkou není ani právo veřejnoprávní povahy.

² Franc, P. *Soudní ochrana veřejného zájmu*. Brno, 2004. Dostupné na <http://www.pilaw.cz/>.

³ Stavínková, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 19.

⁴ „Žaloba není ničím jiným, než právem vymáhat na soudě to, co komu patří.“

Prvotní římský civilní proces zvaný legisakční (na základě zákonem stanovených žalob) se dělil na dvě stadia: řízení in iure (před praetorem coby státním úředníkem), které směřovalo k právnímu posouzení, zda existuje příslušná konkrétní žaloba, a k jejímu přidělení – actionem dare. Až po této fázi následovalo druhé stadium – řízení apud iudicem (před laickým soudcem, který bývá z dnešního pohledu přirovnáván k rozhodci), které teprve směřovalo k rozhodnutí věci.⁶ Jurisdikční řízení, jež je věcí státního úředníka, je tedy odděleno od rozhodování v meritu věci, které bylo dlouho rozhodováním laickým.

Soudní řízení v takové podobě, jak ho známe dnes, vzniklo a vyvíjelo se v závislosti na konkrétních historických poměrech, determinovaných zejména politickými, hospodářskými a dalšími společenskými vztahy.⁷ V novodobém právu je patrné, že historickým základem žalobního práva je v naší právní kultuře ochrana individuálně určeného hmotného práva. Shrnula bych to větou, že v kontinentálním právním systému zůstává vztah k hmotnému právu významný. Žalobní právo jako takové bylo předmětem zkoumání mnoha z toho vzniklých teorií.

Prvá teorie, která se objevuje, je materiálněprávní žalobní teorie. Tato vidí v právu žalovat pouhý projev subjektivního hmotného práva. Ovšem to lze lehce zpochybnit otázkami: Na základě čeho žaluje ten, kdo žádné subjektivní právo nemá? A pakliže soud žalobu zamítl, protože zde neshledal porušení subjektivního práva: O co se tedy žaloba opírala? Myslím si, že tato teorie právě na základě neschopnosti odpovědět základní otázky nemohla mít dlouhého trvání, nicméně bezesporu byla alespoň impulsem pro vznik teorie další.

Významný myšlenkový krok k rozpoznání podstaty žaloby a žalobního práva přinesla dualistická teorie žalobního práva. V reakci na chyby teorie předchozí, tato rozděluje žalobní právo na dvě složky. Žalobní právo se podle dualistické teorie skládá z materiálněprávního nároku a veřejnoprávního nároku. Vysvětlení je nasnadě. Materiálněprávní nárok žaloby plyne ze subjektivního oprávnění (např. vlastnické právo), kdežto veřejnoprávní nárok představuje samostatný nárok na udělení právní ochrany tomuto subjektivnímu právu. Domnívám se, že tato teorie již vykročila správnou cestou, neboť již není jednostranně zaměřená, ale definuje dvě esenciální složky žaloby, kdy tyto dva nároky musí existovat pospolu, aby mohly vytvořit celistvou žalobu.

Zdá se snad samozřejmostí, že při utváření teorií se při bádání musí čas od času „šlápnout“ vedle, abychom se posléze mohli vrátit k předchozímu řešení a snažili se najít

⁵ Franc, P. *Soudní ochrana veřejného zájmu*. Brno, 2004. Dostupné na <http://www.pilaw.cz/>.

⁶ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 211 – 212.

⁷ Stavínková, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 21.

východisko jinde. Tímto tzv. „Černým Petrem“ se v historickém utváření žalobního práva stala teorie abstraktního žalobního práva, jež vsadila na cestu úplného odpoutání žaloby od materiálního práva. Tato teorie při svém vzniku opět hledá inspiraci v teorii předchozí, ale vybírá si z ní pouze jednu její část, když zastává názor, že žalobní právo je výlučně veřejnoprávní povahy. Zcela se vylučuje souvislost se subjektivním právem jakožto základem nároku. Žaloba je v této teorii chápána pouze jako právo na poskytnutí ochrany státem. V důsledku se jedná o vydání soudního rozhodnutí na žádost, která je nezávislá na skutečné existenci hmotného práva. Myslím si, že z dnešního úhlu pohledu na žalobní právo nezbyvá, než konstatovat, že tato teorie odráží pouhou možnost obrátit se na soud, nic víc, nic méně. Dalo se tudíž předpokládat, že tato poněkud lichá teorie neuspokojí odbornou veřejnost a budou se hledat cesty jiné.

Proto spatřuje světlo světa teorie konkrétního žalobního práva, která se snaží navázat zpřetřhanou nit ve vztahu mezi subjektivním hmotným právem a procesním nárokem žaloby. Teoretici civilního procesu se znovu pokoušejí spojit jak hmotněprávní, tak procesněprávní předpoklady žaloby v jedno právo, vedoucí ne k jakémukoli, ale k příznivému meritornímu rozhodnutí. Formulují tak žalobní právo jako „nárok na právní ochranu“ (Rechtsschutzanspruch).⁸ Teorie konkrétního žalobního práva, známá spíše právě pod názvem nárok na právní ochranu, ovšem neznamena návrat k materiálněprávnímu pojetí žaloby, nejde zde o pouhý projev hmotného práva. Ba právě naopak.

Nárok na právní ochranu je žalobním právem v konkrétním slova smyslu. Je to samostatné procesní právo veřejnoprávní povahy směřující vůči státu. Jeho předpoklady jsou jednak procesní a jednak hmotněprávní. Samy procesní předpoklady jsou taky dvojí: za prvé je tvoří předpoklady vzniku procesu (jako příklad bych uvedla pravomoc soudu či právní subjektivitu stran), druhou součástí jsou pak předpoklady žaloby (zde nám za příklad poslouží existence právního zájmu na poskytnutí ochrany). Hmotněprávní podstatou nároku na právní ochranu je pak již zmiňovaný subjektivní hmotněprávní nárok.

V české procesualistické literatuře nenalezlo učení o konkrétním žalobním právu větší odezvu, i když se k němu většina teoretiků vyjadřuje. Profesor Karlovy univerzity V. Hora ve své učebnici vyslovil řadu argumentů, které brojí proti této teorii, když namítá mj., že „žalovatelnost není nějakým samostatným a od soukromoprávního nároku rozdílným veřejnoprávním oprávněním, nýbrž tvoří nerozlučnou část právě práv soukromých“.⁹

⁸ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 213.

⁹ Hora, V. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma (zákony ze dne 1. srpna 1895 č. 110, 111, 112, 113 ř. z.)*. 1. vydání. Praha: Československý kompas, 1923.

Podle mého názoru je třeba propojení jak hmotněprávního nároku, tak i procesních podmínek pro utvoření žalobního práva. Žaloba je mnou pak vnímána jako spojovací můstek mezi právem hmotným a procesním, poněvadž nám umožní přechod subjektivního oprávnění do oblasti práva procesního. Nelze pojem „žaloba“ podřadit pouze pod jednu z těchto složek. Stěží řekneme, že postačuje, že mi svědčí určité subjektivní právo, a tudíž jsem oprávněna žalovat. K naplnění celého žalobního práva musím ještě vedle hmotněprávní podmínky splňovat další procesní podmínky, z nichž například splnění procesní subjektivity, je jen jeden z mnoha příkladů.

Pojďme se ale ještě o kousek posunout v čase směrem k přítomnosti. Tzv. učení o *Rechtsschutzanspruch* vzniklo několik desetiletí poté, co se civilní právo procesní vydělilo z tisíciletého područí práva soukromého, a stalo se tak samostatným právním odvětvím.¹⁰ Považuji za vhodné také poznamenat, že učení o *Rechtsschutzanspruch* se stalo důležitou teoretickou základnou pro definování práva na soudní ochranu tak, jak je známe dnes. Druhá polovina 20. století znamenala pro lidstvo překonání nejedné těžké zkoušky v podobě diktátorských či totalitních režimů. Nabízí se říci, že přirozenou reakcí na tento politický, hospodářský, sociální a další společenskovední vývoj je fakt, že se v právních dokumentech (převážně mezinárodní povahy) začíná klást důraz na ochranu základních, přirozených, nezadatelných lidských práv. Mezi těmito právy zaujímá své čestné místo i tzv. právo na soudní ochranu, jinak také zvané „právo na spravedlivý soudní proces“. Takto nazvané to okamžitě svádí k asociaci s „nárokem na právní ochranu“ popsáním výše, tedy alespoň pojmosloví k tomu nabádá. Pravdou ovšem je, že se jedná o odlišný institut, byť určitá blízkost obou koncepcí by se také dala najít. Zásadní odlišnost se nachází v tom, že v právu na spravedlivý proces, jež se stává prostřednictvím mezinárodních dokumentů součástí i dokumentů vnitrostátních, je poprvé bez jakýchkoli spekulací a vymyšlení teorií toto právo stanoveno jako subjektivní právo každého jednotlivce (i skupin jednotlivců) vůči státu jako povinnému subjektu na poskytnutí náležité právní ochrany tomu, kdo se jí dovolává.¹¹ Jedná se o samostatné subjektivní veřejné právo vůči státu na poskytnutí právní ochrany v takovém procesu, který maximálně garantuje spravedlivý výsledek, ne však výsledek příznivý. Více se budu právem na spravedlivý proces zabývat v následující kapitole.

¹⁰ Franc, P. *Soudní ochrana veřejného zájmu*. Brno, 2004. dostupné na <http://www.pilaw.cz/>.

¹¹ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 214.

2. PODROBNĚJI K ČL. 36 LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD A ČL. 6 EVROPSKÉ ÚMLUVY O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

2.1 Právo na spravedlivý soudní proces

Politické události 20. století, zvláště tedy druhé poloviny, vyvolaly potřebu více zdůrazňovat ochranu lidských práv a svobod, a v pomyslném žebříčku ochrany jim nelze přiřknout jinou pozici nežli první. Ale co vlastně rozumíme pod pojmem „lidská práva“ a jaký je terminologický rozdíl od spojení „základní práva“? Lidská práva jsou zpravidla chápána jako práva a oprávnění jednotlivce, která zajišťují svobodu a důstojnost člověka a požívají institucionálních záruk.¹² Svými slovy bych řekla, že jsou to práva přirozenoprávního základu, jež náleží každému člověku neohledně na barvu jeho pleti, rasu, národnost, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální původ či další znaky odlišující jedince mezi sebou navzájem. Jednoduše řečeno jsou tato lidská práva založena na antidiskriminačním základě a náleží každé lidské bytosti bez dalšího. Vyvěrají z přirozené podstaty člověka jako lidského jedince. Stěžejními atributy lidských práv jsou takzvaná 4N: nezadatelnost, nezrušitelnost, nezczitelnost a nepromlčitelnost, respektive z angličtiny 4I: Inalienable, Indivisible, Interrelated, Interdependent. Naproti tomu pojmu „základních práv“ je užíváno ve dvojitým významu. Jednak jako „tvrdé jádro lidských práv (klasické svobody, jež jsou vlastní samotné důstojnosti člověka)“¹³, a jednak dle pramenů jejich zakotvení. Z druhého úhlu pohledu se můžeme setkat s pojmem základních práv jako ústavně zaručených práv a svobod¹⁴ nebo naopak ve smyslu mezinárodněprávní regulace, kdy je zakotvují mezinárodní smlouvy či další normy mezinárodního práva.¹⁵

Současné nároky na justici, co se týče ochrany základních lidských práv, vymezuje právě termín „právo na spravedlivý proces“, jež je obsahem článku 36 Listiny základních práv a svobod. Právo na spravedlivý proces náleží do I. generace práv jako vrcholu ochrany lidských práv, kde zaujímá své výrazné místo společně s dalšími neméně významnými právy směřujícími k ochraně lidského života jako jsou například právo na život, zákaz

¹² Sudre, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 12.

¹³ Tamtéž, s. 131.

¹⁴ Lukaševa, E., A. a kol. *Práva člověka, „Norma“*, Moskva 2001, s. 133. Obdobně viz Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V. *Ústavní systém České republiky*. Prospektrum, 1999. s. 288.

¹⁵ Strážnická, V., Šebesta, Š. *Člověk a jeho práva*. Bratislava: Jaga, 1994. s. 12.

mučení a nelidského zacházení, zákaz otroctví a nucených prací, a zároveň do této I. generace práv spadají i procesní záruky ochrany lidských práv jako je například právo na obhajobu, ne bis in idem a právě již několikrát zmiňované právo na spravedlivý proces.

Prvky práva na spravedlivý proces jsou samo právo obrátit se k nezávislému a nestrannému soudu zřízenému zákonem (přístup k soudu), rovnost účastníků před tímto soudem (rovnost zbraní), veřejné projednání (možnost kontroly veřejností) a rozhodnutí v přiměřené lhůtě. Winterová uvádí, že právo na spravedlivý proces je subjektivní právo každého jednotlivce (i skupin jednotlivců) vůči státu jako povinnému subjektu na poskytnutí náležité právní ochrany tomu, kdo se jí dovolává.¹⁶ Jedná se o jedno ze základních garantovaných lidských práv ve smyslu čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, k níž přistoupila naše země ještě jako ČSFR v roce 1992 a později i samostatná Česká republika. Československo bylo roku 1992 vůbec prvním státem střední a východní Evropy, který se stal stranou Úmluvy (ratifikace proběhla 18. března 1992). Česká republika pak toto právo pojala i do své ústavní Listiny základních práv a svobod v podobě článku 36. Právo na spravedlivý proces je tedy zajišťováno nejen vnitrostátně na základě mezinárodních závazků, které na sebe státy vzaly např. v rámci Rady Evropy, ale rovněž mechanismem nadnárodní ochrany. Každý se totiž může dovolat ochrany u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, jestliže se ochrany nedomůže vnitrostátně – a nesplnění povinnosti žalovaným státem může být sankcionováno jak tím, že je stát na této úrovni odsouzen k nápravě, je-li možná, tak tím, že je mu uloženo poskytnout žalobci přiměřené zadostiučinění.¹⁷ Odpovědným subjektem, jak z logiky věci plyne, je tedy konkrétní členský stát Rady Evropy, a legitimovaným k podání stížnosti je každý jednatel nebo i skupiny jednotlivců – jedná se o samostatné subjektivní veřejné právu vůči státu.

¹⁶ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 214.

¹⁷ Tamtéž.

2.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Štrasburský kontrolní mechanismus

Evropská úmluva je nejstarším regionálním mechanismem ochrany lidských práv na evropském kontinentě. Byla podepsána v Římě roku 1950 členskými státy Rady Evropy (tehdy 10 států) a v platnost vstoupila roku 1953. V současné době jsou signatáři Úmluvy více než čtyři desítky evropských států, které jsou zároveň členy Rady Evropy, neboť právě jednou z esenciálních podmínek členství v Radě Evropy je podpis Evropské úmluvy v okamžiku vstupu do organizace a její ratifikace ne později nežli rok poté.¹⁸

Myslím si, že výhodou štrasburského kontrolního mechanismu ve srovnání s naší justicí je, že právo na podání individuální stížnosti je koncipováno extenzivně, což znamená, že mezi oprávněné osoby patří každá fyzická osoba, nevládní organizace, skupiny jednotlivců považující se za oběti v důsledku porušení práva smluvní stranou, tedy státem. Evropská úmluva musí být v tomto světle vykládána tak, že k fyzickým osobám oprávněným obrátit se na Evropský soud patří dokonce i osoby, jež vnitrostátní právní řád považuje za nezpůsobilé (nezletilé či duševně nemocné, aniž by byly zastupovány poručníkem nebo opatrovníkem) a stejně tak i osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.¹⁹ Nevýhodou naopak podle Šiškové je fakt, že díky širokému definování oprávněných stěžovatelů narůstá počet individuálních stížností, s čímž souvisí neflexibilní reakce na tento nárůst, a tím se prodlužuje celková délka štrasburské procedury. Závěrem považuji za nutné zmínit, že obrátit se na Evropský soud nelze kdykoliv, ale je to podmíněno vyčerpáním všech vnitrostátních prostředků nápravy a lhůtou šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí – v českých podmínkách to tedy znamená možnost obrátit se na štrasburský mechanismus kontroly dodržování lidských práv až po uplynutí šestiměsíční lhůty po doručení zamítavého rozhodnutí o ústavní stížnosti. Ústavní stížnost je totiž v českém právu považována za poslední možnost domoci se ochrany svých práv na vnitrostátní úrovni, byť ústavní soud slouží k ochraně ústavnosti a samotná ústava České republiky jej do obecné soustavy soudů nezahrnuje.²⁰

¹⁸ Šišková, N. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003. s. 101.

¹⁹ Tamtéž, s. 119.

²⁰ Čl. 83 ústavy ve srov. s čl. 91 ústavy.

2.3 Právo na soudní a jinou právní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

Ústavní soud ve svém usnesení stanovil, že samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na spravedlivý proces. V případě subjektivního práva na soudní a jinou právní ochranu je totiž třeba vždy zkoumat, jak porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobilé přivodit pro jednotlivce příznivější rozhodnutí ve věci samé.²¹ Mám tedy za to, že je třeba vždy nejen objektivně posuzovat, zda bylo porušeno subjektivní právo jednotlivce na spravedlivý proces, ale je navíc nutné při tomto posuzování ještě zohlednit, zda byl účastník řízení také zkrácen na svých právech tím, že se mu nedostalo řádného soudního procesu, na který má Listinou garantovaný nárok. Pakliže zodpovíme obě takto vymezené roviny posuzování kladně, lze vyslovit porušení práva na spravedlivý proces. Z uvedeného mi vyplývá, že tedy nelze automaticky považovat každé porušení kogentních procesních ustanovení za zásah do ústavně zaručených práv.

Jakýkoliv proces neexistuje samoučelně, nýbrž jeho cílem je dosažení vzniku, změny či zániku hmotných práv a povinností fyzických či právnických osob. Tato skutečnost se musí nutně odrážet také v rovině základních práv a svobod, v daném případě ve sféře vymezení rozsahu práva na spravedlivý proces. Teprve takové porušení objektivních procesních pravidel by mohlo být zásahem do subjektivního práva na spravedlivý proces, které by skutečně jednotlivce omezilo v některém konkrétním subjektivním procesním právu, například v nemožnosti provést konkrétní stěžovatelem zamýšlený procesní úkon, čímž by byl v důsledku znevýhodněn oproti jinému účastníkovi řízení či zkrácen na svých hmotných právech.²² Takto stanovenému závěru lze podle mého názoru rozumět tak, že v žádném případě nelze od sebe oddělovat subjektivní a objektivní procesní podmínky, stejně tak jako nelze při posuzování práva na spravedlivý proces oddělit hmotné právo od procesního. I samosoudkyně Okresního soudu v Olomouci I. Kovářová Kochová tvrdí, že: „Civilní proces je nástrojem k dosažení ochrany práva hmotného, jež účastníku svědčí. Laicky řečeno hmotné právo je kus dřeva, civilní proces je dlátem. K tomu, abych vyrobila sochu, je třeba mít jak to dřevo, tak i dláto.“ S tímto názor nelze než souhlasit. Je vždy zapotřebí koexistence obou právních odvětví k dosažení spravedlivého cíle. Bezesporu je

²¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 148/02 ze dne 27. 8. 2003, Sbírka nálezů a usnesení č. 31, roč. 2003, s. 327.

²² Tamtéž.

nutné vždy zkoumat obě složky ve vzájemných souvislostech. Taktéž čeští procesualisté při vymezení pojmu civilního procesu užívají pojmu soudního řízení ruku v ruce se subjektivními hmotnými právy, k jejichž ochraně de facto celý civilní proces slouží.²³

3. ANALÝZA PRÁVNÍ ÚPRAVY FOREM PODÁNÍ A NÁLEŽITOSTÍ PODÁNÍ

3.1 Zahájení řízení u soudu

Z dispoziční zásady ovládající zahájení civilního řízení před soudem nepochybně vyplývá fakt, že občanské soudní řízení se zásadně zahajuje na návrh. Nicméně je nezbytné na tomto místě pro úplnost doplnit, že soud je oprávněn zahájit řízení i bez návrhu, jedná-li se o řízení vyjmenovaná v § 81 odst. 1 o.s.ř. a další řízení, kde to zákon připouští.

Je zcela nepochybné, že civilní nalézací řízení je možno diferencovat na řízení sporné (jurisdictio contentiosa) a řízení nesporné (jurisdictio voluntaria), a to i přesto, že současná platná právní úprava nemá výslovná ustanovení, kterými by toto rozlišování potvrdila.²⁴ Občanský soudní řád totiž jak po velké novele provedené zákonem č. 30/2000 Sb., tak i po dalších změnách, včetně souhrnné novely provedené zákonem č. 7/2009 Sb. s účinností od 1. 7. 2009, nadále zůstává po obsahové stránce jednotným procesním předpisem a systémově nerozlišuje mezi projednáváním a rozhodováním sporných řízení a projednáváním a rozhodováním dalších právních věcí (nesporná řízení).

Pro rozlišení tedy považuji za důležité zmínit rozdíly v terminologii mezi oběma typy procesního řízení. Ve sporném řízení (jedná se o řízení o právních vztazích mezi žalobcem a žalovaným) a shodně tak v řízení dle části páté o.s.ř. (řízení ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem) se návrh podaný u soudu nazývá „žalobou“. V řízení nesporném se pro označení návrhu používá „návrh na zahájení řízení“. Stejně tak, nakládá-li občanský soudní řád s termíny „žaloba“, „žalobce“ či „žalovaný“, plyne z toho, že ustanovení obsahující tyto pojmy platí pouze pro sporné řízení. Naopak názvy „návrh

²³ Srov. např. definice civilního procesu v Hlavsové učebnici: „Civilní proces je postup soudu, účastníků a dalších subjektů a osob zúčastněných na řízení, jehož cílem je poskytnutí ochrany subjektivním právům a zákonem chráněným zájmům.“ Stavínohová, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 146.

²⁴ Stavínohová, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 328.

na zahájení řízení“, „navrhovatel“ nebo „ostatní účastníci řízení“ napovídají, že se jedná o terminologii nesporného řízení. V případě, že o.s.ř. uvádí obě alternativy, popřípadě jen termín „návrh“, je příslušné ustanovení společné pro oba druhy řízení.²⁵ Tolik k základnímu rozlišení.

Zcela zvláštním druhem řízení je řízení podle již zmiňované části páté o.s.ř., které nelze jednoznačně zařadit ani pod řízení sporné ani pod řízení nesporné. Jde o zvláštní druh řízení, které v sobě zahrnuje – s přihlédnutím k povaze jednotlivých v něm projednávaných věcí – v různé míře prvky obou řízení.²⁶ Naopak Hlavsa ve své publikaci uvádí názor, že řízení podle části páté o.s.ř. i přes nepřesnou terminologii nové úpravy má ve většině případů charakter sporného řízení (srov. i § 250d o.s.ř.), a to i přes ojediněle publikované názory, že jde o řízení nesporné.²⁷

Domnívám se, že řízení podle části páté o.s.ř. je řízení sui generis, které nelze subsumovat ani pod řízení sporné ani pod řízení nesporné. Vodítkem by mohlo být ustanovení § 244 odst. 1 o.s.ř., které stanoví, že jakmile nabude rozhodnutí správního orgánu právní moci, může být tatáž věc projednána na návrh v občanském soudním řízení. Právě ono spojení „na návrh“ by nám mohlo iniciovat, že se jedná o řízení sporné, nicméně není to pravidlem. Charakter řízení před civilním soudem musí totiž odpovídat předchozímu řízení před správním orgánem, které má sice zpravidla charakter řízení sporného, ale správní orgán může stejně tak rozhodovat i v jiných právních věcech než sporech. Těmito jinými právními věcmi se má na mysli právě řízení nesporné. Za příklad nám může posloužit určité přihlašovací řízení, kde bude účastníkem pouze žalobce. Kdyby se tento případ dostal před civilního soudce, půjde již v řízení podle části páté o.s.ř. o řízení svým charakterem nesporné. Nelze tedy jednoznačně říct, že řízení podle části páté je řízením sporným nebo naopak nesporným. Řízení ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem, bude svým charakterem vždy záviset na předchozím řízení před správním orgánem.

²⁵ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl. 7.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 337.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Hlavsa, P. *Občanský soudní řád, Správní řád soudní a předpisy souvisící s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce.* 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 273.

3.2 Formy podání

Existují různé možnosti, jak se může žalobce se svou žalobou obrátit na soud. Soud je pak od tohoto okamžiku povinen o určitém - v žalobě konkrétně vymezeném - právu autoritativně rozhodnout. Pojd'me se tedy podívat, jakými různými způsoby může být zahájeno řízení u soudu neboli jakými formami se lze podle platné právní úpravy obrátit na soud.

Především se sporné řízení zahajuje dnem, kdy dojde soudu písemné znění žaloby. Od účinnosti novely občanského soudního řádu provedené zákonem č. 123/2008 Sb., tedy od 1. července 2008, bylo pozměněno znění § 42 o.s.ř. tak, že v odstavci prvním zákonodárce doplnil, že „písemné podání se činí v listinné nebo elektronické podobě prostřednictvím veřejné datové sítě, telegraficky nebo telefaxem“. Řízení je zahájeno i tehdy, jestliže toto podání obsahuje nedostatky - například ten, kdo podává žalobu, nemá procesní subjektivitu a další a další případy vad podání (zejména žalob), kterými se budu zabývat v kapitole 4. své práce.

Jinými slovy řečeno, podaná žaloba dnem doručení soudu spouští celý sled událostí zahajující soudní řízení a mnohdy ani nevádí, že toto podání není bezvadné, neboť se pak tato povinnost poučit o bezvadnosti žaloby přesouvá na soudce, který žalobce usnesením vyzve k doplnění žaloby v určité lhůtě společně s poučením, co by následovalo, kdyby žalobce výzvu neuposlechl.

Dalším možným způsobem, jak učinit podání (žalobu), je tedy kromě listinné podoby podání, zaslání žaloby soudu v elektronické podobě, telegraficky nebo telefaxem. Kterýkoli z těchto možných způsobů ovšem nemůže být jen procesním úkonem sám o sobě jako v prvním případě. Zde je dle dikce zákona nutné žalobu učiněnou telegraficky písemně doplnit nejpozději do tří dnů. Je-li žaloba podána telefaxem či v elektronické podobě, je třeba v téže lhůtě ji doplnit předložením originálu, případně písemným podáním shodného znění.²⁸ V opačném případě soud žalobce vyzve k doplnění žaloby, neboť se jedná o neúplné podání. K problému doplnění elektronického podání do tří dnů se ve své judikatuře vyjadřoval Ústavní soud s takovým stanoviskem, že povinnost uvedená v ustanovení § 42 odst. 3 občanského soudního řádu, tedy písemně doplnit elektronické podání do tří dnů, se nevztahuje na podání v elektronické podobě, jestliže je k němu připojen uznávaný elektronický podpis dle ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a změně některých dalších zákonů. Závěrem svého nálezu ústavní

²⁸ Srov. § 42 odst. 3 o.s.ř. v účinném znění.

soud doplnil, že postupem soudu, kterým bylo odvolání odmítnuto podle ust. § 208 odst. 3 o.s.ř. pro opožděnost pouze z důvodu, že soud nepřihlédl k elektronickému podání se zaručeným elektronickým podpisem, které nebylo v třídní lhůtě podle ust. § 42 odst. 3 o.s.ř. doplněno písemně, bylo porušeno právo na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6. odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).²⁹ Tento problém dále detailně rozebírám v následující kapitole. Vzhledem k nastíněným problémům s výkladem tohoto ustanovení zákona přidala již výše zmiňovaná novela o.s.ř. (zákon č. 123/2008 Sb.) s účinností od 1. 7. 2009 k § 42 odstavec pátý v tomto znění: „V případě podání v elektronické podobě opatřeného zaručeným elektronickým podpisem založeným na kvalifikovaném certifikátu vydaném akreditovaným poskytovatelem certifikačních služeb se nevyžaduje doplnění podání předložením jejího originálu.“ Je tedy zcela zřejmé, že úmyslem zákonodárce bylo vyřešit jednou provždy dřívější různé názory soudů, zda je třeba elektronické podání doplňovat či nikoli. Tímto ustanovením je jasně stanoveno, že elektronické podání se zaručeným elektronickým podpisem je postaveno naroveň podání písemnému a soud v žádném případě není oprávněn po účastníku řízení vyžadovat doplnění elektronického podání, které splňuje všechny podmínky stanovené zákonem, tak jak o nich dále pojednávám v kapitole následující – Elektronický právní styk.

Z pohledu soudní praxe mi na otázku, jak často na odvolací soud napadá elektronické podání, předsedkyně senátu Krajského soudu v Brně D. Možná odpověděla, že „elektronická podání se v případě podání odvolání objevují velmi ojediněle. Lidé na to ještě nejsou zvyklí. Dokonce i advokáti, kteří vlastní již certifikovaný elektronický podpis, se zdráhají touto formou se soudem komunikovat, poněvadž ví, že na soudech to technické zázemí kolikrát chybí, tak to nechtějí riskovat, a je pro ně jednodušší podat odvolání obvyklou a zažitou „papírovou“ formou.“

Co se týče podání telefaxem, to je podle slov D. Možné častější. „V odvolacích řízeních se objevuje poměrně hojně, protože účastník má zákonnou patnáctidenní lhůtu na podání odvolání, a v případě, kdy tzv. „honí“ lhůtu, se často rozhodne pro faxové podání a do 3 dnů doplní v písemné podobě stejného znění. U žaloby nebo návrhu na zahájení řízení to tak časté není, protože tam účastníka žádná lhůta netlačí.“ Faxem se posílají hlavně tzv. jiná podání (nemeritorní podání) – například omluva k jednání (stane-li se, že onemocní zástupce nebo účastník a nemůže se k nařízenému jednání dostavit).

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2007, sp. zn. II. ÚS 299/06.

S tím, co bylo řečeno o telefaxu, naprosto souhlasí i samosoudkyně Okresního soudu v Olomouci I. Kovářová Kochová, že jej využívají účastníci pouze, když je potřeba něco rychle soudu sdělit. Ovšem elektronické podání se obecně u prvostupňových soudů objevuje častěji. Dle mínění samosoudkyně je elektronická podání nutné rozlišovat na:

- návrh na elektronický platební rozkaz: do senátu samosoudkyně I. Kovářové Kochové jich napadlo od 1. ledna 2009 asi 25, což je poměrně malý počet;
- elektronická podání, která advokáti (z neznámého důvodu) pošlou elektronicky se zaručeným elektronickým podpisem za účelem, aby soud vydal listinný platební rozkaz. I. Kovářová Kochová nerozumí, proč to tak činí a nevyužijí cesty první. Takovýchto elektronických podání je kolem deseti do měsíce, což máme zhruba taktéž 30 věcí od 1. ledna 2009;
- elektronická podání obyčejná se zaručeným elektronickým podpisem v průběhu řízení – taková okresní soud napadají v hojném počtu;
- emailovou komunikaci, kdy od 1. 7. 2009 budou soudy se státními institucemi komunikovat pouze elektronickou cestou (například s Magistrátem města Olomouce, kde se zjišťují sociální dávky či s Katastrálním úřadem za účelem zjištění záznamu z katastru nemovitostí). Stát si od toho zelektronizování komunikace slibuje výrazné ušetření finančních prostředků za poštovné. Považuji to za krok správným směrem, doufejme jen, že to opravdu od uvedeného data bude celoplošně fungovat tak, jak by mělo, aby to přineslo tížený výsledek.

Zákon připouští i možnost učinit návrh na zahájení řízení ústně do protokolu v taxativně vyjmenovaných případech. Ve sporném řízení toto lze pouze výjimečně - a to pouze v jediném případě, jde-li o žalobu o určení a popření otcovství. Ostatní vymezená řízení v ustanovení § 42 odst. 1 o.s.ř., kdy lze zahájit řízení podáním učiněným ústně do protokolu, spadají pod nesporná řízení.³⁰ Jedná se o řízení, kde hraje roli statusové určení vztahů, které je závazné erga omnes a na jejichž správném a právním uspořádání je dán celospolečenský zájem.

Domnívám se, že je logické, když o.s.ř. v tomto případě stanoví uzavřeným výčtem (numerus clausus), kdy lze učinit podání ústně do protokolu, neboť v opačném případě, kdy by tato možnost byla otevřena pro všechny situace, by byly už i tak dnes přehlčené soudy na pokraji kolapsu, poněvadž by ad absurdum zašel kdokoli podat své podání soudu při

³⁰ Návrh na zahájení řízení o povolení uzavřít manželství, o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, o osvojení a řízení, které lze zahájit i bez návrhu, včetně návrhů na výkon rozhodnutí v těchto řízeních vydaných.

kterékoli „cestě kolem“ a administrativní aparát soudu by neměl možnost zvládat jinou práci než sepsování podání.

Občanský soudní řád jde tak do důsledku, že vymezí i situaci, kdy účastník řízení podal svůj návrh u místně nepříslušného soudu.³¹ V tomto případě, jenž není z hlediska praxe soudů až tak ojedinělý, jak by se mohlo zprvu zdát, má každý okresní soud povinnost sepsat podání do protokolu a postoupit je bez průtahů soudu příslušnému. Takové podání má tytéž účinky, jakoby se stalo přímo u příslušného soudu. Jinými slovy takto učiněné podání, které dojde soudu postoupené od místně nepříslušného soudu, je další z možných forem podání, kterým se zahajuje sporné řízení před soudem 1. stupně. Prakticky, co se místní nepříslušnosti týče, dle slov I. Kovářové Kochové, jak mi sdělila na konzultaci, přijde do jednoho senátu jedno až dvě podání měsíčně jako místně nepříslušnému soudu. U Krajského soudu v Brně je místní nepříslušnost považovaná za okrajovou agendu – k odvolacímu soudu totiž dorazí pouze v případě, když je podáno odvolání do usnesení o místní nepříslušnosti, ale těchto případů je podle názoru D. Možné opravdu málo.

K otázce telefonického podání vyjádřil svůj názor Nejvyšší soud následovně. Telefonické podání není způsobitelnou formou podání. Učiní-li účastník telefonické podání, soud není povinen k němu přihlížet, byl-li účastník o takových následcích poučen. Podáním se míní procesní úkon účastníka adresovaný soudu, který činí v době, kdy není v přímém styku se soudem v rámci jednání nebo jiného soudního roku. Výčet forem, jimiž lze v souladu s citovanými ustanoveními o.s.ř. (§ 42 odst. 1, odst. 3) podání učinit, je výčtem taxativním.³²

3.2.1 Elektronický právní styk

Elektronické podání, doručování a elektronický podpis

Původ institutu elektronického podání v České republice nebudeme hledat nikde jinde nežli v právu komunitárním. Samozřejmě nemůžu opomenout ani technický vývoj novodobé společnosti, který postupuje velmi rychle. Evropské společenství se již v roce 1997 začalo zabývat perspektivami elektronického právního styku, kdy výsledkem práce Komise Evropského společenství byla Směrnice č. 1999/93/ES Evropského parlamentu a Rady o komunitárních rámcových podmínkách pro elektronické podpisy ze dne

³¹ Srov. § 42 odst. 2 o.s.ř.

³² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 2272/2003.

13. 12. 1999.³³ V České republice je právní úprava dané problematiky soustředěna v zákoně č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, kdy tento zákon s účinností od 1. 10. 2000 implementuje právě výše uvedenou směrnici.

Klíčovou roli kontrolního a akreditačního orgánu v duchu tohoto zákona v současné době zastává Ministerstvo vnitra ČR. Mezi jeho hlavní povinnosti patří zejména dozor nad dodržováním zákona o elektronickém podpisu, udělování akreditací poskytovatelům certifikačních služeb a vyhodnocování shody nástrojů elektronického podpisu s požadavky stanovenými zákonem.³⁴

Elektronickým podpisem, jak sám zákon definuje³⁵, je třeba rozumět údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě. Zákon o elektronickém podpisu rozlišuje čtyři základní druhy podpisu. Prvým je běžný elektronický podpis, druhým zaručený elektronický podpis, třetím typem je zaručený elektronický podpis založený na kvalifikovaném certifikátu a posledním, tedy čtvrtým je zákonodárcem nazván zaručený elektronický podpis založený na kvalifikovaném certifikátu od akreditovaného poskytovatele (tzv. uznávaný elektronický podpis). Vzhledem k tomu, že cílem této práce není podrobná analýza elektronického podpisu jako stěžejní součásti elektronického podání, zaměřím se pouze na poslední ze jmenovaných podpisů, jelikož nejvyšší verifikační hodnotu ze zaručených elektronických podpisů má právě uznávaný elektronický podpis.³⁶ Zaručený elektronický podpis jako typ nejdůvěryhodnějšího podpisu má své vymezené požadavky, které jsou následující:

1. je jednoznačně spojen s podepisující osobou,
2. umožňuje identifikaci podepisující osoby ve vztahu k datové zprávě,
3. byl vytvořen a připojen k datové zprávě pomocí prostředků, které podepisující osoba může udržet pod svou výhradní kontrolou,
4. je k datové zprávě, ke které se vztahuje, připojen takovým způsobem, že je možno zjistit jakoukoliv následnou změnu dat.³⁷

³³ Arnold, R. Komunitární právo a elektronické podpisy. *Právní rozhledy*, 2000, č. 4, příloha Evropské právo, s. 9-10.

³⁴ Budiš, P. *Elektronický podpis a jeho aplikace v praxi*. 1. vydání. Jihlava: ANAG, 2008. s. 111.

³⁵ § 2 písm. a) zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu.

³⁶ Černý, P. Procesní účinky elektronického podání v občanském soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2006, č. 12. s. 452.

³⁷ § 2 písm. b) zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu.

Budiš ve své publikaci srovnává právní úpravu zaručeného elektronického podpisu u nás a na Slovensku, kdy v praxi spočívá rozdíl v tom, že chce-li uživatel vytvořit zaručený elektronický podpis, potřebuje v minimalistické variantě pouze data pro tvorbu zaručeného podpisu spojená s kvalifikovaným certifikátem, zatímco na Slovensku navíc ještě certifikované zařízení, nejčastěji čipovou kartu.³⁸

Česká legislativa má ovšem ještě navíc jeden specifický prvek, jenž se v legislativě Slovenské ani ve většině legislativ ostatních zemí EU nevyskytuje, a tím je elektronická značka. Zákon ji definuje jako údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které splňují v zákoně stanovené požadavky, z nichž dle mého uvážení nejdůležitějším je následující. Údaje jsou k datové zprávě, ke které se vztahují, připojeny takovým způsobem, že je možné zjistit jakoukoli následnou změnu dat.³⁹

Začátky české právní úpravy elektronického podání se neobešly bez problémů. Zákon o elektronickém podpisu přímo novelizoval i občanský soudní řád, a to v § 42 odst. 1, kde jsou upraveny jednotlivé formy podání k soudu. Od účinnosti zákona o elektronickém podpisu, tedy od 1. 10. 2000, bylo možné učinit podání i v „elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů“. Zákon ale již novelizoval ustanovení § 42 odst. 3 o.s.ř., tím pádem se nadále s elektronickým podáním zacházelo jako s podáním telegrafickým či telefaxem, proto bylo nutné takové podání doplnit v třídní lhůtě ještě podáním písemným, čímž byl ovšem smysl elektronického podání naprosto negován. A tak se museli zákonodárci snažit novelizovat znovu a lépe. Novelou provedenou zákonem č. 226/2002 sb., jež nabyla účinnosti dne 1. 7. 2002, došlo ke změnám některých zákonů v souvislosti s elektronickým doručováním. Zákonodárci z prvního odstavce § 42 o.s.ř. pár slov ubrali a do odstavce třetího § 42 o.s.ř.⁴⁰ zase něco přidali a znění po této novele zůstalo účinné až do 1. července 2008.

Ovšem i tato novela připouštěla různý výklad občanského soudního řádu. V mezidobí od 1. 7. 2002 do 1. 7. 2008 (tedy do účinnosti novely provedené zákonem č. 123/2008 Sb.) vyvstaly následující potíže. Protože bylo v § 42 odst. 1 o.s.ř. vypuštěno

³⁸ Budiš, P. *Elektronický podpis a jeho aplikace v praxi*. 1. vydání. Jihlava: ANAG, 2008. s. 115.

³⁹ Srov. § 2 písm. c) zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu.

⁴⁰ Nyní je účinné znění § 42 o.s.ř. je následující: „(1) Podání je možno učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, telegraficky nebo telefaxem. (3) Podání obsahující návrh ve věci samé učiněné telegraficky je třeba písemně doplnit nejpozději do tří dnů, je-li písemné podání učiněno telefaxem nebo v elektronické podobě, je třeba v téže lhůtě jej doplnit předložením jeho originálu, případně písemným podáním shodného znění. K těmto podáním, pokud nebyla ve stanovené lhůtě doplněna, soud nepřihlíží. Stanoví-li to předseda senátu, je účastník povinen soudu předložit originál (písemné podání shodného znění) i jiných podání učiněných telefaxem.“ Souhrnná novela o.s.ř. s účinností od 1. 7. 2009 toto ustanovení o.s.ř. mění. O znění o.s.ř. po účinnosti souhrnné novely je pojednáno dále.

sousloví „podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů“, došlo k tomu, že od 1. 7. 2002 nebyl podle jazykového znění zákona rozdíl mezi podáním se zaručeným elektronickým podpisem a bez zaručeného elektronického podpisu, obě podání bylo nutno písemně doplnit do tří dnů. Faktem však dle P. Černého⁴¹ je, že některé soudy přijímají i elektronická podání se zaručeným elektronickým podpisem, aniž by vyžadovaly jeho písemné doplnění.⁴² Z. Brunclík vidí původ tohoto rozdílného přístupu v tom, že dosud zůstala v platnosti instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001⁴³, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, která sice jako taková není pramenem práva, ale je závazná jako interní instrukce v rámci soudní správy.⁴⁴ A právě tato instrukce nereagovala na změnu provedenou zákonem č. 226/2002.⁴⁵

V soudní praxi následně došlo k tomuto zajímavému případu. Ústavní soud obdržel ústavní stížnost, která byla podána pouze elektronickou formou se zaručeným elektronickým podpisem prostřednictvím akreditovaného poskytovatele certifikačních služeb. Toto podání právní zástupce stěžovatelů ve lhůtě tří dnů písemně nedoplnil. Vzhledem k tomu, že úprava podání v elektronické podobě není v zákoně o Ústavním soudu obsažena, použije se přiměřeně úprava obsažená v o.s.ř.⁴⁶, což prakticky znamená, že Ústavní soud je povinen aplikovat výše zmiňované ustanovení § 42 odst. 1 a 3 o.s.ř. V případě, že by Ústavní soud použil pouze jazykový výklad těchto ustanovení o.s.ř., těžko by mohl k elektronickému podání stěžovatele vůbec přihlížet a muselo by být odloženo. Ústavní soud tedy vědomě užil i výkladu historického, teleologického a systematického⁴⁷, a takto zkoumal zejména již výše uvedenou Směrnicí Evropského Parlamentu a Rady 1999/93/ES, důvodovou zprávu k zákonu o elektronickém podpisu a porovnal úpravu elektronických podání v dalších procesních předpisech, aby mohl nálezen⁴⁸ vyvodit, že výklad § 42 odst. 1 věty první po novele provedené zákonem o elektronickém podpisu č. 227/2000 Sb. je i nadále zachovatelný a podání v elektronické podobě splňují požadavky zákona o elektronickém podpisu je podáním rovnocenným s podáním v písemné podobě na papíře s vlastnoručním podpisem, zatímco elektronicky učiněné podání bez zaručeného

⁴¹ Asistent soudce Ústavního soudu v Brně.

⁴² Černý, P. Procesní účinky elektronického podání v občanském soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2006, č. 12, s. 451.

⁴³ Č.j. 505/2001-Org.

⁴⁴ Brunclík, Z. Elektronická podání. *Právní rádce*, 2006, č. 3, s. 21.

⁴⁵ Viz § 7 instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001-Org ze dne 3.12.2001, který zní: „Podání lze učinit písemně, ústně do protokolu, telegraficky, na technickém nosiči dat, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů nebo telefaxem.“

⁴⁶ Srov. ustanovení § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

⁴⁷ Černý, P. Procesní účinky elektronického podání v občanském soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2006, č. 12, s. 452.

⁴⁸ Srov. Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 319/05 ze dne 24. 4. 2006.

elektronického podpisu je nutné do 3 dnů doplnit.⁴⁹ Rozhodnutí Ústavního soudu o připuštění elektronické ústavní stížnosti bezesporu přineslo do budoucna silný argument obecným soudům k přijímání elektronických podání a především, což je dle mého názoru ještě podstatnější, jim tento náleží Ústavního soudu poskytl návod, jaká elektronická podání jsou způsobilá mít procesní účinky bez dalšího. P. Černý upozorňuje na skutečnost, že potenciální přijímání jiných elektronických podání než s připojeným uznávaným elektronickým podpisem nezaručuje dostatečnou verifikaci osoby činící podání, a před takovým postupem varuje.⁵⁰

Tento svůj závěr Ústavní soud v obdobném smyslu judikoval i v dalších rozhodnutích. Je na místě zmínit ještě následující. Povinnost uvedená v ustanovení § 42 odst. 3 občanského soudního řádu, tedy písemně doplnit elektronické podání do tří dnů, se nevztahuje na podání v elektronické podobě, jestliže je k němu připojen uznávaný elektronický podpis dle ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a změně některých dalších zákonů. Postupem soudu, kterým bylo odvolání odmítnuto podle ust. § 208 odst. 3 o.s.ř. pro opožděnost pouze z důvodu, že soud nepřihlédl k elektronickému podání se zaručeným elektronickým podpisem, které nebylo v třídní lhůtě podle ust. § 42 odst. 3 o.s.ř. doplněno písemně, bylo porušeno právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6. odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁵¹ Ústavní soud zde důrazně vyslovuje, jakým postupem obecného soudu by bylo porušeno ústavně zaručené právo na spravedlivý proces, čímž zároveň nabádá, jakého procesního postupu by se soudy měly vyvarovat. Situace se zcela změnila právě dnem 1. července 2008⁵², kdy byl do ustanovení § 42 zákonodárcem vtělen nový odstavec pátý, který jasně stanoví, že pakliže je podání v elektronické podobě opatřeno zaručeným elektronickým podpisem založeným na kvalifikovaném certifikátu vydaném akreditovaným poskytovatelem certifikačních služeb, není soudem vyžadováno doplnění podání předložením jeho originálu do tří dnů. Myslím si, že toto byl správný krok

⁴⁹ Černý, P. Procesní účinky elektronického podání v občanském soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2006, č. 12. s. 452.

⁵⁰ Obdobně viz odůvodnění Nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 319/05 ze dne 24. 4. 2006: „Nejvyšší verifikační hodnotu ze zaručených elektronických podpisů má tedy právě uznávaný elektronický podpis. Zatímco u vlastnoručního podpisu se vychází především z toho, že je výsledkem individuálního a relativně stálého písemného projevu člověka, u zaručeného elektronického podpisu jde pouze o schopnost provést nějaký úkon, který je vázán na dostupnost prostředku pro vytvoření takového podpisu. Zatímco v případě vlastnoručních podpisů je možno znalecky dokazovat skutečnost, že určitý podpis náleží určité osobě, v případě zaručeného elektronického podpisu toto možné není. Znalec zde potvrzuje pouze skutečnost, že datová zpráva byla podepsána prostřednictvím konkrétních prostředků, a nikoli skutečnost, že ji podepsala určitá konkrétní osoba.“

⁵¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 218/06 ze dne 17. 5. 2007; obdobně Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 299/06 ze dne 19. 4. 2007.

⁵² Tímto dnem nabývá na účinnosti novela o.s.ř. provedená zákonem č. 123/2008 Sb.

zákonodárce, byť trvalo delší časový okamžik, nežli se zákonodárce rozhodl toto začlenit do občanského soudního řádu. Bezespору ale v předchozím znění elektronické podání, které bylo nutné do tří dnů doplnit originálem, naprosto ztrácelo svůj smysl.

Pojďme se nyní podívat na vývoj uplatnitelnosti elektronického podání. M. Hulmák uvádí ve svém článku z roku 2005⁵³, že na základě dotazů zjistil, že na Městském soudu v Praze nebylo ve věci samé učiněno žádné podání elektronicky podepsané, stejně tak u Okresního soudu Plzeň-město, u Krajského soudu v Plzni činil tou dobou podání elektronicky podepsané pouze jeden advokát. V dnešní době se počty elektronických podání nepatrně zvedly, nicméně stále soudy nenapadají v tak hojném počtu, jak se zprvu předpokládalo.

P. Budiš ve své publikaci uvádí aktuální problémy spojené s elektronickým podpisem. Uvádí, že užívání elektronického podpisu v praxi dnes poučenému uživateli přináší více výhod nežli nevýhod, přesto je občas možné narazit na obtíže, které se ve světě papírových dokumentů nevyskytují anebo jsou již vyřešeny.⁵⁴ Mezi nejvýznamnější současné problémy lze zařadit tyto tři.

Prvním z nich je archivace dokumentů opatřených elektronickým podpisem, poněvadž vývoj technologií pro výměnu dat lze bez nadsázky považovat za překotný a problémem je právě relativně častá změna ve vývoji datových formátů, což může být do budoucna problém v zobrazitelnosti, čitelnosti a prezentovatelnosti těchto dat po delší době archivace. Upřímně, kdo z nás dnes ještě sáhne po disketě, když potřebuje uložit a na delší dobu archivovat významná data?

Druhý problém vidí Budiš v průkaznosti provedené operace. Ve světě papírových dokumentů je obvyklé, že provedení závažných úkonů je možné doložit, nicméně v elektronickém světě je to složitější. Zatím není znám nástroj, jímž by bylo možné prokázat, že s tímto dokumentem byla provedena nějaká operace.

A konečně poslední komplikací je mezinárodní uznatelnost elektronického podpisu, která pramení přímo ze Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/93/ES, kde tvůrci dosti nešťastně formulovali ustanovení o tom, že „členské státy mohou používání elektronických podpisů ve veřejném sektoru podmínit případnými doplňujícími požadavky“⁵⁵, což si členské státy vyložily po svém a platí nepsané pravidlo „co stát, to jiné doplňující požadavky“. Dle mého názoru výrazným přínosem v této problematice by

⁵³ Hulmák, M. Elektronický právní styk. *Právní rozhledy*, 2005, č. 7, s. 232.

⁵⁴ Budiš, P. *Elektronický podpis a jeho aplikace v praxi*. 1. vydání. Jihlava: ANAG, 2008. s. 144.

⁵⁵ Srov. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/93/ES o komunitárních rámcových podmínkách pro elektronické podpisy ze dne 13. 12. 1999.

byla závazná pravidla v podobě nařízení, která by sjednocovala tyto požadavky na elektronická podání alespoň v zemích Evropské unie.

Elektronické doručování

Zatímco u elektronického podání jde technický vývoj směle dopředu, možnosti doručování rozhodnutí v elektronické podobě jsou zatím omezené, změna by však měla nastat od účinnosti tzv. souhrnné novely o.s.ř.⁵⁶ Od 1. 1. 2005 obsahuje o.s.ř. účinné ustanovení § 45f, kde je upravena komplexní úprava doručování prostřednictvím veřejné datové sítě.⁵⁷ Takovýto způsob doručování je ovšem vázán zásadně na vůli adresáta. Pro doručení se srovnatelnými účinky jako má doručování prostřednictvím například provozovatele poštovních služeb je zapotřebí splnit následující podmínky:

- adresát sdělil soudu svoji elektronickou adresu,
- adresát požádal o doručení písemnosti na tuto adresu, respektive s tím vyslovil souhlas, a uvedl akreditovaného poskytovatele certifikačních služeb,
- soud současně vyzve adresáta, aby do tří dnů od odeslání písemnosti doručení potvrdil, a to písemnou zprávou opatřenou zaručeným elektronickým podpisem⁵⁸.

Vrátí-li se písemnost jako nedoručitelná nebo adresát její doručení v uvedené lhůtě nepotvrdil, má se za to, že doručení není účinné, což tedy pro soud znamená, že nebylo doručeno vůbec a soud musí doručovat jiným způsobem, aniž by pokus elektronickou cestou opakoval. Rovněž zde nepřichází v úvahu fikce doručení.

Jednou ze základních oblastí změn v doručování, které zavádí výše zmiňovaná souhrnná novela o.s.ř., je změna základní přednosti mezi doručováním poštou a doručováním elektronickým. Doručování elektronické prostřednictvím veřejné datové sítě má být nadále prioritní s tím, že pro vybrané skupiny subjektů dokonce obligatorní (jako příklad bych uvedla právnické osoby zapsané v obchodním rejstříku nebo advokáty či soudní exekutory). Elektronické doručení v dnešní právní úpravě v § 45f o.s.ř. je nyní založeno na dobrovolnosti v tom, že adresát musí doručení písemnosti potvrdit zprávou se zaručeným elektronickým podpisem. Toto potvrzení závisí pouze na něm. Účastník řízení

⁵⁶ Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Účinnost je stanovena na 1. 7. 2009.

⁵⁷ Hulmák, M. Elektronický právní styk. *Právní rozhledy*, 2005, č. 7, s. 233.

⁵⁸ § 50e odst. 3 o.s.ř.: „Byla-li písemnost doručována prostřednictvím veřejné datové sítě, je doručení prokázáno datovou zprávou adresáta, opatřenou jeho zaručeným elektronickým podpisem, kterou potvrdil přijetí písemnosti.“

může podle obsahu písemnosti naprosto libovolně odepřít její převzetí tím, že jednoduše její převzetí nepotvrdí. Doručení je potom neúčinné, byť se paradoxně účastník s písemností seznámil.

V novém, zatím dosud neúčinném, modelu by mělo dojít k situaci, kdy díky systému elektronických datových schránek nebude nutné potvrzování doručení účastníkem na základě jeho volné vůle, ale bude probíhat automaticky.⁵⁹ Zbytek osob (mezi nimi například běžné fyzické osoby), které nebudou spadat do oné obligatorní skupiny, si mohou buď elektronickou datovou schránku fakultativně také zřídit, a pakliže ne, bude jim doručováno shodně jako dnes – písemným doručováním. Ministerstvo spravedlnosti (možná optimisticky) odhaduje, že by doručování osobám, kterým bude nutno nadále doručovat písemně, mohlo do budoucna tvořit pouze 30 % ze všech doručovaných písemností v justici.⁶⁰ Souhrnná novela o.s.ř. taktéž ruší § 45f o.s.ř. a v rámci rekodifikace celého doručování v o.s.ř. zavádí v § 46 ustanovení o „adrese pro doručování prostřednictvím veřejné datové sítě“ a v § 47 ustanovení o „doručování prostřednictvím veřejné datové sítě“.

Elektronická podatelna

Od 1. října 2007 byl spuštěn plný provoz první složky projektu elektronizace justice (eJustice), která se má stát dalším krokem k modernímu státu – tzv. ePodatelna.⁶¹ Ta fakticky zavádí na soudy institut přijímání elektronických podání se zaručeným (uznávaným) elektronickým podpisem bez nutnosti dalšího doplňování podání, což má za cíl zrychlit a zlevnit soudní řízení. Podmínky pro elektronickou komunikaci se soudy byly sice vytvořeny již zákonem č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, nicméně k praktické realizaci zatím ne u všech soudů docházelo.⁶² Jak uvádí již samotná uvítací stránka výše zmíněného portálu, elektronická podatelna je určena pro uživatele disponující zaručeným kvalifikovaným elektronickým podpisem. Přijímá podání od subjektů prostřednictvím Internetu (mail, web) a distribuuje je organizacím resortu. Přitom kontroluje správnost elektronických podpisů podání a zajišťuje bezpečnost přenosů. Každá organizace státní

⁵⁹ Recman, J. *Souhrnná novela o.s.ř. – průlom do systému doručování*. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/souhrnna-novela-osr-prulom-do-systemu-dorucovani-55322.html?mail> (ze dne 11. 11. 2008).

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Dostupné na <http://epodatelna.justice.cz>.

⁶² Štraser, V. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/elektronicka-podani-na-soudy-51543.html> (ze dne 20. 11. 2007).

správy je totiž povinna ze zákona zřídit elektronickou podatelnu pro příjem podání v elektronické podobě. Organizace je povinna ihned po přijetí jakéhokoliv podání zaslat informaci v podobě emailu směrem k podateli, že byla zpráva doručena. Samozřejmě i tato zpráva je elektronicky podepsána uznávaným elektronickým podpisem na základě kvalifikovaného certifikátu.

Myslím si, že orientace v návodu uživatelské příručky⁶³ ePodatelny vytvořeném Ministerstvem spravedlnosti je poměrně snadná a dle nastíněných kroků by neměl být problém úspěšně a hlavně účinně doručit elektronické podání. Navíc zde jsou nastíněny i případy možného selhání v komunikaci například v tom, že podpis nebo certifikát vykazuje nějakou vadu, a nechybí ani doporučení, jak v daném případě postupovat, aby byla vada odstraněna. Nepochybně to považuji za krok správným směrem, který by mohl pomoci zefektivnit práci soudců zavalených prací a neustálým papírováním. Otázkou však zůstává, za jak dlouhou dobu bude ePodatelna oběma stranám (tedy nejen podatelům, ale i soudům) spíše ku prospěchu nežli jim práci ztěžovat neznalostí a nezažitostí přístupu.

V právní praxi k širokému použití elektronických podání zatím nedochází. Nabízí se otázka proč, když je vlastně elektronické podání tak snadné. Odpověď je nasnadě. ePodatelna je sice dobrým počátkem elektronizace naší justice, nicméně je třeba podotknout, že současná právní úprava elektronických podání bude muset být ještě v mnohém doplněna. ePodatelna sice umožňuje činit za pomoci zaručeného elektronického podpisu podání na soudy, ale V. Štraser upozorňuje na to, že elektronicky může být učiněno pouze samotné podání. Naše právní úprava dosud neumožňuje elektronické vyřizování zejména příloh podání a zaplacení soudních poplatků (kolků).⁶⁴ Po technické stránce je totiž problém v tom, že zatímco u zaručeného elektronického podpisu je zřejmé, že podání vytvořila osoba vlastnící příslušný certifikát (který jí přidělil příslušný akreditovaný poskytovatel certifikačních služeb), je příloha v elektronické podobě pouhým obrazem předlohy na hmotném substrátu, kde však chybí její ověření (že elektronická podoba souhlasí s její předlohou). Přílohy podání je tak zapotřebí opět doplnit ve smyslu § 42 odst. 3 o.s.ř. v písemné podobě, čímž prozatím ztrácí elektronické podání z velké části svůj smysl.⁶⁵ I při elektronickém podání totiž samozřejmě platí, že pokud je účastník zastupován advokátem, musí advokát jako přílohu podání přiložit plnou moc. Úkony advokáta v elektronické podobě tedy často vyžadují i elektronické úkony ze strany klientů

⁶³ Dostupné na http://epodatelna.justice.cz/ePodatelna/common/documents/Uzivatelaska_prirucka.pdf.

⁶⁴ Štraser, V. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/elektronicka-podani-na-soudy-51543.html> (ze dne 20. 11. 2007).

⁶⁵ Hulmák, M. Elektronický právní styk. *Právní rozhledy*, 2005, č. 7, s. 234.

(typicky právě plnou moc). Kolik klientů je však vybaveno nějakým z bezpečnějších druhů elektronického podpisu? Lze ovšem očekávat, že postupně, po ustálení praxe a po vyřešení některých sporných otázek, bude využití elektronických podání narůstat.

3.3 Náležitosti žaloby

3.3.1 O náležitostech obecně

K zahájení civilního řízení v určitém sporu a pro jeho rozhodnutí je třeba žaloby – tedy určitého úkonu, jímž jeden z účastníků, mezi kterými je spor, požádá o ochranu svého subjektivního práva. Podle Hlavsy je žaloba dispoziční procesní úkon žalobce, ve kterém uplatňuje u soudu ochranu svého tvrzeného ohroženého nebo porušeného subjektivního práva (oprávněného zájmu).⁶⁶ Tento podnět účastníka je projevem jeho žalobního práva, latinsky řečeno *ius ad litem*⁶⁷ (právo na žalobu). Žalobní právo je nárok na vyvolání soudní ochrany. Na nejvyšší, tedy ústavní, úrovni je zakotveno jednak právo každého jedince obracet se se svým návrhem k nezávislému a nestrannému soudu⁶⁸, a na straně druhé je zde i Ústavou stanovena povinnost soudu poskytnout ochranu tomu, kdo se jí domáhá, čímž soudy plní jednu z funkcí státu, jež spočívá v ochraně práv.⁶⁹ Pakliže by soud odmítl poskytnout ochranu, znamenalo by to přímo odmítnutí spravedlnosti. Účelem podání žaloby k soudu tedy je, aby soud přezkoumal nárok uplatněný stranou sporu – žalobcem a rozhodl, zda je nárok důvodný.

Žaloba je ve většině případů prvním procesním úkonem v každé sporné věci, nepředcházeli-li výjimečně například návrh na vydání předběžného opatření. Žaloba je vždy úkonem žalobce, směřuje vždy proti žalovanému a jako řádný návrh soudu ve věci samé musí splňovat zákonem stanovené náležitosti. Náležitosti, které žaloba musí obsahovat, bychom mohli rozdělit na obecné a zvláštní.

Mezi obecné náležitosti žaloby (které musí nejen žaloba, ale jakékoli podání bezpodmínečně obsahovat) nám občanský soudní řád ve svém ustanovení § 42 odst. 4 řadí označení soudu, kterému je žaloba určena, kdo tuto žalobu podává, dále musí žalobce

⁶⁶ Stavínková, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 262.

⁶⁷ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 211.

⁶⁸ čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

⁶⁹ čl. 90 Ústavy.

označit věc, které se žaloba týká, popsat, co sleduje, a v neposlední řadě uvést datum a žalobu podepsat.

Zvláštní náležitosti žaloby jsou procesním předpisem zařazeny do ustanovení § 79 odst. 1 o.s.ř. do části zahájení řízení v prvním stupni. Mezi zvláštní náležitosti spadá označení účastníků řízení (uvedením jména, příjmení a bydliště účastníků⁷⁰ v případě fyzických osob či uvedením obchodní firmy nebo názvu a sídla v případě právnické osoby, popřípadě označením státu a příslušné organizační složky státu), též jejich zástupců, je-li strana zastoupena, vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, které by měly být v průběhu řízení provedeny, a údaj o tom, čeho se žalobce domáhá (žalobní petit).

Výše uvedené ustanovení ještě dále specifikuje zvláštní náležitosti návrhu ve věcech obchodních. Kromě všeho výše uvedeného musí návrh (návrh na zahájení řízení nebo žaloba) ještě obsahovat identifikační číslo právnické osoby, identifikační číslo fyzické osoby, jež je podnikatelem, a další údaje potřebné k identifikaci účastníků řízení.⁷¹

Kromě uvedených obecných a zvláštních náležitostí žaloby, které musí žaloba obsahovat vždy, uvádí Hlavsa ve své publikaci ještě další náležitosti, které žaloba někdy mít může. Jsou jimi návrh na vydání předběžného opatření (je-li třeba, aby byly dočasně upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen), návrh na zajištění důkazu (existuje-li obava, že později při jednání již nebude možno důkaz provést), návrh na přiznání osvobození od soudních poplatků (odůvodňují-li to poměry žalobce), návrh na ustanovení opatrovníka (pokud účastník nemůže před soudem samostatně jednat, účastníkův pobyt není znám a podobné situace trvající nikoliv jen přechodnou dobu), návrh na vyslovení předběžné vykonatelnosti (žalobci hrozí nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy, pokud by se s výkonem rozsudku vyčkávalo).⁷²

Samostatně a poněkud odlišně jsou upraveny náležitosti žaloby podané ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem (část pátá o.s.ř.).⁷³ Náležitosti návrhu podané

⁷⁰ Souhrnná novela o.s.ř. (zákon č. 7/2009 Sb.) vkládá do tohoto ustanovení také novinku, kdy umožňuje označit účastníka řízení mimo jiné také „rodným číslem“ (v zákoně je to vyjádřeno slovy „popřípadě“, nejedná se tedy o obligatorní podmínku označení účastníka). Podle mého názoru je tato možnost označit účastníka rodným číslem do zákona dána z důvodu jednodušší evidence lidí, kdy od narození člověka zná jeho rodné číslo spousta institucí, a navíc je to tak specifický znak, že se jím dá téměř s jistotou odlišit jeden jedinec od druhého. Na druhou stranu otázkou je, zda je umožnění označení účastníka za pomoci rodného čísla v pořádku či nikoli v souvislosti se stále diskutovanou ochranou osobních zákonů (zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů). I. Kovářová Kochová je toho názoru, že rodné číslo bylo do o.s.ř. vtěleno především kvůli exekucím a jejich snadnějšímu vymáhání.

⁷¹ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl. 7.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 337.

⁷² Srov. Stavínohová, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví.* 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 266-267.

⁷³ Srov. § 246 odst. 2 o.s.ř.

v těchto i jiných věcech podrobněji rozebírám mimo jiné i v kapitole „Specifika podání ve vybraných druzích civilního procesu“.

Ačkoliv by se zdálo, že v otázce náležitostí žaloby nemůže v praxi vznikat vážnějších potíží, jak uvádí soudce Krajského soudu v Ústí nad Labem P. Vrcha, realita je jiná. Mnohdy nejasnost žalobce (procesního) cíle, chaotické, neurčité či neúplné vylíčení rozhodujících skutečností a další vady žaloby, vedou k tomu, že již na samém počátku soudního sporu vzniká žalobci vážný problém, pro který se mu začíná uplatnění jeho nároku značně komplikovat.⁷⁴ Problém pak nastává v té situaci, kdy soud závčas tu či onu vadu neodhalí, doručí takovou žalobu žalovanému, zahájí řízení, provádí dokazování a další procesní úkony za takových okolností, kdy vlastně není zcela ujasněn žalobcův požadavek. Nejednou tak dochází k odhalení uvedených nedostatků až v odvolacím řízení, což je kamenem úrazu pro dodržení zásady rychlosti řízení, neboť se tímto doba konečného rozhodnutí ve věci jenom prodlužuje.

K otázce náležitostí návrhu se v podobě usnesení vyjádřil i Nejvyšší soud České republiky, když judikoval, že ustanovení § 79 odst. 1 o.s.ř. vymezuje obsahové a nikoli formální náležitosti žaloby. Obsahové náležitosti je třeba v žalobě uvést takovým způsobem, aby z jejího obsahu jednoznačně vyplývaly, popřípadě aby je bylo možné bez jakýchkoliv pochybností z textu žaloby dovodit. Nezáleží však na tom, v jakém pořadí nebo uspořádání jsou v žalobě uvedeny.⁷⁵

Z formálního hlediska lze žalobu rozdělit do čtyř základních identifikačních bodů. Prvním identifikačním bodem je označení soudu, kterému je žaloba určena. Druhým identifikačním bodem je řádné označení žalobce i strany žalované. Třetí bod obsahuje vylíčení rozhodujících skutečností (tzv. žalobní narace), kdy obsahem tohoto bodu jsou i žalobcem uvedené důkazy, které označil na podporu těchto skutkových tvrzení. Posledním, tedy čtvrtým, identifikačním bodem žalobce formuluje svůj žalobní návrh (tzv. žalobní petit). Kromě těchto stěžejních bodů musí žalobce podávanou žalobu datovat a podepsat.⁷⁶

Splněním všech podmínek stanovených pro určitost žaloby dochází k identifikaci předmětu řízení, tedy k jeho nezaměnitelnosti, která je nutným podkladem pro posouzení dalších procesních podmínek, kde bych jako příklad uvedla tzv. litispendenci či rei iudicatae.

⁷⁴ Vrcha, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004. č. 1, s. 14.

⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. 29 Odo 421/2002.

⁷⁶ Srov. Vrcha, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004. č. 1, s. 15.

3.3.2 Označení soudu, jemuž je žaloba určena

Hlavsa uvádí, že vzhledem k tomu, že žalobou je zahajováno nalézací sporné řízení před soudem 1. stupně, má být žaloba zpravidla adresována okresnímu soudu. Toto tvrzení se opírá o zákonné ustanovení.⁷⁷ Výjimkou jsou případy, kdy je povinen v prvním stupni věc projednat a rozhodnout krajský soud jako například v obchodních věcech, jakož i v dalších v zákoně vyjmenovaných věcech.⁷⁸ Podá-li účastník (tj. navrhovatel nebo žalobce) návrh ve věci samé u jiného soudu než u soudu, kterému byl určen (adresován), postoupí se tento návrh soudu označenému účastníkem, aniž by bylo třeba rozhodnutím vyslovovat nedostatek místní příslušnosti nebo otázku věcné příslušnosti řešit postupem dle § 104a, 104b nebo 104c o.s.ř.⁷⁹ Na druhou stranu, pakliže žalobce výslovně neuvede, kterému soudu je tento návrh ve věci samé určen, má se za to, že je určen soudu, u něhož byl podán.⁸⁰ Vyslovená fikce je dle mého názoru logická. Účastník svým chováním projeví vůli podat soudu žalobu, kde uplatňuje své právo na soudní ochranu s cílem, aby soud projednal a rozhodl věc, ve které má žalobce za to, že byl zkrácen na svých právech druhou stranou sporu (žalovaným), a domáhá se soudní cestou toho, aby bylo rozsudkem vysloveno spravedlivé uspořádání vztahu mezi stranami sporu. Žalobce již tím, že podal věc k určitému soudu, projevil vůli, aby spor rozhodl takto jím vybraný soud, byť ve své žalobě jej výslovně neuvedl. Tímto úkonem dává rovněž žalobce najevo, který soud považuje za místně i věcně příslušný. Okrajově ještě doplním, že řízení je samozřejmě zahájeno dnem podáním žaloby k soudu i v situaci, kdy žaloba bylo podána u nepřislušného soudu. Občanský soudní řád poskytuje soudu prostředky, jak se s takto vzniklou situací procesně vypořádat.

3.3.3 Označení účastníků

Účastníci sporného řízení jsou označováni jen jako „žalobce“ a „žalovaný“, což nám výslovně říká občanský soudní řád ve svém ustanovení § 90. Pojmenování účastníků řízení tímto způsobem se zakládá čistě procesním způsobem. Teprve v dalším řízení se ukáže, zda osobám označeným v žalobě jako žalobce a žalovaný, svědčí i hmotné právo, tedy zda jsou

⁷⁷ Srov. také ustanovení § 9 odst. 1 o.s.ř.: „Nestanoví-li zákon jinak, jsou k řízení v prvním stupni příslušné okresní soudy.“

⁷⁸ § 9 odst. 2 o.s.ř.

⁷⁹ Tato ustanovení se týkají řešení sporů věcné příslušnosti.

⁸⁰ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl. 7.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 338.

věcně legitimovány.⁸¹ Žalobcem je míněn ten, kdo podal u soudu žalobu, a žalovaným je ta osoba, kterou žalobce ve svém návrhu za tohoto účastníka řízení – za žalovaného – označil. Přitom, jak uvádí Winterová, právě žalobcovou povinností je uvést přesné označení nejen sebe jakožto žalobce, ale i přesné označení žalovaného. Je vcelku logické, že k pochybením na žalující straně dochází poměrně zřídka, poněvadž žalobce se zpravidla označí správně. Zato na straně žalované dochází k chybám a nesprávnostem relativně často.⁸² Shodně tvrdí D. Možná za odvolací soud, i I. Kovářová Kochová za soud první instance, že v dnešní době již problém v označení účastníků nebývá příliš častý. Připočítávají to faktu, že je veřejnosti dobře dostupný obchodní rejstřík, a každý má možnost do něj kdykoliv prostřednictvím Internetu nahlédnout, čímž špatných označení – hlavně právnických osob – ubývá ve srovnání s dobou dřívější.

Žalobce se podáním žaloby k soudu domáhá ochrany svého subjektivního práva, o kterém je přesvědčený, že ho žalovaný určitým způsobem porušuje či ohrožuje. Ale tímto označením samozřejmě nemůžeme znevýhodnit postavení té osoby, která byla v žalobě označena jako strana žalovaná, a proto má tato strana dostatečný počet procesních možností, jak tvrzení v žalobě vyvrátit. Nicméně až konečné rozhodnutí soudu určí, zda počáteční určení stran tak, jak bylo stanoveno žalobcem v žalobě, odpovídá skutečnému stavu věci a zda těmto osobám svědčí i hmotné právo.⁸³ Do doby definitivního rozhodnutí soudu se tedy jedná pouze o reálný střet dvou procesních stran, z nichž každá hájí své zájmy. Tyto zájmy jsou v drtivé většině sporných řízení protichůdné a úkolem soudu je rozhodnout, na čí straně stojí zmíněné hmotné právo.

Dnes bereme za samozřejmost označení účastníků jako žalobce a žalovaný. Ne vždy tomu tak bylo. Úprava v občanském soudním řádu účinná do 31. 12. 2000 vycházela z toho, že označení účastníků řízení ve sporném řízení jako „navrhovatele“ či „žalobce“ na straně jedné a jako „odpůrce“ či „žalovaného“ na straně druhé je rovnocenné. Velká novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 30/2000 Sb. uvedený „dualismus“ v označování účastníků odstranila.⁸⁴ Novela jasně vymezila, že v nynějším znění se účastníci sporného řízení označují jako „žalobce“ a „žalovaný“. V platnosti ovšem zůstal i pojem „navrhovatel“ – ten je vyhrazen pouze pro osobu, která podala návrh na zahájení

⁸¹ Stavínohová, J., Hlavsa, P., *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 219.

⁸² Faldyna, F. Označení účastníků v občanském soudním řízení. *Právo a podnikání*, 1996, č. 4, str. 21.

⁸³ Srov. Stavínohová, J., Hlavsa, P., *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 219.

⁸⁴ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl. 7.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 338.

nesporného řízení. Se slovem „odpůrce“ se český procesní předpis s účinností od 1. 1. 2001 rozloučil a nadále jej nezná.

Žalobce musí v žalobě označit účastníky řízení tak, aby bylo nepochybné, kdo je účastníkem řízení, aby ho nebylo možné zaměnit s jinou osobou. Fyzickou osobu jako účastníka je nutné označit jménem, příjmením a bydlištěm. Toto označení je zpravidla dostačující. Výjimečně je zapotřebí dalšího rozlišovacího znaku, například bydlí-li na téže adrese otec a syn téhož jména, je vhodné uvést další údaje upřesňující identifikaci této osoby, kterým by v tomto případě mohlo být datum narození či rodné číslo. Fyzická osoba, která je podnikatelem, se i v obchodních věcech jako účastník označuje jménem a příjmením. Vhodné je uvést vždy i místo podnikání fyzické osoby, která je podnikatelem⁸⁵, neboť v ustanovení § 85 odst. 2 o.s.ř. je místní příslušnost obecného soudu fyzické osoby, která je podnikatelem, ve věcech vyplývajících z obchodních vztahů stanovena podle obvodu, v němž má tato osoba místo podnikání. Jestliže se žalobce rozhodne ve své žalobě použít k označení takového účastníka i obchodní firmu, není to na újmu správnosti v označení, jestliže firma této osoby je v souladu s § 9 odst. 1 Obchodního zákoníku.⁸⁶

K označení účastníka řízení jako fyzické osoby se nejednou ve své judikatuře vyjadřoval i Nejvyšší soud ČR. Zmínila bych zde jeden vyslovený závěr, na kterém se Nejvyšší soud usnesl v souvislosti s použitím rodného čísla v rozhodnutí soudu. Použije-li soud v rozhodnutí k označení účastníka (fyzické osoby) vedle jiných údajů (jména, příjmení, povolání, bydliště) také rodné číslo, které je nesprávné (nebylo vůbec přiděleno nebo náleží jiné fyzické osobě), není to na újmu vykonatelnosti rozhodnutí, pokud je možné z něj (popřípadě z listin s ním přímo souvisejících) bez pochybností dovodit, komu bylo přiznáno právo nebo uložena povinnost.⁸⁷ Nejvyšší soud zřejmě přijal toto usnesení z toho důvodu, aby v případě, kdy soud pochybil a označil účastníka nesprávným rodným číslem, nebylo toto na újmu vykonatelnosti rozhodnutí, pakliže je identifikace účastníka z jiných listin nezpochybnitelná. Může být tedy i přes tuto vadu přistoupeno k vykonávacímu řízení bez nutnosti opravy rodného čísla za splnění podmínky, že je nepochybně možné dovodit, o koho se jedná, z jiných přiložených listin s případem souvisejícím.

⁸⁵ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl.* 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 338.

⁸⁶ Účinné znění § 9 odst. 1 ObchZ zní: „Firmou fyzické osoby musí být vždy její jméno a příjmení. Firma fyzické osoby může obsahovat dodatek odlišující osobu podnikatele nebo druh podnikání vztahující se zpravidla k této osobě nebo druhu podnikání.“

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 20 Cdo 1577/2001, ze dne 24. 7. 2002.

Právníckou osobu je třeba označit uvedením obchodní firmy nebo názvu a adresy sídla právnické osoby. V případě, jde-li o právnickou osobu, která se zapisuje do obchodního rejstříku, je kromě názvu firmy právnické osoby součástí i dodatek označující její právní formu jako například spol. s r. o. nebo a. s. apod.⁸⁸ Drápal v komentáři občanského soudního řádu zmiňuje, že právnické osoby se jako účastníci řízení označují v závislosti na tom, jakou mají organizačně právní formu. Obecně pak právnické osoby dělí na ty, které se zapisují do některého veřejnoprávního rejstříku – například do obchodního rejstříku (pak je nutné takovou osobu označit uvedením obchodní firmy nebo názvu, pod kterým je zapsána v obchodním rejstříku, a jejich sídla) a ty, které se do veřejnoprávního rejstříku nezapisují (tyto se označují uvedením názvu, pod kterým byly v souladu se zákonem zřízeny, a jejich sídla).⁸⁹ V praxi často dochází k tomu, že právnické osoby a fyzické osoby – podnikatelé jsou v žalobách často označovány neúplně nebo neurčitě, což je pak příčinou toho, že dochází k průtahům v řízení za účelem doplnění či odstranění vad žaloby. Aby se tomuto předešlo, ukládá § 79 odst. 1 věta třetí žalobci, aby v obchodních věcech jeho návrh obsahoval také identifikační číslo právnické osoby či fyzické osoby, která je podnikatelem, případně další údaje, jež jsou potřebné k identifikaci účastníka řízení. Zákonodárce zde měl na mysli například uvedení předmětu podnikání. Co se týče obchodních vztahů, zakončila bych tuto pasáž poznámkou, že obchodní firmu je třeba v návrhu uvést přesně v takovém znění a v takové podobě (včetně použitých velkých a malých písmen, zkratk, teček, pomlček apod.), v jakém je zapsána v obchodním rejstříku, jinak jde o vadu podání.⁹⁰

Ve vztahu ke státu je v ustanovení § 79 odst. 1 větě druhé o. s. ř. uvedeno, že pro označení státu jako účastníka řízení je nutné uvést „označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje“. Z uvedeného nepochybně vyplývá, že za stát může před soudem i v jiných právních vztazích vystupovat jeho organizační složka. Stát se tedy jako účastník řízení označuje uvedením jeho názvu (tj. Česká republika) a toho, kdo je oprávněn za stát před soudem vystupovat, tj. buď Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových nebo jiné organizační složky, která je příslušná za stát před soudem vystupovat, a adresy sídla této složky. Sama organizační složka státu nemá způsobilost být účastníkem řízení; je-li nepochybné, že žalobce označil v žalobě za účastníka řízení jen

⁸⁸ Srov. § 9 odst. 2 obchodního zákoníku.

⁸⁹ Srov. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl. 7. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2006. s. 339-340.

⁹⁰ Tamtéž.

organizační složku státu, jde o neodstranitelný nedostatek podmínky řízení a soud řízení podle ustanovení § 104 odst.1 o.s.ř. zastaví.⁹¹

Obdobně jako účastníci řízení se označují i jejich zástupci, zmocněnci či opatrovníci pouze s tím rozdílem, že zastupuje-li účastníka řízení například advokát, je v podání (žalobě) nutné uvést, že zmocněnec je „advokát“, jakož i adresu sídla advokáta.

Nesprávným označení účastníka a jeho odlišením od nedostatku způsobilosti být účastníkem se podrobněji zabývám v kapitole 4.2.

3.3.4 Vylíčení rozhodujících skutečností

Pravdivé vylíčení rozhodujících skutečností neboli tzv. žalobní narace⁹² musí obsahovat údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodnout. Jak uvádí Hlavsa, účastníci sami nejlépe mohou vědět o skutečnostech, které se mezi nimi staly. Soud v civilním sporném řízení nemá povinnost po nich pátrat, vyšetřovat je, ani ji mít nemůže, protože k tomu není vybaven potřebným aparátem.⁹³ Je tedy nutná, aby soud měl podklad pro skutková zjištění, potřebná součinnost účastníků řízení, která je zákonem uložena jako povinnost tvrzení. Účastník tím, že v žalobě pravdivě uvede všechny rozhodné skutečnosti, tuto povinnost tvrzení splnil. Slovy judikatury, chce-li žalobce docílit podání bezvadné žaloby, musí v návrhu uvést takové skutečnosti, jimiž vylíčí skutek (skutkový děj), na jehož základě uplatňuje svůj nárok, a to v takovém rozsahu a kvalitě, které umožňují jeho jednoznačnou individualizaci (nezaměnitelnost s jiným skutkem).⁹⁴

Dalším významným (a zčásti spekulativním) bodem je, že při líčení rozhodujících skutečností žalobce není povinen ve svém návrhu (žalobě) uvádět právní vymezení svého nároku. Není tedy třeba svá tvrzení opírat o příslušná zákonná ustanovení, nicméně je třeba vylíčit skutečnosti v takovém rozsahu, aby soud byl schopen na základě skutku vymezeného žalobcem nalézt odpovídající právní normu (tzv. pravidlo chování), kterou bude možné na tento skutek aplikovat. Rozhodující skutečnosti je proto zapotřebí vylíčit v takovém rozsahu, aby v něm byly obsaženy všechny znaky příslušné právní normy, ať již žalobcem v žalobě výslovně uvedené, či implicitně sledované. Jinak řečeno, kromě dalšího

⁹¹ Například Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 889/2004, ze dne 1. 9. 2004.

⁹² Latinsky „narratio“ znamená vypravování; žalobní narace představuje žalobcovo vylíčení skutkových okolností v části, která povětšinou formálně je odlišena od tzv. žalobního návrhu (petitu).

⁹³ Stavinohová, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 265.

⁹⁴ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2369/2000 ze dne 27. 6. 2001.

(přesnosti, určitosti a srozumitelnosti žaloby) je žalobní návrh úplný potud, pokud obsahuje znaky skutkové podstaty právní normy, na základě které žalobce svůj uplatněný nárok odvozuje. Uvedu to na jednoduchém příkladu. Má-li být například předmětem žaloby uplatnění nároku na vrácení půjčených peněz, je zapotřebí tvrdit rozhodné skutečnosti, které jsou obsaženy v § 657 občanského zákoníku, a k jejich prokázání musí žalobce navrhnout konkrétní důkazy.⁹⁵ Dle názoru Winterové, i když žalobce není povinen uvádět právní posouzení tvrzeného skutkového stavu, svou vlastní právní představu zpravidla má a z ní pak odvozuje, které skutečnosti, jež se v dané věci udály, jsou ty „rozhodující“. Osobně s tímto názorem souhlasím a lze snad jen doplnit, že ve výběru těchto „rozhodujících“ skutečností pak žalobci napomůže ona příslušná hmotněprávní norma, o kterou žalobce svůj nárok opírá. Tato norma totiž ve svém ustanovení napoví, které skutečnosti je vhodné tvrdit, aby byl zaručen co možná největší úspěch ve věci. Podle mého názoru je na jedné straně správné, že není od žalobce vyžadováno, aby právně odůvodnil svůj nárok, s kterým se na soud obrací v rámci zásady, že právo uplatňovat své právo, které je porušeno či ohroženo, u soudu má každý stejné - nehledě na právní vzdělání. Navíc právní závěr o věci dle vymezeného skutku, je úkolem soudu. Na druhou stranu ovšem, pokud by již v žalobě bylo uvedeno hmotněprávní ustanovení, o které žalobce opírá svá tvrzení, napomohlo by to samotnému žalobci k rozhodnutí o tom, které rozhodné skutečnosti má tvrdit, aby dosáhl úspěšného zakončení soudního sporu. Aby mu to ovšem bylo ku prospěchu, bylo by zapotřebí, aby to sám žalobce správně právně kvalifikoval, což zřejmě činí ve většině případů problém.

Otázku právního posouzení v žalobě jsem položila i při svých konzultacích na soudech. I. Kovářová Kochová za soud prvostupňový (tedy soud okresní), ji zodpověděla takto: „Právní posouzení věci není třeba vůbec. Je to práci soudu. Tragédie je, když advokát na 13 stranách žaloby píše svoje právní závěry, ale nenapíše tam nic o skutku. Soudce pak až z těch jeho právních závěrů, co popisuje, zjišťuje, co se vlastně stalo, což je špatný postup. Ani advokát není povinen psát žádný odkaz na znění zákona.“ Předsedkyně senátu D. Možná za soud odvolací vyjádřila, že „je raději, když žaloba právní posouzení věci obsahuje, protože pak lze snadněji poznat, čím je žalobce vedený a kam to směřuje.“ Vzápětí dodává, že „účastník samozřejmě nemusí zákonná ustanovení napsat přímo, ale argumentace by měla být natolik dostačující, aby soud byl schopen to pod nějaké ustanovení zákona podřadit“.

⁹⁵ Vrcha, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004, č. 1, s. 18.

Neuveďte-li žalobce v žalobě všechna potřebná tvrzení, významná dle hmotného práva, nejde o vadu žaloby, která by bránila pokračování řízení, jestliže v ní vylíčil alespoň takové rozhodující skutečnosti, kterými byl vymezen předmět řízení po skutkové stránce.⁹⁶ Na tomto místě ještě považuji za nezbytné zmínit, že povinnost tvrzení může žalobce splnit i dodatečně, čímž je míněno při přípravě řízení, popřípadě též při jednání před soudem prvního stupně.

Srovnáme úpravu českou a americkou co se týče podrobnosti vylíčení skutkového stavu. V mnohém se od sebe neliší. V případě CONLEY v. GIBSON⁹⁷ Supreme Court of the United States vyslovil názor na stupeň podrobnosti vylíčení rozhodujících skutečností požadovaný článkem 8(a) Federal Rules of Civil Procedure. Toto ustanovení stanoví, že tvrzení, která činí žalobce pro uplatnění svého nároku prostřednictvím žalobního petitu musí obsahovat stručné a jasné stanovení toho, že je založena soudní pravomoc, dále stručné a jasné popsání nároku prokazující oprávnění žalobce podat žalobu (skutková tvrzení) a návrh opodstatněného žalobního petitu, přičemž petit může být stanoven i alternativně nebo eventuálně. Otázkou ovšem zůstává – stejně jako v právu českém – jak dopodrobna je žalobce povinen skutková tvrzení prokazující jeho oprávnění popsat, aby soud rozhodl, že právo opravdu svědčí jemu a nikoli straně žalované. Federal Rules of Civil Procedure totiž nepožaduje detaily skutkových tvrzení, na základě kterých žalobce uplatňuje svůj nárok, na druhou stranu přímo požaduje stručné a jasné vystižení situace, na základě které žalobci dle jeho názoru svědčí právo.⁹⁸ Aneb laicky řečeno, dle amerického práva musí žaloba obsahovat návrh a skutková popsání nároku, které sice žalobce nemusí právně podložit dle Federal Rules of Civil Procedure, nicméně pokud to neudělá, stěžejí spor vyhraje. Je tedy nutné tato pravidla stanovená článkem 8(a) „dostatečně“ dodržovat. Onu míru dostatečnosti popisuje soudce Clark, jeden z autorů Federal Rules of Civil Procedure, následovně. Na otázku, jak dopodrobna je nutné popisovat detaily požadované podle článku 8(a), má jednoduchou odpověď: „Jestliže nedokážete svůj nárok jasně slovně popsat, měli byste alespoň být schopni nakreslit obrázky vystihující vaše mínění.“⁹⁹ Pokusím se na příkladu vystihnout, které z následujících skutkových tvrzení by mohlo být považováno za dostačující podle Federal

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1065/2002 ze dne 27. 5. 2003.

⁹⁷ 355 U.S. 41, 78 S.Ct. 99, 2 L.Ed.2d 80 (1957).

⁹⁸ Friedenthal, J., H., Miller, A., R., Sexton, J., E., Herskoff, H. *Civil procedure. Cases and materials*. 9. vydání. St. Paul, USA: Thomson/West, 2008. s. 520.

⁹⁹ Clark. Pleading Under the federal Rules, 12 wyo.L.J. 177, 181 (1958); srov. Friedenthal, J., H., Miller, A., R., Sexton, J., E., Herskoff, H. *Civil procedure. Cases and materials*. 9. vydání. St. Paul, USA: Thomson/West, 2008. s. 520.

Rules of Civil Procedure. Je zcela jasné, že příliš vágní by bylo skutkové tvrzení žalobce v podobě: „D je právně odpovědný za škodu, kterou D způsobil P.“ Příliš stručné je podle mého názoru i takovéto skutkové tvrzení: „Dne 4. června 2004 D z nedbalosti způsobil P zranění v zábavném parku Dreamworld.“ Na druhou stranu příliš zabíhající do detailu by bylo popisování veškerých atrakcí, které se v zábavním parku nacházejí, společně se specifikováním technických parametrů toho kterého přístroje. Za nejvhodněji vylíčené skutkové tvrzení považuji ku příkladu následující: „Dne 4. června 2004 D nedbalým způsobem ovládal v zábavném parku Dreamworld horskou dráhu, na které P byl jako pasažér. D ovládal řízení horské dráhy tím způsobem, že nechal přístroj jet nepřiměřenou rychlostí, čímž se pasažéři mohli za jízdy jen stěží udržet. Jako důsledek této nedbalosti byla P způsobena škoda na zdraví v podobě zlomené ruky a dalších poranění, P musel být ošetřen v nemocnici, byli mu předepsány léky, za což musel vynaložit nepředvídatelné náklady, a navíc byl uznán pracovně neschopným. Celková výše škody činí 500,000 dolarů.“¹⁰⁰

Pokud se vrátím k právu českému, P. Vrcha ve své publikaci¹⁰¹ uvádí, že při psaní řádného žalobního návrhu, respektive při líčení rozhodných skutečností je vždy třeba mít na paměti několik základních pravidel:

- skutkovým vymezením nároku v žalobě je soud vázán a nemůže žalobci přiznat jiné plnění, než které je požadováno žalobcem v návrhu, protože by pak rozhodoval o jiném nároku, než který se stal předmětem řízení; jinými slovy ve sporném řízení, které je ovládáno dispoziční zásadou, je soud vázán žalobou,
- předmětem řízení u soudu je skutkový základ vylíčený v žalobě společně se žalobním petitem,
- rozhodujícími skutečnostmi jsou takové údaje, které jsou důležité k tomu, aby soudu bylo jasné, o čem a na jakém podkladu má rozhodnout a v případě, že žalobce důkazními prostředky svůj nárok dostatečně prokáže – bude ve sporu úspěšným – soud žalobě na základě těchto vylíčených skutečností vyhoví,
- účastník řízení není povinen uplatněný nárok opírat o zákonné ustanovení, musí však vždy uvést rozhodné skutečnosti, které umožní soudu, aby tento nárok žalobce mohl sám právně kvalifikovat.¹⁰² V občanském soudním řízení se totiž uplatní zásada „iura novit curia“, neboli, že soud zná právo. V případě, že žalobce přeci jen

¹⁰⁰ Srov. Friedenthal, J., H., Miller, A., R., Sexton, J., E., Herskoff, H. *Civil procedure. Cases and materials*. 9. vydání. St. Paul, USA: Thomson/West, 2008. s. 520-521.

¹⁰¹ Vrcha, Pavel. *Civilní judikatura: Výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu ČR*. 2. vydání. Praha: Linde, 2005, s. 94.

¹⁰² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 10. 2003, sp. zn. 22 Cdo 2191/2002.

učiní právní kvalifikaci svého nároku, není jí soud v žádném případě vázán a vždy na základě svého uvážení podřadí žalobcem tvrzenou skutečnost pod tu právní normu, která dopadá nejen na tvrzený, ale i na zjištěný skutkový stav,

- při líčení rozhodujících skutečností v návrhu může žalobce odkázat na jinou listinu, kterou připojí jako důkazní materiál k žalobě a v textu žaloby na ni výslovně odkáže¹⁰³
- s odkazem na platnou právní úpravu dle ustanovení § 132 o.s.ř.¹⁰⁴ je žalobci povoleno rozhodné skutečnosti doplnit i v rámci své účastnické výpovědi a soud je povinen k takto sděleným skutečnostem při hodnocení důkazů přihlídnout; v případě, že nepřihlédne, porušuje tím žalobcovo právo na spravedlivý proces, které je ústavně zakotveno v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Problematiku, zda v žalobě uvádět odkaz na zákonné ustanovení (tzv. právní posouzení případu) či nikoli, bych zhodnotila takto. Podle mého názoru správně není občanským soudním řádem vyžadováno, aby žalobce ve své žalobě uváděl oporu v zákoně, na základě které uplatňuje u soudu svůj nárok s ohledem na zásadu rovného přístupu k soudům. Na druhou stranu, pokud žalobce právní posouzení případu v žalobě uvede, soudce alespoň snáze rozezná, čím je žalobce veden a kam směřuje. Navíc zákon stanoví, že právním posouzením případu není soud v žádném případě vázán, poněvadž si na věc utváří vlastní názor a podřazuje tuto věc pod zákonné ustanovení sám, takže je pouze na uvážení soudu, jak s právním posouzením v žalobě naloží.

K posledně zmíněnému pravidlu ve výše uvedeném výčtu, kdy je žalobci povoleno doplnit rozhodné skutečnosti i v rámci své účastnické výpovědi, ještě doplním následující případ ze soudní praxe. V nejednom sporu, kdy ten či onen soud takto porušil ústavně garantované účastníkově právo tím, že nepřihlédl ke sděleným důkazům při účastnické výpovědi, to Ústavní soud České republiky ve svém nálezu označil za „modelovou ukázkou přepjatého formalismu v řízení před obecnými soudy“.¹⁰⁵ V soudním sporu, jenž vyvršil vydáním výše zmíněného nálezu Ústavního soudu, šlo o následující rozepři. Žalobkyně podala proti svému otci (žalovanému) žalobu na plnění výživného, vylíčila určitým způsobem rozhodné skutečnosti – vymezila tedy základ nároku, žalovaný využil svého práva a k žalobě se vyjádřil. Na základě tohoto vyjádření žalobkyně ve své účastnické výpovědi před okresním soudem reagovala na vyjádření svého otce (žalovaného), čímž

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 342/2004.

¹⁰⁴ V účinném znění: „Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.“

¹⁰⁵ Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. I. ÚS 601/02.

doplnila rozhodné skutečnosti, které nebyly písemně stanovené v žalobě. Okresní soud žalobkyni rozsudkem vyhověl a uložil žalovanému povinnost platit na výživu dcery 1.500,- Kč měsíčně. Žalovaný využil svého práva na odvolání, kde krajský soud žalobu zamítl s odůvodněním, že žalobkyně v důvodech žaloby jasně a zcela popsala všechny rozhodné skutečnosti, z nichž dovozuje svůj návrh. Výslovně krajský soud dále poznamenal, že žalobkyně svůj skutkový přednes nikdy nedoplnila a na tomto závěru nemohla nic změnit ani její pozdější účastnická výpověď. S tímto závěrem se nicméně žalobkyně naštěstí nespokojila a rozhodnutí krajského soudu napadla ústavní stížností, kterou Ústavní soud shledal důvodnou, neboť uvedl, že rozhodné skutečnosti mohou v řízení vyjít najevo i jinak a nemusí být jen a pouze součástí „skutkového přednesu“ v žalobě. Již na úrovni obecného práva je v ustanovení § 132 o.s.ř. mj. stanoveno, že soud pečlivě přihlíží ke všemu, co za řízení vyšlo najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Na rámec tohoto Ústavní soud stanovil, že ve výše jmenovaném rozhodnutí druhoinstančního soudu došlo nejen k porušení procesního ustanovení obsaženého v obecném zákoně, ale i k porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces garantovaného Listinou základních práv a svobod. Dle mého názoru, jak ostatně i z tohoto ukázkového případu vyplývá, zde krajský soud zaměřil svoji „přísnost“ chybným směrem, když úzkým výkladem lpěl na ustanovení procesních norem, co se žalobního návrhu týče a zcela opomněl na druhou – a podle mě důležitější – stránku věci, kterou je ochrana procesních práv jednotlivce, který se prostřednictvím soudu domáhá ochrany svého práva, jež bylo druhou stranou sporu porušeno či ohroženo. Soud zcela jasně pochybil tím, že výslovně v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že žalobkyně skutkový přednes nikdy nedoplnila, což je v rozporu s ustanoveními v o.s.ř., kde je, jak jsem již výše zmínila, stanoveno v ustanovení o hodnocení důkazů, že soud přihlíží stejně tak k tomu, co uvedli účastníci v průběhu řízení.

Důležitou poznámkou na závěr této kapitoly je, že mezi vylíčením rozhodných skutečností a žalobním návrhem (tzv. žalobním petitem) musí být věcný soulad, což znamená, že žalobní petit nemůže spočívat na vylíčení takových skutkových okolností, z nichž tento petit nelze ve věcné spojitosti zformulovat.¹⁰⁶ Pro ilustraci uvedu případ rozhodnutý Nejvyšším soudem.¹⁰⁷ V daném sporu se žalobci žalobním petitem domáhali nejdříve vydání pěti vyhotovení kupní smlouvy, později určení, že byla uzavřena kupní smlouva. Z vylíčení rozhodných skutečností v žalobě (odůvodnění žaloby) však vyplynulo,

¹⁰⁶ Vrcha, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004, č. 1, s. 17.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2004, sp. zn. 33 Odo 69/2004.

že se ve skutečnosti domáhají určení právního vztahu (vztahu prodávajícího a kupujícího), který byl mezi nimi založen jejich písemnými projevy pojatými do smlouvy. Nelze tedy přehlédnout, že mezi odůvodněním žaloby a žalobním petitem neexistují souvislosti, pro které žalobu nelze považovat za podání určité. A proto „verdikt“ Nejvyššího soudu zněl jasně – žaloba není určitá, existuje-li mezi jejím odůvodněním a žalobním petitem logický a věcný rozpor.

Označení důkazů

Na podporu výše uvedených skutkových tvrzení je žalobce povinen označit důkazy, jichž se dovolává a jimiž míní prokazovat správnost svých tvrzení. Takovýmto označením důkazů plní žalobce svou důkazní povinnost, která je stanovena v procesním předpisu.¹⁰⁸ Jak uvádí Drápal v komentáři o.s.ř., požadavek, aby byly důkazy označeny již v návrhu, je odůvodněn zájmem na urychleném a hospodárném projednání věci. Za důkaz může navrhnout žalobce cokoliv. Které důkazní prostředky pak budou použity pro projednání a rozhodnutí věci, je pak dále ponecháno na uvážení soudu. Důkaz je ovšem třeba řádně a přesně označit. V případě, kdy navrhuje svědka, je nezbytné uvést jméno, příjmení a přesnou adresu svědka. Navrhované důkazy by se zpravidla měly vztahovat ke všem jednotlivým tvrzeným skutečnostem. Shrnula bych to do nepsaného pravidla - co tvrzená skutečnost, to důkazní prostředek, kterým žalobce tuto skutečnost podloží. Důkazní prostředky se však nemusí vztahovat ke skutečnostem, které není třeba dokazovat (tzv. notoriety, skutečnosti soudu známé z jeho činnosti či právní předpisy), ani ke skutečnostem, ohledně nichž je stanovena právní domněnka, že taková tvrzená skutečnost platí, dokud se neprokáže opak.¹⁰⁹

Nedílnou součástí správného a bezvadného návrhu je v ustanovení § 79 odst. 2 stanovená povinnost žalobce připojit listinné důkazy, jichž se dovolává. Toto ustanovení je opět projevem hospodárnosti a rychlosti řízení, kdy žalobce jako procesní strana, která tvrdí, že jí byla stranou žalovanou porušena či ohrožena její práva, tímto připraví soudu podklady pro nařízení jednání o věci.

¹⁰⁸ § 120 odst. 1 o.s.ř. zní: „Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede.“

¹⁰⁹ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 222.

3.3.5 Žalobní petit

Formulací petitu (tzv. žalobní petit či žalobní prosba neboli žalobní žádání)¹¹⁰ žalobce přesně vyjadřuje svůj požadavek vůči žalovanému tak, aby v něm soud měl jasně ohraničený předmět řízení, za jehož rámec zásadně nesmí vykročit. Výše jsem zmínila, že skutková tvrzení a žalobní petit musejí být věcně v souladu, aby soud nemohl návrh posoudit jako vadné podání. Pužman k tomu uvádí, že: „Žalobní návrh, tj. výrok, jehož se žalobce domáhá, musí býti odůvodněn okolnostmi skutkovými. Tyto skutkové okolnosti (skutečnosti) musí být uvedeny „stručně“, ale „úplně“. Soud musí z moci úřední, i když odpůrce v tomto směru nevznesl žádné námítky, zkoumati, zdali žalobní žádost logicky vyplývá z předneseného skutkového děje.“¹¹¹

Ústavní soud se ve své obsáhlé judikatuře již mnohokrát zabýval otázkou náležitostí žalobního návrhu (petitu), k níž mino jiné uvedl, že návrhové žádání (petit návrhu) vytyčuje nejen rámec řízení před soudem (čeho se navrhovatel dovolává), tj. vymezuje práva a jim odpovídající povinnosti, o nichž má být rozhodnuto, ale současně též podmiňuje i způsob, jak o nich má být rozhodnuto a takto vymezeným žádáním je také obecný soud vázán. Zásada „necht' si každý střeží svá práva“ ovládající z převážné míry současné občanskoprávní řízení, na rozdíl od dřívějšího „ochranářského“ postoje soudnictví v totalitním systému, přirozeně od účastníků řízení vyžaduje pečlivou úvahu nad tím, v jakém rozsahu a zejména jakým způsobem - ve shodě se zákonem - o ochranu svého práva zamýšlí usilovat, což platí tím spíše, jestliže účastník soudního řízení je zastoupen profesionálním zástupcem.¹¹² Žalobní petit je proto formulován jako návrh autoritativního výroku soudu.

Určitost petitu musí být dána jak v přesném označení osob, jichž se týká, tak v přesné individualizaci jejich práv a povinností. Laicky řečeno má například petit žaloby na plnění obsahovat: kdo, komu, co, dokdy. Myslím si, že bezesporu hlavním významem přesnosti v označení účastníků a projednávané věci je v tom, že o takto zahájeném řízení nemůže být jednáno v řízení jiném, ani nelze o věci znovu jednat v jiném řízení poté, co nabude rozhodnutí právní moci. I k určitosti a srozumitelnosti petitu nejednou vyjádřil svůj názor Ústavní soud. Žalobní petit musí být přesný, určitý a srozumitelný. Je to nutné z toho důvodu, že soud musí zcela přesně vědět, o čem má jednat a rozhodnout, neboť soud

¹¹⁰ Vrchá, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004, č. 1, s. 15.

¹¹¹ Pužman, J. *Žaloby a žalobní petit*. *Systém*. 1. vydání. Praha 2: Právnícké knihkupectví a nakladatelství, 1933, s. 6.

¹¹² Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 11. 1997, sp. zn. III. ÚS 326/97.

nemůže účastníkům přiznat jiná práva a uložit jim jiné povinnosti než jsou navrhovány. Pokud je žalobní petit nesprávný, tj. vymezení práv a jim odpovídajících povinností v něm obsažené je nepřesné, neurčité nebo nesrozumitelné, převzetí takového petitu do výroku soudního rozhodnutí by mělo za následek, že by rozhodnutí nebylo vykonatelné.¹¹³ Tomuto výroku rozumím tak, že požadavek na to, aby žalobní petit byl přesný, určitý a srozumitelný, je především důležitý z toho důvodu, aby vůbec mohly nastat účinky žalobcem zamýšlené – tedy pro to, aby posléze, co soud převezme žalobní petit do výroku rozhodnutí, mohl být nařízen a proveden výkon rozhodnutí.

Jak vyplývá z výše uvedeného, soud musí následně žalobní petit svým rozhodnutím zcela vyčerpat a zároveň jej nesmí překročit. Výjimky z tohoto pravidla jsou uvedeny v ustanovení § 153 odst. 2 o.s.ř.¹¹⁴ – jedná se o řízení, kde soud není vázán návrhem účastníka řízení. Ovšem obecně ve sporném řízení, kde na obou stranách stojí účastníci s protichůdnými zájmy a „brojí“ proti sobě všemi dostupnými právními prostředky, platí zásada, že soud je vázán návrhem žalobce a tento žalobní návrh musí při svém rozhodování vyčerpat. Praxe soudů ne vždy taková bývá.

D. Možná tvrdí, že nejčastěji vady žaloby bývají právě v petitu tím, že není dostatečně určitý a konkrétní. „Se žalobami na plnění problém nebývá. Horší je to u těch žalob, co nebývají časté, a žalobce neví, jak podání přesně formulovat – například žaloby na určení změny podmínek vyklizení bytu.“ Jako demonstrativní příklad uvádí D. Možná žalobu, kde žalovaným je pan Josef Novák a v žalobním petitu stojí: „Žalovaný Josef Novák a „všichni, kdo s ním v bytě bydlí“, jsou povinni vyklidit byt číslo X....“ Toto je vada žaloby v petitu, poněvadž petit není dostatečně určitý. Soudce není schopný nikterak dovodit, kdo jsou to „všichni, co s ním v bytě bydlí“. Pravděpodobný problém, proč žalobci podávají tento typ žalob ve výše uvedeném znění, tkví v tom, že o.s.ř. v ustanovení o výkonu rozhodnutí vyklizením bytu obsahuje, že osoba provádějící vyklizení bytu vykáže povinného, a všechny, kdo se v bytě zdržují s povinným. Žalobci pak na základě tohoto ustanovení znění podvědomě přejímají, ale jedná se o neurčitý petit.

Žalobní petit má více podob. Zpravidla je jednoduchý, což vykládáme tak, že se jím uplatňuje jeden nárok vyplývající z uvedeného skutkového stavu. Může ovšem obsahovat i několik návrhů, jak má soud o věci rozhodnout – pak hovoříme o petitu složeném. Žalobce může požadovat, aby bylo rozhodnuto o více nárocích (jde o tzv. objektivní

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 9. 1998, sp. zn. I ÚS 233/97.

¹¹⁴ V účinném znění: „Soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.“

kumulaci¹¹⁵), nebo může některé své nároky uplatnit formou tzv. eventuálního petitu. O eventuální petit jde tam, kde se žalobce domáhá určitého plnění a zároveň pro případ (in eventum), že by toto primární plnění nebylo možno přisoudit pro nemožnost plnění (např. věc již neexistuje), požaduje plnění jiné.¹¹⁶ Dále je možné coby žalobce podat žalobu s alternativním petitem, v němž žalobce uvede všechna plnění, z nichž žalovaný může volit – možnost volby je zde zpravidla vyjádřena slovem „nebo“. A konečně do třetice může žalobní petit též obsahovat tzv. alternativu facultas (alternativní zmocnění). Jde o procesní nabídku, kdy žalobce projevuje ochotu přijmout od žalovaného místo plnění, které mu dle právního předpisu či smlouvy náleží, plnění jiné (zpravidla peněžité), na které dle hmotného práva nemá nárok.¹¹⁷ Tím, že žalovaný poskytne žalobci toto jiné plnění, zproští se své povinnosti vůči němu.

Odstraňováním vad petitu z pohledu praxe soudů se dále zabývám v kapitole čtvrté.

3.3.6 Označení věci, podpis žalobce a datum

Označením věci, které se žaloba týká, se rozumí stručné vymezení záležitosti, která má být mezi účastníky projednána a rozhodnuta – například „rozvod manželství“ nebo „zaplacení částky 80.000,--Kč“ apod. U peněžitého plnění je nutné uvést vždy jeho hodnotu.

Vlastnoručním podpisem žalobce stvrzuje, že se ztotožňuje s obsahem žaloby. Žaloba je vždy označena jménem žalobce, a to i v případě, že je sepsána zástupcem.¹¹⁸ Je-li žalobce zastoupen zákonným zástupcem nebo zmocněncem, postačí, podepíše-li žalobní návrh oni. Zastupuje-li účastníka řízení advokát, lze vlastnoruční podpis na návrhu nahradit otiskem podpisového razítka, jehož vzor byl uložen u soudu, kterému je podání určeno. Za právnickou osobu podepisuje návrh v souladu s ustanovením § 21 o.s.ř. statutární orgán, vedoucí odštěpného závodu, prokurista, zaměstnanec, který je oprávněn za právnickou osobu jednat, popřípadě další zákonem oprávněné osoby. Pro formu doplním, že co se týče

¹¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 5. 2004, sp. Zn. 30 Cdo 1534/2003: „O objektivní kumulaci jde tehdy, jestliže je uplatňováno více nároků v jedné žalobě, zatímco subjektivní kumulace představuje procesní společenství, kdy na straně žalobce nebo žalovaného vystupuje více účastníků.“

¹¹⁶ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 224.

¹¹⁷ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl. 7.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 342-343.

¹¹⁸ Stavínohová, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. s. 263.

podpisu elektronického podání, o tomto jest pojednáno v kapitole o elektronickém právním styku (3.2.1.).

Poslední zákonem zmiňovanou náležitostí je uvedení data vyhotovení žaloby, byť neuvedení nemá žádné právní následky.

Splněním všech podmínek stanovených pro precizaci žaloby dochází k identifikaci předmětu řízení, k jeho nezaměnitelnosti, který je nutný jak z hlediska naplnění formálních podmínek žaloby a stanovení materiálního základu věci, tak i z hlediska posouzení, nebyl-li podanou žalobou vymezen tentýž předmět (již probíhajícího) řízení a nebyla tím založena překážka věci zahájené (tzv. litispendence) či snad překážka věci rozhodnuté (rei iudicatae).¹¹⁹

Podání (žalobu) je třeba předložit soudu věcně a místně příslušnému s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník obdržel po jednom stejnopisu, jestliže je to třeba.

¹¹⁹ Vrcha, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004, č. 1, s. 15.

4. VADA PODÁNÍ JAKO POJEM

Žaloba jako jedno z nejčastěji činěných podání k soudu je vadná tehdy, neobsahuje-li všechny náležitosti, které musí dle § 42 odst. 4 o.s.ř. a dalších ustanovení (mj. například ustanovení § 79 odst. 1 o.s.ř.) obsahovat, nebo je-li nesrozumitelná nebo neurčitá.¹²⁰ Je na uvážení soudu, jak dlouhou lhůtu poskytne účastníku řízení k opravě či doplnění návrhu. Podle mého názoru záleží na obtížnosti projednávané věci a rozsahu „vadnosti“ žaloby k posouzení, jak dlouhou lhůtu vyměřit žalobci. Ze zkušenosti vím, že soudy postupují rozdílně i ve skutkově obdobných věcech (konkrétně například při podávání návrhu na nařízení exekuce). Není výjimkou lhůta třídní, ani šedesátidenní. Dokonce jsem se setkala i s výzvou k odstranění vady žaloby bez soudem určené lhůty. Samozřejmě, pakliže je doručeno tomu, kdo návrh soudu podal¹²¹, usnesení s výzvou k odstranění vad nebo doplnění podání s lhůtou, o které má za to, že je pro opravení návrhu příliš krátká z důvodu obtížnosti vady, lze požádat soud o prodloužení lhůty, čemuž soudy zpravidla vyhoví.

Při konzultacích na soudech mě zajímala i otázka (s ohledem na rozdílnost určování lhůty u soudů), jak dlouhou lhůtu k odstranění vad podání či k doplnění podání soudkyně poskytují. I. Kovářová Kochová říká, že: „záleží na konkrétním případě. Ale obecně od 7 do 10 dnů, kratší by být neměla.“ Odpovědí D. Možné bylo, že „odvolací soud dává lhůtu k odstranění vad výjimečně, jelikož tato otázka spadá do agendy soudu prvostupňového, který v rámci odvolacího řízení účastníka vyzývá. Výjimečně vyzývá i sám odvolací soud, když například soud prvního stupně posoudí, že odvolání je dostatečné, ale odvolací soud se s tímto názorem neztotožní. Lhůta pak záleží na složitosti případu a úvaze soudu. Obecně činí lhůta k odstranění vady podání 10 dnů, pokud je věc složitější, není problém s lhůtou delší.“

Drápal uvádí v komentovaném občanském soudním řádu výčet případů, kdy je třeba posoudit žalobu jako vadnou. Je to zpravidla tehdy, jestliže žaloba:

- neobsahuje označení účastníků řízení, nebo tyto jsou označení nesrozumitelně či neurčitě (jinými slovy, toto označení neumožňuje přesnou identifikaci účastníků řízení – jako příklad uvedu situaci, pokud žalobce uvede žalovaného pouze označením „můj soused Pepa“ bez dalšího);

¹²⁰ Srov. ustanovení § 43 o.s.ř.

¹²¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 1. 2000 sp. zn. Cjpn 200/2005: „K opravě nebo doplnění návrhu na nařízení exekuce soud vždy vyzve oprávněného.“

- neobsahuje vylíčení rozhodujících skutečností nebo vylíčení je natolik neúplné, neurčité či nesrozumitelné, že z toho nelze bez pochyb stanovit, jaký skutek má být předmětem řízení;
- neobsahuje žalobní petit nebo ho sice obsahuje, ale je nesrozumitelný či neurčitý (převzetí takového petitu do výroku soudního rozhodnutí by pak mělo za následek jeho nevykonatelnost);
- vykazuje mezi tvrzenými rozhodujícími skutečnostmi a žalobním petitem logický rozpor (tak tomu je ukázkově v případě, kdy žalobní petit vychází z jiných okolností nevyličených v podání, a nelze tudíž dovést, na základě čeho má být o petitu rozhodnuto);
- v obchodních věcech neobsahuje identifikační čísla všech osob, co jsou buď právníckými osobami anebo fyzickými osobami – podnikateli, popřípadě v žalobě chybí další nezbytné údaje upřesňující identifikaci účastníků a není proto zcela jasné, kdo má jako účastník řízení vystupovat (příkladem je již výše zmíněný případ, kdy na stejné adrese bydlí otec a syn totožného jména a příjmení a žalobce dále neuvedl další identifikátor pro rozlišení obou osob);
- není vlastnoručně podepsána, je podepsána neoprávněnou osobou (např. osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům), popřípadě podpisové razítko advokáta bylo použito v rozporu s o.s.ř.¹²² například tím, že advokát zastupující účastníka řízení opomněl vzor podpisového razítka uložit u soudu, jemuž se podání činí.¹²³

Výše uvedené se vztahovalo pouze k situacím, kdy se jedná o návrh ve věci samé, který se týká dvoustranných právních vztahů mezi žalobcem a žalovaným (tedy o žalobu). Obecně, co se civilního řízení týče, by se mohlo ze slov zákona¹²⁴ na první pohled zdát, že vadou podání (žaloby) je i to, pokud žalobce soudu nepředložil potřebný počet stejnopisů, či že nepřipojil listinné důkazy, na které se ve svém podání dovolává.¹²⁵ Nejvyšší soud ale sdílí jiný názor, když ve svém rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002 vyslovil, že neoznačí-li žalobce v žalobě důkazy,

¹²² § 42 odst. 4. věta druhá o.s.ř.

¹²³ Srov. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl.* 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 344.

¹²⁴ Zejména ustanovení § 42 odst. 4 o.s.ř. v účinném znění: „Podání je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami, tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis, jestliže je to třeba.“; dále ustanovení § 79 odst. 2 o.s.ř. v účinném znění: „Žalobce (navrhovatel) je povinen k návrhu připojit listinné důkazy, jichž se dovolává.“

¹²⁵ § 42 odst. 4 o.s.ř., ke kterému souhrnná novela o.s.ř. provedená zákonem č. 7/2009 Sb., s účinností od 1. 7. 2009 přidala další dvě věty následujícího znění: „Podání v jiných formách (myšleno v jiné než listinné podobě) se činí pouze jedním stejnopisem. K podání učiněnému elektronicky lze připojit také všechny přílohy v elektronické podobě.“

nejde o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení (§ 43 odst. 2 o.s.ř.), a dále, že nejde o vadu žaloby ve smyslu ustanovení § 43 o.s.ř., nepřipojí-li žalobce k žalobě listinné důkazy, jichž se v žalobě dovolává. De lege ferenda si troufám tvrdit, že tento závěr Nejvyššího soudu není příliš šťastný. Zákon přece jasně stanoví, že žalobce je povinen ke svému podání připojit písemné důkazy, o které opírá svá skutková tvrzení, pakliže je tedy společně s podáním soudu nedodá, jedná se dle mého názoru o vadu podání a soudce by měl účastníka v rámci rychlosti a hospodárnosti řízení postupem dle § 43 o.s.ř. vyzvat ke zjednání nápravy. Myslím si, že se v tomto případě jedná o nedostatek, který brání pokračování v řízení tím, že bez hmotných podkladů na podporu žalobcových tvrzení si soudce není schopen udělat o věci žádný předběžný úsudek, který by mu napověděl, jakým směrem se má nadále ubírat procesní řízení. To, že důkazní povinnost (tedy předložit listinné důkazy soudu) může žalobce splnit i dodatečně při přípravě jednání, popřípadě při jednání před soudem prvního stupně¹²⁶, obecně považuji za prodlužování civilního řízení. Je přeci v zájmu samotného žalobce, když se obrátí na soud pro domožení se ochrany svých práv, aby měl co nejdříve v ruce pravomocné a vykonatelné rozhodnutí, kterým snáze svůj nárok vůči straně žalované dobude. Výjimkou – na straně druhé – je bezesporu stav, kdy se například po podání žaloby objeví další rozhodující skutečnost, jež je nutná důkazně obhájit. V těchto případech proti dodatečnému splnění důkazní povinnosti nic nenamítám.

Dále, což je bez debat, je podání vadné i v případě, kdy zákon stanoví, že návrh na zahájení řízení se podává pouze na stanoveném závazném formuláři¹²⁷, přičemž podání tímto předepsaným způsobem nebylo učiněno.

Podání učiněné soudem je třeba taktéž posoudit jako vadné, pokud neobsahuje specifické náležitosti podání, které vyžadují různé druhy civilního procesu, jak o tom dále pojednávám v kapitole 6.

Shrnula bych to tedy následovně. V případě, že soud došlé podání posoudí jako vadné, postupem dle § 43 o.s.ř. vyzve účastníka řízení usnesením, aby ho ve stanovené lhůtě opravil či doplnil, a poučí ho jednak o tom, jak opravu či doplnění provést, a jednak o následcích, pokud na výzvu v časově určené lhůtě nikterak nezareaguje. Pakliže není ani přes výzvu podání správně doplněno či opraveno, anebo účastník na výzvu vůbec

¹²⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 370/2002 ze dne 15. 10. 2002.

¹²⁷ Např. § 32 odst. 1 Obchodního zákoníku: „Návrh na návrh na zápis nebo změnu anebo výmaz zápisu v obchodním rejstříku lze podat pouze na formuláři.“; srov. také vyhláška č. 250/2005 Sb., o závazných formulářích na podávání návrhů na zápis do obchodního rejstříku.

neodpoví, a jestliže nelze pro tento nedostatek v řízení pokračovat, nezbyvá soudu než podání usnesením odmítnout.

4.1 Odlišení pojmu „vada podání“ od nedostatku procesních podmínek

Zásadní rozdíl spočívá v tom, že vada podání je odstranitelná postupem dle § 43 o.s.ř., a pakliže účastník řízení na výzvu soudu své podání opraví nebo doplní v uvedené lhůtě, je na podání pohlíženo jako na bezvadné a účinky podání počínají běžet dnem, kdy bylo toto podání poprvé doručeno soudu (byť tehdy ještě s vadami). Znamená to tedy, že na podání je pohlíženo, jako by bylo od počátku v pořádku, zatímco v případě nedostatku procesních podmínek se jedná o tak závažnou vadu řízení, že v souladu s ustanovením § 114 odst. 2 o.s.ř. musí být řízení zastaveno.

Další odlišnost mezi oběma instituty spatřuji v procesní činnosti soudu. Zatímco, když žalobce neodstraní vadu žaloby, je soudem tato žaloba odmítnuta a řízení tak skončeno (§ 43 odst. 2 o.s.ř.), kdežto při odhalení nedostatku procesních podmínek a zjištění, že tento nedostatek nelze odstranit, soud řízení zastaví, čímž je řízení taktéž skončeno (ustanovení § 104 a § 114 odst. 2 o.s.ř.).

Rozdílnost mezi vadou žaloby a nedostatkem procesních podmínek nemohla ujít ani pozornosti judikatury. Nejvyšší soud vyslovil, že nedostatek podmínky řízení ve smyslu § 103 o.s.ř.¹²⁸ není vadou žaloby z hlediska její správnosti či úplnosti a vada žaloby naopak nepředstavuje nedostatek podmínky řízení.¹²⁹

V rámci přípravy jednání po zahájení řízení předseda senátu především zkoumá, zda jsou splněny podmínky řízení a zda byly odstraněny případné vady v žalobě (návrhu na zahájení řízení).¹³⁰ Co se týče řízení samotného, soud kdykoli za řízení přihlíží tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může rozhodnout ve věci samé – tzv. procesní podmínky. Když předseda senátu dospěje k názoru, že je tu takový nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit (například žalovaný v průběhu probíhajícího civilního řízení zemřel a nelze, aby za něj v řízení dále vystupoval jeho dědic, neboť soud měl rozhodovat o věci osobního stavu zemřelého), nebo že se nedostatek podmínky řízení nepodařilo odstranit (například nesrozumitelný petit, který by byl po převzetí soudem materiálně

¹²⁸ V účinném znění ustanovení § 103 o.s.ř. zní: „Kdykoli za řízení přihlíží soud k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může rozhodnout ve věci samé (podmínky řízení).“

¹²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 29 Odo 649/2001.

¹³⁰ Srov. § 114 odst. 1 o.s.ř.

nevykonatelný), popřípadě z jiných důvodů stanovených zákonem (například žalobce soudu nezaplátil soudní poplatek ani poté, co ho soud vyzval k zaplacení¹³¹), soud řízení zastaví a řízení je tímto úkonem skončeno.¹³²

Jednoduše řečeno, když soud za řízení shledá, že nejsou splněny podmínky řízení a že se jedná o takový nedostatek, který nelze odstranit, řízení zastaví okamžitě. Pakliže ale soud shledá, že v podmínkách řízení je sice nedostatek, ale tento nedostatek je odstranitelný, učiní k tomu vhodná opatření (jaká opatření, to již zákon nespecifikuje a nechává na uvážení soudu, aby zhodnotil konkrétní situaci a dle toho se pokusil nedostatek procesních podmínek odstranit). Občanský soudní řád předsedovi senátu umožní pokračovat v řízení i v mezidobí, kdy má žalobce lhůtu k odstranění vady podání (žaloby), ovšem za podmínky, že nerozhodne o věci samé (nevynese tedy meritorní rozhodnutí), dokud všechny procesní podmínky nebudou splněny bez výhrady v souladu se zákonem. Pokud se ani přes snahu soudu nezdaří nedostatek podmínky řízení odstranit, nezbyvá, než řízení zastavit a tím celý civilněprocesní spor skončit.

4.2 Nesprávné označení účastníka a odlišení od nedostatku způsobilosti být účastníkem

Pod pojmem způsobilost být účastníkem řízení si představíme způsobilost mít procesní práva a povinnosti, která přiznává účastníkům zákon. Způsobilost být účastníkem řízení má zásadně ten, kdo má právní subjektivitu, jinými slovy ji má tedy ten, kdo má podle hmotného práva způsobilost mít práva a povinnosti. Vymezení osob majících způsobilost být účastníkem řízení je potom následující – fyzické osoby, právnické osoby a stát (Česká republika). Dále to občanský soudní řád rozvádí do roviny, kdy ten, kdo nemá podle hmotného práva způsobilost mít práva a povinnosti (již výše zmiňovanou právní subjektivitu), je způsobilý být účastníkem řízení, jen jestliže mu zákon tuto způsobilost přiznává.¹³³ Je tedy bezesporu možné, že způsobilost být účastníkem řízení je v zákonem stanovených případech procesně stanovená bez ohledu na to, zda z hlediska hmotného práva je subjekt touto způsobilostí nadán.

V případě, že žaloba, která je žalobcem podána k soudu, je stížena vadou, je soud povinen postupem dle § 43 o.s.ř. se pokusit takovouto vadu žaloby odstranit tím, že vyzve

¹³¹ § 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

¹³² Srov. ustanovení § 114 odst. 2 o.s.ř.

¹³³ Ustanovení § 19 o.s.ř.

účastníka, aby opravil nebo doplnil znění žaloby. Příčinu vadnosti žaloby v označení účastníků najdeme v chybách v psaní či jiné zřejmé nesprávnosti, které se mohou při vyhotovování žalobního návrhu přihodit bezesporu každému. V tomto případě soud může postupovat shodně, jak je uvedeno výše jen v tom případě, jestliže jsou soudu tyto chyby z obsahu žaloby zjevné. V případě, že nikoli, lze tuto chybu v psaní nebo jinou zřejmou nesprávnost vzít v potaz jen v případě, když sám žalobce sdělí soudu, že v označení účastníků došlo k chybě a současně s tímto sdělením uvede i správné znění opravovaného údaje.

A zde narážíme na velmi tenkou hranici pro rozlišování dvou podobných, avšak současně z hlediska procesních účinků diametrálně odlišných pojmů. Totiž, že vadu podání (žaloby) v označení účastníka řízení je třeba vždy a důsledně odlišovat od nezpůsobilosti být účastníkem řízení. Pokud žalobce v žalobě označí účastníky řízení úplně, určitě a srozumitelně, není vadou podání ta skutečnost, že někteří nebo všichni z nich nemají způsobilost být účastníkem řízení. Tato vada totiž na rozdíl od chyby v psaní nelze zhojit postupem soudu v tom smyslu, že soud vyzve účastníka, aby ve lhůtě své podání opravil či doplnil. Nemá-li žalobcem bezvadně označený účastník způsobilost být účastníkem řízení, jde o nedostatek podmínky řízení a nikoliv o vadu podání.¹³⁴ Ten, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení, nemůže v občanském soudním řízení vstoupit do procesních vztahů. A to z toho důvodu, že v takto vadně zahájeném řízení nemůže ani žádný procesněprávní vztah vzniknout, neboť nám chybí jeden ze základních stavebních kamenů tohoto vztahu, kterým je právně způsobilá strana sporu. I ústavní soud rozhodl, že nemá-li žalobcem bezvadně označený účastník způsobilost být účastníkem řízení, není v soudní a právní praxi a ani v právní teorii žádná pochybnost o tom, že jde o nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit, a nikoliv o vadu podání. Způsobilost být účastníkem řízení je přitom procesní podmínkou, kterou soud zkoumá z úřední povinnosti a jejíž nedostatek existující v okamžiku zahájení řízení vždy vede k zastavení řízení.¹³⁵ Pro úplnost je třeba k tomu výroku doplnit, že zjištění nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení v době po zahájení a před pravomocným skončením řízení (například zemře-li účastník v průběhu řízení), je soud povinen postupovat dle ustanovení § 107 o.s.ř.

Jednoduše řečeno, označí-li žalobce v žalobě za žalovaného osobu nesprávně (například u právnické osoby neuvede její právní formu, čímž účastníka dostatečně neidentifikoval), soud je povinen vždy postupovat dle § 43 o.s.ř. a vyzvat účastníka řízení

¹³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 530/2006, ze dne 18. 1. 2007.

¹³⁵ Srov. náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 74/94, Sbírka nálezů a usnesení, sv. III, č. 42, str. 297.

k opravení žaloby. Soudu je zapovězeno pro tuto vadu podání (žaloby) řízení zastavit, a to z toho důvodu, že by účastníkovi odepřel ochranu soudem garantovanou v čl. 36 Listiny. Kdežto označí-li jako žalovaného někoho, kdo vůbec nemá způsobilost být účastníkem řízení (účastník označí žalovaného správně, ale v průběhu řízení se ukáže, že se jedná o tzv. „non-subjekt“, protože žalobcem označená právnická osoba vůbec neexistuje), soud po zjištění nedostatku této procesní podmínky řízení vždy zastaví. Takto řečeno to potvrzuje i Nejvyšší soud v jednom ze svých četných rozhodnutí týkajících se vady žaloby. O vadné podání (žalobu) ve smyslu § 43 odst. 1 o.s.ř. jde i tehdy, došlo-li v označení žalovaného v žalobě k chybě v psaní nebo jiné zřejmé nesprávnosti, nebo je-li údaj označující žalovaného v logickém rozporu s vylíčením rozhodujících skutečností nebo s údajem o tom, čeho se žalobce domáhá. Na druhou stranu o vadu žaloby nejde, vychází-li žalobce při podání žaloby z předpokladu, že ten, koho označil jako žalovaného, je povinen jeho nárok uspokojit, a tento předpoklad byl nesprávný.¹³⁶ Z takto formulovaného závěru mi ovšem vyvstává otázka, jak je soudce schopen rozpoznat hranici mezi tím, kdy například žalobce nedostatečně identifikoval žalovaného (opomněl uvést právní formu u právnické osoby), a mezi tím, kdy zamýšlel od počátku označit žalovaného tímto způsobem a byl přesvědčen, že je to správně, ale dále se pak ukáže, že subjekt nemá procesní subjektivitu (například je žalobcem označena jen organizační složka státu, bez uvedení „Česká republika“, kdy soudu je zřejmé, že toto označení je špatné, ale je vázán § 5 o.s.ř. o znění, že nelze účastníka poučit hmotněprávně)? V obou případech přeci jde o stejnou výchozí situaci – že není v žalobě správně označen žalovaný. Myslím si, že svět není jen černý a bílý a ne vždy je vhodné postupovat takto nastíněným a v zákoně podloženým způsobem „buď – anebo“ a řízení skončit, ale je nutné dát žalobci možnost soudu objasnit, zda opravdu zamýšlel jako žalovaného označit konkrétní osobu tak, jak ji označil, nebo zda se jednalo o chybu v psaní.

Zřejmě největší problém v označování účastníků činí označení státu jako účastníka řízení. Věnovala bych se proto v následujících odstavcích podrobněji tomuto okruhu.

V jistém soudním sporu, v němž finální právní větu vynesl Nejvyšší soud, označila žalobkyně žalovaného jako „Městský soud v Praze, Praha 2, Spálená 2“. Soudy jsou, jak vyplývá z ustanovení zákona o majetku České republiky, organizační složkou státu. Jako organizační složka státu nejsou právnickými osobami.¹³⁷ Protože ani zákon jim nepřiznává způsobilost být účastníkem řízení, není Městský soud v Praze způsobilým být účastníkem

¹³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 10. 2002 sp. zn. 21 Cdo 366/2002.

¹³⁷ § 3 odst.1, odst. 2 a §51 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2001.

řízení ve smyslu § 19 o.s.ř. Odvolací soud uvedl, že žalobkyní uvedené označení žalovaného bylo přesné, určité a srozumitelné a nevzbuzovalo žádné pochybnosti o tom, kdo se měl podle údajů v žalobě řízení jako žalovaná strana účastnit. Ani z obsahu žaloby nevyplývalo, že by v označení žalovaného mohlo dojít k chybě v psaní nebo jiné zřejmé nesprávnosti či že by snad údaj označující žalovaného byl v logickém rozporu s vylíčením rozhodných skutečností, popřípadě s žalobním petitem. Podle platné právní úpravy tedy soud prvního stupně neměl důvod postupovat tak, že by vyzval účastníka ve lhůtě k opravě nebo doplnění podání (žaloby) postupem podle ustanovení § 43 o. s. ř., neboť žaloba neobsahovala v označení účastníka žádné vady, které by byly soudu zjevné, a tudíž nemohlo jít o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit. Odvolací soud rozhodnutí prvostupňového soudu jednoznačně potvrdil. Tímto nicméně žalobkyně svůj boj nevzdala a využila svého práva obrátit se na Nejvyšší soud, kde v dovolání poprvé označila žalovaného jako „Česká republika – Městský soud v Praze, Praha 2, Spálená 2“ (zřejmě i z toho důvodu, že pro podání dovolání zákon vyžaduje právní zastoupení účastníka řízení¹³⁸). Jenže dle názoru Nejvyššího soudu žalobkyně neopravovala a ani nemohla tímto způsobem opravit chybu v psaní nebo jinou zřejmou nesprávnost, k níž by došlo při vyhotovení žaloby, ale označila takto jiného účastníka řízení. Žalobu pak tedy nebylo možno projednat a rozhodnout o ní proto, že žalobkyní přesně, určitě a srozumitelně označený žalovaný neměl způsobilost být účastníkem řízení. Tento fakt, jak již bylo uvedeno výše, není vadou žaloby, ale zásadním nedostatkem podmínky řízení, který nelze zhojit a který vede bez dalšího k zastavení řízení. Žaloba jako procesní úkon je brána jako projev vůle žalobce a projevila-li žalobkyně v návrhu takovou vůli, kterou skutečně projevit chtěla, nemohly ji soudy považovat za vadný procesní úkon jen proto, že při jejím podání vycházela z předpokladu, že Městský soud v Praze je subjekt, který je povinen její nárok uspokojit, a že se tento předpoklad ukázal jako chybný.¹³⁹ V dalším svém zdůvodnění pokračuje Nejvyšší soud tím, že na uvedeném závěru nic nemění ani to, že soudy při svém rozhodování nepochybně věděly, že Městský soud v Praze jako organizační složka státu nemá právní subjektivitu a že žalobkyně měla žalovaného správně označit jako „Českou republiku – Městský soud v Praze“. O takovém závěru však soudy neměly povinnost žalobkyni poučit, neboť by se v tomto konkrétním případě nejednalo o poučení o jejích procesních právech a povinnostech¹⁴⁰, ale o tom, kdo jako zaměstnavatel žalobkyně je povinen uspokojit její nárok, kterého se domáhá žalobou, šlo by tedy ve skutečnosti

¹³⁸ § 241 o.s.ř.

¹³⁹ Obdobně srov. odůvodnění Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 530/2006, ze dne 18. 1. 2007.

¹⁴⁰ § 5 o.s.ř.

o poučení o hmotném právu, jež je v občanském soudním řízení soudům zapovězeno. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že žalobkyně tím, že za účastníka řízení označila osobu, která nemá způsobilost být účastníkem řízení, sama zabránila soudům, aby se mohly jí uplatněnou žalobou na určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru meritorně zabývat, poněvadž z důvodu nedostatku této procesní podmínky muselo být řízení zastaveno.¹⁴¹

Osobně se s tímto úsudkem Nejvyššího soudu neztotožňuji, neboť si myslím, že právě v takto vzniknuvších situacích, kdy soudu je zřejmé, že žalobce není právně zastoupen a kde ve své žalobě vynechal dvě slova, která zcela obrátí procesní postup, když tato dvě slova žalobkyně do žaloby doplní, měla by být prolomena zásada čistě procesního poučení a soud byl oprávněn poučením zmínit i hmotné právo. Postup soudů v tomto případě považuji za zbytečně lpící na formalismu, kdy zcela zřejmé je to ve fázi, kde žalobkyně podávala dovolání k Nejvyššímu soudu a kde již stranu žalovanou měla označenou správně, protože ono dovolání sepisoval právník, kterýžto jako znalec práva věděl, jak správně osobu žalovaného označit. De lege ferenda zásada, že soud poučuje účastníka pouze o procesních právech a povinnostech by se v některé z příštích novelizací dle mého názoru měla poupravit v tom smyslu, že je-li soudům při projednávání věci zcela zřejmé, že žalobce učinil zjevnou chybu v označení účastníka a pouze pro tuto vadu nemůže být ve věci samé rozhodnuto, by soudy měly postupovat shodně postupem dle § 43 o.s.ř. a poučit jej o správném označení.

Novější judikatura již obdobným závěrům také postupně dává zelenou a mění pohled na věc ve srovnání s výše uvedeným. Ku příkladu Nejvyšší soud ČR vyslovil v jednom ze svých usnesení¹⁴² tezi, že je-li v žalobě jako žalovaná označena organizační složka státu, ačkoliv z obsahu žaloby je zřejmé, že tato směřuje proti státu a nikoliv proti jeho organizační složce, nemá podání (žaloba) náležitosti stanovené zákonem. Povinností soudu je účastníka řízení vyzvat k odstranění této vady podání a poučit jej o následcích nevyhovění výzvě.

I v komentovaném občanském soudním řádu Drápal uvádí, že označil-li žalobce jako účastníka stát (Českou republiku), aniž by současně uvedl, kdo by měl za stát před soudem vystupovat (zda Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových nebo jiná příslušná

¹⁴¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 9. 2004, sp. zn. 21 Cdo 889/2004.

¹⁴² Odůvodnění Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2611/2005.

organizační složka státu a jaká), je návrh neúplný a soud je povinen se pokusit postupem podle § 43 o.s.ř. tuto vadu odstranit.¹⁴³ Osobně se k těmto názorům také příkláním.

K zajímavému extrému v souvislosti s nesprávným označením účastníka došlo v USA. V případě *Worthington v. Wilson*¹⁴⁴ se jednalo o to, žalobce Richard Worthington (žalobce) byl zatčen v únoru roku 1989 dvěma policisty. V době zatčení měl žalobce poraněnou levou ruku, což sdělil zatýkajícímu policejnímu úředníkovi. Policista vzal toto sdělení v potaz tak, že chytl žalobce za zraněnou ruku a otočil mu ji v zápěstí, na což žalobce zareagoval odstrčením policisty a řekl mu, ať s tím přestane, že to bolí. Toto zahlédl druhý ozbrojený příslušník, přiskočil k žalobci a společně s druhým kolegou ho srazili k zemi a nasadili mu pouta. Poté oba policisté žalobce za nasazená pouta zvedli ze země, čímž mu způsobily zlomeniny dvou kostí v levé ruce. Přesně o dva roky později – v únoru 1991 – podal Richard Worthington prostřednictvím svého právního zástupce žalobu proti „městu Peoria Heights a dvěma neznámým policistům“.¹⁴⁵ Žalobce vzhledem k tomu, že mu běžela promlčecí lhůta k uplatnění jeho nároku na náhradu škody, žaloval policisty, byť nevěděl jméno a příjmení ani jednoho z nich. Americké právo totiž připouští označení účastníka řízení v žalobě omylem.¹⁴⁶ Tím, že žalobce označil v původní žalobě jako žalovaného mimo jiné i město, to zajistilo, aby bylo zjištěno, kteří dva policisti označení žalobcem jako „neznámí“ měli v žalobě uvedeného dne službu a prováděli zatýkání. Tuto skutečnost sdělili žalobci, který v červnu roku 1991 v souladu s již zmiňovaným článkem 15 Federal Rules of Civil Procedure opravil svoji žalobu, a to konkrétně v označení žalované strany, když za tuto označil jmenovitě dva příslušníky ozbrojeného sboru – Dave Wilsona a Jeff Walla, kteří ho před dvěma lety zatýkali. Žalobce již nadále neuplatňoval žádný nárok vůči městu, nýbrž pouze vůči dvěma takto identifikovaným osobám. Přímo v článku 15 Federal Rules of Civil Procedure je zmíněno, že je možné změnit označení účastníka řízení, vůči kterému je nárok uplatňován, jestliže to žalobce druhé straně oznámil během doby, ve které má možnost se k žalobě vyjádřit a současně žalovaná strana věděla nebo měla vědět, že by proti ní byla podána žaloba, kdyby nedošlo k chybě v řádném označení strany.¹⁴⁷ Žalovaní ovšem namítali, že v tomto konkrétním sporu se nejednalo ze strany žalobce o chybu v označení žalovaného tak, jak

¹⁴³ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl. 7.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 340.

¹⁴⁴ United States District Court, Central District of Illinois, 1992. 790 F.Supp. 829.

¹⁴⁵ Friedenthal, J., H., Miller, A., R., Sexton, J., E., Herskoff, H. *Civil procedure. Cases and materials.* 9. vydání. St. Paul, USA: Thomson/West, 2008. s. 585.

¹⁴⁶ Šrov. článek 15(c)(1)(C) Federal Rules of Civil Procedure.

¹⁴⁷ Tamtéž.

je to stanoveno v citovaném článku Federal Rules of Civil Procedure, ale o úplnou neznalost osob žalovaných. Federal Rules of Civil Procedure nedovoluje žalobci zaměnit „neznámého žalovaného“ za správné označení žalovaného, jehož identifikace byla dodatečně zjištěna.¹⁴⁸ Celý problém tkvěl v tom, že žalobce označil protistranu sporu cíleně nesprávně, protože neznal jména a příjmení policistů, kteří mu způsobili újmu na zdraví, což nelze posuzovat jako chybu při označení účastníka řízení, které se každý může dopustit omylem. Soud v konečném důsledku rozhodl o zastavení civilního řízení z důvodu, že žaloba byla podána po uplynutí promlčecí lhůty, tudíž nelze nárok žalobce projednat a rozhodnout. Žalobce Worthington za této situace dále argumentoval, že v právu státu Illinois, kde k nezákonnému způsobu zatčení došlo, je obsaženo přímo ustanovení o neznámé straně sporu, které připouští takto žalovaného označit, mělo by být tudíž, přednostně pro posouzení včasnosti podání žaloby použito toto státní právo. Takový argument ovšem soud nepřijal s odůvodněním, že v případech, kdy dojde ke střetu mezi právem toho kterého státu a práva federálního, má vždy aplikační přednost právo federální před právem státním.¹⁴⁹ Je třeba dospět k závěru, že takové rozhodnutí bylo spravedlivé, neboť žalobce označil správně stranu žalovanou až v době, kdy již uplynula promlčecí lhůta k uplatnění nároku. Právo svědčí bdělým, a to že lhůta k podání žaloby byla zmeškána, nemůže jít k tíži nikomu jinému než žalobci.

4.3 Neúplné, nesrozumitelné a neurčité podání

Podání je neúplné, jestliže neobsahuje všechny náležitosti, které mu předepisuje ustanovení § 42 odst. 4 o.s.ř. a další právní předpisy. Jako příklad neúplného podání bych uvedla žalobu, v níž vylíčení skutečností, které jsou považovány žalobcem za rozhodující, je natolik kusé, že nelze jednoznačně dovodit skutek, jenž má být předmětem řízení. Vada neúplného podání se odstraňuje doplněním.¹⁵⁰

Za nesrozumitelné je třeba považovat takové podání, jestliže z hlediska způsobu vyjádření podatele nelze dovodit, zda vůbec obsahuje náležitosti podání, jaké náležitosti jsou v něm uvedeny nebo zda jsou v něm uvedeny všechny potřebné náležitosti podání.¹⁵¹ V tomto nám za příklad poslouží žaloba, která má rozsahově například patnáct stránek, ale

¹⁴⁸ Friedenthal, J., H., Miller, A., R., Sexton, J., E., Herskoff, H. *Civil procedure. Cases and materials*. 9. vydání. St. Paul, USA: Thomson/West, 2008. s. 587.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 588-589.

¹⁵⁰ Faldyna, F. Označení účastníků v občanském soudním řízení. *Právo a podnikání*, 1996, č. 4, s. 21.

¹⁵¹ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl. 7. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 172.

rozhodující skutečnosti jsou vylíčeny tak zmateným způsobem, že z něj nelze jednoznačně dovodit, jaké skutečnosti vlastně žalobce tvrdí, a co má být předmětem řízení. Nesrozumitelnost podání se odstraňuje opravou.

Neurčitým podáním se potom rozumí podání, kde uvedené náležitosti podání nebo jen některé z nich nejsou přesně a jednoznačně vyjádřeny z hlediska jejich obsahu (z hlediska toho, jak mají být v souladu se zákonem vylíčeny).¹⁵² I zde tuto teoretickou definici přiřadím k příkladu. Jedná se o situaci, kdy například žaloba obsahuje natolik nedostatečné označení účastníků řízení, že neumožňuje jejich přesnou identifikaci – ať už žalobce označí žalovaného jen jeho jménem a zapomene uvést příjmení nebo právnickou osobu označí jen názvem a neuvede právní formu či zapomene zmínit bydliště žalovaného anebo sídlo právnické osoby. Zde bych znovu upozornila na odlišení nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení od nesprávného označení účastníka, jak to tom pojednávám v předchozí kapitole. Označí-li totiž žalobce účastníky přesně, srozumitelně a určitě, není vadou žaloby okolnost, že účastník nemá způsobilost být účastníkem řízení.

Neurčité podání je také v případě, kdy obsahuje sice přesné a úplné údaje, avšak je mezi nimi logický rozpor – jako tomu bylo na příkladu, kdy žalobní petit nevychází z vylíčených rozhodujících skutečností, a soudu není jasné, na základě čeho má o žalobním petitu rozhodnout. Pro úplnost ještě dodám, že neurčitost podání se odstraňuje taktéž opravou.

Je-li podání vadné proto, že je neúplné, neurčité nebo nesrozumitelné, soud vyzývá účastníka k odstranění vad podání zejména tehdy, jestliže pro nedostatek podání nelze v řízení pokračovat. Závěr o tom, zda neúplnost, neurčitost nebo nesrozumitelnost podání brání pokračování v řízení, závisí na okolnostech konkrétního případu, např. na tom, zda jde o řízení sporné nebo nesporné, na dosud známých údajích obsažených ve spisu apod.¹⁵³ Soud může účastníka vyzvat i k odstranění vady podání, která nebrání pokračování v řízení, jestliže je to účelné pro další průběh řízení. Je nutné ještě dodat, že pokud účastník nevyhoví této výzvě, nelze samozřejmě podání odmítnout, popřípadě k němu v řízení nepřihlížet. Praktickým příkladem je již výše zmíněná skutečnost, že žalobce v žalobě svá skutková tvrzení dostatečně nepodloží listinnými důkazy, a to ani přes výzvu soudu, aby tak učinil.

I. Kovářová Kochová míní, že „podání může mít vady, ale ne každá vada je takovou, pro kterou nelze v řízení pokračovat. Existuje celá řada vad, pro kterou lze v řízení

¹⁵² Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl.* 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 172.

¹⁵³ Tamtéž, s. 173.

pokračovat.“ Ze své praxe samosoudkyně uvádí příklad, kdy žalobce napíše: „Chci se rozvést s mojí ženou Františkou. Brali jsme se v roce 1977 a už toho mám dost. Dospěl jsem k názoru, že těch 30 let v manželství k ničemu nevedlo.“ Z toho je soudce schopný rozpoznat, že se žalobce chce rozvádět s konkrétní osobou, pokud v podání (žalobě) osobu dostatečně označí. Soudce pak nařídí jednání a účastníci sami soudu sdělí, že se chtějí rozvést, a i když toto podání bylo vadné, po nařízení jednání se vada spraví v průběhu jednání při účastnických výpovědích.

Kuriózním případem Kovářové Kochové bylo, kdy dva lidé uzavřeli manželství ve věku 40 let, po třech letech dospěli k závěru, že toto rozhodnutí nebylo nejšťastnějším, a tak se domluvili na rozvodu. Odstěhovali se od sebe, a aby nadále nevěděli jeden o druhém, kde bydlí, vyměnili si navzájem pouze telefonní čísla, nikoli adresy. Žalobce pak v žalobě na rozvod manželství označil protistranu pouze jménem, příjmením a telefonním číslem. Soudkyně tedy pohotově zareagovala tak, že žalobci na sdělené číslo zavolala a sdělila mu, že v podání bezpodmínečně potřebuje adresu, aby tam mohla druhé straně žalobu doručit. Žalobce adresu neměl, ale zavolal manželce, ta se k soudu dostavila a sdělila do spisu svoji současnou adresu s vědomím, že se žalobce o adrese nedozví. Jaksi ale opomněla fakt, že soud je povinen na rozsudku tuto adresu bezpodmínečně uvést. Podle mého názoru je toto správný postup, protože, pokud by soudkyně poslala výzvu na odstranění vad žaloby, k ničemu by to nevedlo, poněvadž žalobce ji neznal, a zjišťování oné adresy by trvalo až 3 měsíce, kdežto takto byla adresa soudu známá již druhý den. Jsem toho názoru, že byť občanský soudní řád stanoví, že soud vyzývá účastníka k odstranění vad žaloby usnesením, není vždy nezbytné – zejména s ohledem na dosažení účelu civilního řízení – postupovat takto formalisticky. Samozřejmě posuzováno individuálně.

4.4 Nesrozumitelnost nebo neurčitost petitu návrhu

Neurčitost a nesrozumitelnost lze specifikovat také konkrétně jen na žalobní petit. Správnost žalobního petitu je otázkou diskutovanou snad již od doby vzniku samotného soudnictví v dnešní podobě. Takto se o správném žalobním žádání vyjádřil Nejvyšší soud již v roce 1939: „Má-li procesní soud pochybnost v otázce správnosti žalobního petitu, nesmí žalobu ihned zamítnouti pro vadnost žalobního návrhu, nýbrž jest na něm, aby uvedl

otázku tu při jednání nejprve na přetřes a dal žalobci příležitost k nápravě oné vady. Opominutí tohoto postupu zakládá vadnost řízení.“¹⁵⁴

Žaloba je podáním, kterým se zahajuje řízení před soudem. Žaloba musí obsahovat obecné náležitosti podání uvedené v ustanovení § 42 odst. 4 o.s.ř. a mimo jiné z ní musí být patrné, čeho se žalobce domáhá (srov. § 79 odst. 1 větu druhou o.s.ř.).¹⁵⁵ Údaj o tom, čeho se žalobce domáhá, nazýváme žalobním petitem. Za nesrozumitelný či neurčitý ho budeme považovat v případě, jestliže vymezení práv a jim odpovídajících povinností v něm obsažené bylo provedeno tak, že nelze dovodit, o jaká práva a povinnosti vůbec jde, a je především zřejmé, že převzetím takového petitu do výroku soudního rozhodnutí by mělo za následek jeho materiální nevykonatelnost.

P. Vrcha v citované publikaci¹⁵⁶ učinil výčet, v jakých situacích je žalobní petit nesprávný. Je to zejména tehdy, jestliže:

- vymezení práv a jim odpovídajících povinností v něm obsažené je nepřesné, neurčité nebo nesrozumitelné,
- nevychází z výlučných rozhodných skutečností (to je případ, kdy sice petit je určitý a srozumitelný, nicméně soud nemá z čeho dovodit, na základě čeho má o žalobním petitu rozhodnout),
- v něm došlo k chybám v psaní nebo počtech anebo k jiným zřejmým nesprávnostem.

K uvedenému přehledu považuji za důležité zmínit, že vadou podání (žaloby) naproti tomu není to, že žalobnímu petitu nelze vyhovět proto, že není v souladu s hmotným právem.¹⁵⁷

Otázka určitosti žalobního petitu je v judikatuře opravdu hojně řešena. Jsem toho názoru, že to je z důvodu, že obecné soudy mají tendenci zvyšovat své nároky na právní kvalitu podání (žaloby) a mnohdy odmítají podání, která jsou obsahově v souladu se zákonem, jen nejsou terminologicky správně napsané v „právním“ jazyce, protože žalobce si takové podání soudu učinil sám bez pomoci advokáta. Nejvyšší soud za tím účelem, zřejmě z potřeby chránit slabší stranu (kteroužto právně nezastoupený účastník řízení v porovnání s předsedou senátu bezesporu je), hojně vykládá zákon také ve prospěch

¹⁵⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 1939, sp. zn. R II 239/39.

¹⁵⁵ Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/urcitost-zalobniho-petit-53184.html> (ze dne 26. 2. 2008).

¹⁵⁶ Vrcha, Pavel. *Civilní judikatura: Výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu ČR*. 2. vydání. Praha: Linde, 2005, s. 103.

¹⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2369/2000.

žalobců coby činitelů podání soudu. V jistém soudním sporu¹⁵⁸ se žalobce domáhal, aby okresní soud vydal platební rozkaz, kde uloží žalovanému zaplatit žalobci v žalobním petitu požadované plnění. Okresní soud poté, co vyzval žalobce, aby opravil nepřesnost petitu, a žalobce tak učinil s tím, že sice žalobní petit změnil, při jeho formulování však postupoval stejným způsobem, jako v původní žalobě, podání odmítl z důvodu, že návrh nesplňuje podmínky ustanovení § 79 o.s.ř. Odvolací soud toto podání potvrdil, s čímž se žalobce nespokojil a dovolal se k Nejvyššímu soudu, jež vyslovil následující tezi: „Tzv. laická podoba petitu, jehož obsah je obecně jasný, nemůže zakládat tvrzení o jeho nesrozumitelnosti nebo neurčitosti. Je v souladu s poučovací povinností soudu, aby byl účastník v soudním řízení veden k přesné formulaci svých nároků a tvrzení, včetně petitu, avšak požadavek pregnantní právní formulace by znamenal ve svých důsledcích odepření spravedlivé ochrany práv laické veřejnosti a umožňoval by uplatňování práv pouze prostřednictvím právně kvalifikovaných subjektů, což odporuje základním principům českého právního řádu.“¹⁵⁹ Z žalobního petitu je tedy jasně patrné, jakého plnění se žalobce domáhá, přičemž to, že některé údaje jsou uvedeny nadbytečně (jak tomu bylo ve výše zmiňovaném případě), popřípadě odkazem na jinou část petitu, způsobuje sice určitou nepřehlednost žalobního návrhu, nikoli však jeho neúplnost, určitost či nesrozumitelnost. Učiněný závěr je takový, že vždy bude na samotném soudu, aby formuloval výrok svého rozhodnutí obvyklým způsobem, aby si tedy vybral z žalobcova petitu, který obsahuje nadbytečné věty, jen tu část, jež může převzít do svého výroku rozhodnutí (tzv. enunciátu), aby tento výrok byl určitý, srozumitelný a přehledný a nezpůsobil do budoucna jeho materiální nevykonatelnost. Jiného názoru je Jirsa, který se k problematice podoby podání vyjádřil, že: „Časté bývají v praxi takové žaloby (případně vyjádření k žalobám), které obsahují velice obecná, navíc stručná a nekonkrétní tvrzení, a dále je součástí žaloby (vyjádření k žalobě) seznam řady listin s označením „přílohy“, aniž by bylo uvedeno, k jakým tvrzením se listiny vztahují a jakými listinnými důkazy mají být dílčí tvrzení prokázána. Někteří soudci se tak nechají účastníky již v samém počátku řízení vmanipulovat do role procesního vyšetřovatele a z přiložených listin si začnou domýšlet, co mělo být žalobcem (žalovaným) tvrzeno a co má účastník v úmyslu jednotlivými listinami prokazovat. To je však nesprávný postup.“¹⁶⁰

¹⁵⁸ Srovnání dostupné na <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/nalezitosti-zalobniho-petitu-28902.html> (ze dne 3. 11. 2004).

¹⁵⁹ Z odůvodnění Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 43/2003-76, ze dne 16. 7. 2003.

¹⁶⁰ Jirsa, J. Poučovací povinnost soudu po novele a zásady civilního procesu. *Právo a podnikání*, 2005, č. 5, s. 22.

Obdobně s předchozím případem rozhodl nedávno ve prospěch žalobce Nejvyšší soud České republiky rozsudkem¹⁶¹, že požadavek zákona, aby ze žaloby bylo patrné, čeho se žalobce domáhá, nelze vykládat tak, že by žalobce byl povinen učinit soudu návrh na znění výroku jeho rozsudku. Nejvyšší soud má za to, že žalobce jasně uvede, čeho se domáhá, i tehdy, jestliže v žalobě přesně, určitě a srozumitelně označí (tak, aby to bylo možné z obsahu žaloby bez pochybností dovodit) povinnost, která má být žalovanému uložena rozhodnutím soudu, nebo způsob určení právního vztahu, práva nebo právní skutečnosti.¹⁶² Požaduje-li žalobce peněžité plnění, musí být z žaloby patrné mimo jiné také to, jakou částku mu má žalovaný zaplatit. Stane-li se, že nemůže žalobce svůj peněžitý nárok přesně vyčíslit, musí jej uvést alespoň v přibližné výši. Pakliže je vše tímto způsobem v žalobě učiněno, je třeba žalobu považovat za dostatečně určité, srozumitelné a úplné podání a je procesním pochybením soudu, jestliže takové podání pro vadnost odmítne.

Pojednání o určitosti žalobního petitu uzavřeme postupem soudu a procesními účinky vadného podání z důvodu nesprávnosti žalobního petitu. Nesprávný žalobní petit (jeho nepřesnost, neurčitost, nesrozumitelnost) je nedostatkem náležitostí žaloby (§ 79 odst. 1 o.s.ř.), který je odstranitelný. Brání-li taková vada žaloby pokračovat v řízení a žalobu věcně projednat, může to být důvodem k zastavení řízení (s účinností od 1. 1. 2001 k odmítnutí žaloby) podle § 43 odst. 2 o.s.ř. jedině, jestliže ani přes výzvu soudu nebyly nedostatky odstraněny a účastník byl o těchto následcích poučen. Neurčitost žalobního petitu však není důvodem k zamítnutí žaloby.¹⁶³ Pokud je žaloba nesprávným podáním (ať již z hlediska žalobní narace či žalobního petitu), je soudu uložena povinnost v ustanovení § 43 odst. 1 o.s.ř. pokusit se postupem zde uvedeným, aby takové podání bylo opraveno. Zdaří-li se chybu odstranit, nastává fikce, že žaloba byla bez závad již od počátku jejího podání u soudu.

¹⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1239/2007, ze dne 19. 12. 2007.

¹⁶² Požaduje-li ve smyslu § 80 o.s.ř.

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2618/98.

5. ČINNOST SOUDU PŘI ODSTRAŇOVÁNÍ VAD PODÁNÍ

Má-li žaloba vady, je soud povinen vyzvat účastníka, aby tyto vady odstranil, a poučit jej, jak je třeba opravu provést. Avšak i toto poučení soudem má své zákonné, ba dokonce ústavní meze.

I když novelizace občanského soudního řádu po listopadu 1989 svým obsahem i smyslem daly průchod zásadě odpovědnosti účastníka řízení za ochranu jeho práv¹⁶⁴, neznamená to ještě, že obecné soudy jsou již zcela zproštěny ze své povinnosti poskytnout účastníkům řízení účinnou součinnost tam, kde je to k ochraně práva zapotřebí. Poučit jsou soudy povinny v takovém rozsahu, aby byly respektovány ústavní zásady českého právního systému plynoucí především z článku 36 Listiny základních práv a svobod. Opačný postup soudů by totiž vedl k tomu, že by obecné soudy výkon spravedlnosti účastníkům odepřely¹⁶⁵, což je již samo o sobě zřetelným výrazem protiústavnosti.¹⁶⁶ Proto je tedy v občanském soudním řádu ustanovení § 43 o.s.ř.¹⁶⁷, které ukládá soudu, aby vedl žalobce k odstranění vytýkaných vad, respektive k doplnění v žalobě dosud absentujících údajů.

Výzvu k odstranění vad podání činí soud usnesením, proti kterému není odvolání přípustné (§ 202 odst. 1 písm. d) o.s.ř.). Jak uvádí Drápal¹⁶⁸ v komentáři k občanskému soudnímu řádu, usnesení k odstranění vad podání (žaloby) vedle formálních náležitostí rozhodnutí soudu obsahuje v souladu s ustanovením § 43 také:

- údaje o tom, v čem je podání neúplné, popřípadě proč je nesrozumitelné či neurčité (nejprve soud účastníku dělí, že chybí řádné označení žalovaného),
- poučení, jak je třeba doplnění nebo opravu podání provést (označení žalovaného je třeba doplnit například o uvedení místa jeho bydliště),
- určení lhůty k odstranění vad podání,¹⁶⁹
- poučení o tom, že podání, kterým se zahajuje řízení, bude odmítnuto, jestliže podání nebude včas opraveno nebo doplněno (poučení v tomto směru musí být výslovné a nevzbuzující žádné pochybnosti o tom, jaký bude následovat procesní postup soudu v případě, nebudou-li vady odstraněny).

¹⁶⁴ Zásada „každý nechť si střeží svá práva“.

¹⁶⁵ Latinsky „denegatio iustitiae“.

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 80/1996 ze dne 4. 7. 1996.

¹⁶⁷ § 43 odst. 1 o.s.ř. v účinném znění: „Předseda senátu usnesením vyzve účastníka, aby bylo opraveno nebo doplněno podání, které neobsahuje všechny stanovené náležitosti nebo které je nesrozumitelné nebo neurčité. K opravě nebo doplnění podání určí lhůtu a účastníka poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést.“

¹⁶⁸ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl. 7. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2006. s. 173.

¹⁶⁹ Jde o soudcovskou lhůtu. § 57 o.s.ř. říká, že lhůta je zachována, je-li posledního dne lhůty učiněn úkon u soudu nebo podání odevzdáno orgánu, který má povinnost je doručit.

5.1 Poučovací povinnost soudu ve světle novelizací

Do novely občanského soudního řádu provedené zákonem č. 519/1991 Sb. bylo na základně ustanovení § 5 o.s.ř. povinností soudu poskytovat účastníkům poučení nejen o jejich procesních právech, ale i o právu hmotném. Soudy měly „poskytovat občanům i organizacím poučení o jejich právech a povinnostech, pomáhat jim při uplatnění jejich práv a dbát všestranně o to, aby nikdo pro nedostatek právních znalostí neutrpěl újmu.“ Dle některých názorů civilních teoretiků by se to tedy dalo shrnout, že byla poučovací povinnost soudu stanovena v rozporu s kontradiktorním charakterem civilního procesu. V mezidobí od účinnosti zákona č. 519/1991 Sb. do účinnosti tzv. velké novely občanského soudního řádu (zákon č. 30/2000 Sb.) se tato povinnost poupravila na poučování účastníka čistě o jeho procesních právech a povinnostech. Nicméně, jak uvádí Jirsa¹⁷⁰ právě účinností zákona č. 30/2000 Sb. byla tato zásada výlučně procesněprávního poučení zčásti prolomena.

Obecné a zcela lpící na procesním poučování je ustanovení § 5 o.s.ř.¹⁷¹ Toto ustanovení je ovšem dále podrobněji rozvinuto v dalších částech zákona a právě na toto ustanovení dopadla velká novela o.s.ř. Základem velké novely co se poučování soudy týče je následující. Novela o.s.ř. se snaží sjednotit poučovací povinnost tak, aby se účastníku řízení dostalo poučení jen tehdy, pakliže je v situaci, kdy poučení potřebuje, a současně se toto poučení musí pouze k takto vymezené situaci vztahovat, a to v míře, jež je nezbytná, aby účastník obsahu poučení porozuměl. Jak ovšem tvrdí místopředseda Obvodního soudu v Prahu 1 Jirsa, ne vždy se to v soudní praxi daří, spíše naopak. Poučení bývá poskytováno formálně, paušálně, pouze ve snaze, aby byla splněna velice kasuisticky pojatá povinnost soudu, jejíž porušení by mohlo vést ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně.¹⁷² Poučovací povinnost nepochybně nebude splněna, jestliže soud účastníku (žalobci) v usnesení bude signalizovat, že žalobce například „navrhuje nesprávný žalobní petit“ s výzvou, aby žalobce toto své žalobní žádání v soudcovské lhůtě doplnil tak, aby „petit byl určitý a srozumitelný a mohl být vykonán“.¹⁷³ Nepochybně toto není smyslem poučení, aby soudce odcitoval dané ustanovení zákona a tím si odbyl svoji poučovací povinnost.

¹⁷⁰ Jirsa, J. Poučovací povinnost soudu po novele a zásady civilního procesu. *Právo a podnikání*, 2005, č. 5., s. 19.

¹⁷¹ § 5 o.s.ř. v účinném znění: „Soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech.“

¹⁷² Jirsa, J. Poučovací povinnost soudu po novele a zásady civilního procesu. *Právo a podnikání*, 2005, č. 5., s. 19.

¹⁷³ Vrcha, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004, č. 1, s. 19-20.

Procesně se jedná o pochybení soudce, který by se právě naopak – s ohledem na povahu konkrétního případu – měl pokusit žalobci tlumočit, v čem jeho podání nesplňuje zákonná kritéria.

Po tzv. velké novele, již jsem výše zmínila, klade procesní předpis na účastníky větší nároky na jejich chování v průběhu procesu a tomu by mělo odpovídat daleko důkladnější poučení ze strany soudu. Ovšem nelze měřit každému stejným metrem. Jsem toho názoru, že každé poučení se musí odvíjet jak od charakteru každého individuálního sporu, tak i od míry právního vědomí účastníka řízení nehledě na to, zda se jedná o stranu žalující či žalovanou. De lege ferenda by civilnímu procesu prospělo, pokud by zákon daleko více rozlišoval mezi účastníkem zastoupeným advokátem a účastníkem nezastoupeným. Na jedné straně soudního sporu totiž může stát žalobce, který do řízení vstupuje s odborníkem právně vzdělaným, a na druhé straně soudní síně bude žalovaný, v jehož možnostech a schopnostech – objektivně posouzeno – není plnohodnotně se účastnit procesu, neboť takové právní zastoupení postrádá. Soudci musí být po zahájení řízení na první pohled zřejmé, že rovnost zbraní, jakožto jedna ze stěžejních zásad civilního procesu, je tatam. Mělo by být ponecháno daleko více na svobodné úvaze soudce, jak který účastník potřebuje poučit. Kdo jiný, než právě osoba soudce, by měl být tím, kdo bude mít možnost onomu účastníkovi, který to zjevně potřebuje a který není schopen se účinně „rvát“ o svá práva, poskytnout poučení v daleko větší míře a rozsahu, a naopak již nepoučovat toho, kdo prostřednictvím svého právního zástupce zjevně zneužívá zákon a oddaluje konečné rozhodnutí? Zákon rozlišuje mezi účastníkem procesně slabým (myšleno právně nezastoupeným) a procesně silným (právně zastoupeným) pouze ve svém ustanovení § 118a odst. 4 o.s.ř.¹⁷⁴ Podle mého názoru by měl obsahovat do budoucna více takových rozlišujících ustanovení. Například ve srovnání se slovenskou právní úpravou je k ustanovení o tom, že soudy poskytují účastníkům v občanském soudním řízení poučení o jejich procesních právech a povinnostech, přiřazen ještě další odstavec, kde je stanoveno, že „soudy tuto povinnost nemají, pokud je účastník v občanském soudním řízení zastoupený advokátem nebo právníkem“.¹⁷⁵ A tento odstavec v našem občanském soudním řádu obsažen není, což je podle mého názoru škoda.

Velkou novelou se nám do zákona také dostává nová povinnost zavedená pro soudce s tím rozdílem, že tentokrát se již jedná o průběh jednání. Ustanovení § 118a odst. 1 o.s.ř.

¹⁷⁴ § 118a odst. 4 o.s.ř. v účinném znění: „Při jednání předseda senátu poskytuje účastníkům poučení též o jiných jejich procesních právech a povinnostech; to neplatí, je-li účastník zastoupen advokátem nebo notářem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními předpisy.“

¹⁷⁵ § 5 slovenského zákona č. 99/1963, Zb., Občiansky súdny poriadok.

stanoví, že předseda senátu je povinen účastníka vyzvat, aby doplnil svá tvrzení, pakliže se v průběhu jednání ukáže, že strana sporu nevylicila všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedla neúplně. Podobně jako v případě výzvy k doplnění podání podle § 43 o.s.ř., i zde účastníka poučí, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění výzvy. Na tomto místě je třeba zmínit, že při probíhajícím nařízeném jednání by v zásadě neměla nastat situace, kdy soudce zjistí, že účastník nevylicil rozhodující skutečnosti či že je uvedl neúplně, a za tímto účelem je nutné jednání odročit. Pakliže přesto nastane, lze to de facto zhodnotit jako selhání soudce, jenž se dostatečně nevěnoval přípravě prvního jednání. Určitou míru „spoluzavinění“ na tomto stavu však nelze upřít ani účastníku řízení, který k podání svého návrhu také nepřistupoval zrovna nejzodpovědněji. I. Kovářová Kochová mi například vyjmenovala jí souzené případy v měsíci lednu 2009, kdy z celkem 25 nařízených jednání, bylo nutné 8 jednání odročit, protože ze strany účastníků došlo k podnětu, pro který nešlo věc rozhodnout při jediném nařízeném jednání. Nikdy se dle slov samosoudkyně nestalo, že by soud nevěděl, jak v řízení dál pokračovat, a proto raději z vlastní pohodlnosti jednání odročí, a pakliže účastníci řízení požádali dle § 118a o.s.ř. o lhůtu, soudce jim nemůže lhůtu neposkytnout, protože by jim tímto úkonem odpíral právo na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Předsedkyně senátu D. Možná je toho názoru, že „v odvolacím řízení se odročuje jen výjimečně, pouze když soudce dospěje k závěru, že je zapotřebí nějaké důkazy zopakovat nebo řízení nějakým důkazem doplnit. Z 90% se o odvolání rozhodne při prvním nařízeném jednání, a 10% řízení pak zbývá na ty, kde se musí odročit, protože je právě nutné například zopakovat důkazy.“

Zajisté mě na mých konzultacích u soudu zajímala i otázka, zda soudy při poskytování poučení rozlišují mezi účastníkem právně zastoupeným a nezastoupeným. D. Možná z Krajského soudu v Brně odpovídá, že „to záleží případ od případu. Pokud soud právně posoudí věc jinak nežli první stupeň, poučí stejným způsobem stranu zastoupenou i nezastoupenou, aby nedošlo k tzv. překvapivému rozhodnutí. Pokud je ovšem účastník zastoupený a viditelně průběh směřuje pouze k protahování řízení, není zde důvod poučovat jej o tom, že je toho málo, ať doplní další tvrzení. Záleží na každé straně, jak unese své břemeno tvrzení.“ I. Kovářová Kochová z Okresního soudu v Olomouci stranu právně zastoupenou a nezastoupenou odlišně nepoučuje. Není zde prý pro to důvod. „Byla by tím porušena zásada rovnosti. Musí platit na obě strany řízení stejný metr. Akorát mám ve zvyku, pokud je účastník právně nezastoupen a je na něm patrně vidět, že nerozumí ani slovu, dokonce nerozumí ani spisovné češtině, poučím jej polopatisticky, případně

i v nářečí. Uvedu příklad. Pokud soudce právním jazykem sdělí účastníku řízení: „doplňte skutková tvrzení ve vztahu k výši žalobou uplatněné částky“, účastník tápe a neví, co se mu sděluje. Pokud ale soudce použije obecnou češtinu a zeptá se: „Proč chcete 40.000,-Kč a ne jenom 30.000,-Kč?“ A zde se účastník chytne a odpovídá: „No tož, protože...““ Osobně si myslím, že takováto flexibilita soudce je naprosto namístě, proč by totiž měl účastník utrpět újmu na svých právech z toho důvodu, že nerozumí právním slovním spojením? Je třeba mu to sdělit takovým způsobem, aby pochopil obsah poučení, a jestliže k tomu má napomoci třeba poučení v nářečí, tak proč ne? Důležité je, aby účastník soudci rozuměl.

Dále se blíže zaměřím na odstavec druhý ustanovení § 118a o.s.ř. Zde se zákonně upravila situace, kdy soudce zjistí, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru, a vyzve ho tedy, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností. V tomto bodě se nám na provedenou novelizaci procesního zákona názorově střetává teorie s praxí. Místopředseda Obvodního soudu pro Prahu 1 Jaromír Jirsa tvrdí, že výše uvedené ustanovení skrývá čistě hmotně právní poučovací povinnost. Uvádí, že zcela vzorově lze toto ustanovení použít na situaci, kdy žalobce žaluje o zaplacení nájemného a tvrdí, že uzavřel s žalovaným platnou nájemní smlouvu, avšak v průběhu řízení dospěje soudce k předběžnému závěru o tom, že smlouva je neplatná a je tedy třeba žalovat na vydání bezdůvodného obohacení ve výši obvyklého nájemného. V návaznosti na tento právní názor soudce vyzve účastníka, aby vylíčil potřebná skutková tvrzení. Budou totiž odlišná od skutkových tvrzení vylíčených původně. A za žádnou cenu by dle slov zákona nemělo docházet k tomu, že soud žalobu zamítne jenom proto, že účastník svůj nárok nesprávně kvalifikoval podle práva hmotného. Jirsa uvádí, že v aplikaci druhého odstavce výše uvedeného ustanovení necítí žádný rozpor se smyslem civilního procesu a jeho zásadami, naopak neohroženě tvrdí, že je zde namístě průlom do procesně právní poučovací povinnosti soudu a že trvá na tom, že poučením dle ustanovení §118a odst. 2, odst. 3 o.s.ř. se soudce nemůže vyhnout poučení i o hmotném právu.¹⁷⁶

Na druhé straně zcela opačný názor na velkou novelou zavedené ustanovení má procesualista Petr Hlavsa, který uvádí, že: „Občanský soudní řád v § 118a upravuje poučovací povinnost soudů vůči účastníkům řízení v průběhu jednání, v odst. 1, 2 ve vztahu k povinnosti tvrzení a k břemenu tvrzení, v odst. 3 k důkazní povinnosti a o důkazním břemenu. Účastníci nejsou poučováni o hmotném právu, což platí

¹⁷⁶ Jirsa, J. Poučovací povinnost soudu po novele a zásady civilního procesu. *Právo a podnikání*, 2005, č. 5., s. 23.

i o poučovací povinnosti podle odst. 2, kde možnost jiného posouzení věci po právní stránce je jen důvodem, pro který je soud povinen účastníka poučit o povinnosti doplnit vyličení rozhodných skutečností, které však soud účastníku nesděluje.“¹⁷⁷

Osobně se více ztotožňuji s tím názorem, že je-li soudní řízení založeno na zásadě, že účastníci řízení nejsou povinni znát právo a sami vymezit, na základě jakého hmotně právního ustanovení jim má být nárok přiznán, nelze připustit takové situace, kdy bude žaloba zamítnuta pouze pro odlišnou právní kvalifikaci nároku ze strany soudu, kterou žalobce takto nevymezil. Jistému prolomení zásady poučení soudem pouze procesního charakteru se tedy zřejmě nevyhneme a budeme muset akceptovat i poučení zčásti hmotně právní, posuzované ovšem citlivě a individuálně případ od případu.

A jaké zaujímá stanovisko na poučení o hmotném právu D. Možná z odvolacího soudu? „Poučovací povinnost soudu je takové balancování na hraně. Soud by ze zásady neměl poučovat o hmotném právu, ale někdy se tomu nelze vyhnout. V odvolacím řízení dochází k poučování účastníků výjimečně. V praxi se ovšem stalo, že soud druhého stupně věc po právní stránce posoudí jinak nežli soud stupně prvního. Například žalobce žaluje dlužné nájemné, ale až odvolací soud zjistí, že smlouva je absolutně neplatná, takže platný nájemný vztah nevznikl, čili nevznikl ani nárok na placení nájemného, nicméně je prokázáno, že žalovaný tam s určitostí bydlel a byt užíval – o tom není sporu, jenže pak již soud nemůže přiznat žalobci splátky z titulu nájemného, ale do popředí se dostává bezdůvodné obohacení. Soud ovšem nemůže rozhodnout o něčem jiném, nežli žalobce požaduje ve svém žalobním návrhu. Zde tedy potom krajský soud výjimečně poučuje například následujícím způsobem: „Pro případ, že by odvolací soud posoudil žalobcův nárok jinak než soud prvního stupně, tedy kdy přichází v úvahu i jiné právní posouzení věci – například o bezdůvodném obohacení – tak pro tento případ, nechť žalobce zváží, zda doplní tvrzení a případně navrhne nové důkazy.““ D. Možná tvrdí, že se většinou takového poučení každý chytne a doplní tvrzení tak, aby naplnil znaky bezdůvodného obohacení uvedené v Občanském zákoníku namísto původních znaků nájemního vztahu. Soud by ale v žádném případě neměl žalobci či žalovanému sdělit, co má strana sporu tvrdit, pokud chce být ve sporu úspěšná – to je nepřípustné a sklouzává to k podjatosti, byť se to v praxi některých soudů taktéž stává.

Neméně rozporuplné s kontradiktorním charakterem sporného civilního řízení – se zásadou rovnosti stran – je také ustanovení § 118a odst. 3 o.s.ř., v němž je stanoveno, že

¹⁷⁷ Hlavsa, P. *Občanský soudní řád, Správní řád soudní a předpisy související s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. s. 141.

soud má za povinnost poučit účastníka o tom, že dosud nenavrhl důkazy k prokázání všech svých sporných tvrzení, a vyzvat jej, aby bez zbytečného odkladu tyto důkazy označil. Samozřejmě opět nesmí chybět poučení o následcích nesplnění této výzvy. Toto ustanovení si Jirsa vysvětluje tak, že soud je zde povinen upozornit účastníka, že neunáší své důkazní břemeno, jinak řečeno, že vývoj jeho procesního postavení je pro něj nepříznivý, tak ať honem rychle „nabídne“ soudu ještě další důkazy k tomu, aby případně tuto nepříznivou výchozí situaci změnil. Opět si v tomto případě musíme pohrát s myšlenkou poučení o hmotném právu, kdy soudce, aby dostal zákonné dikci, musí chtě nechtě do hmotného práva zabrousit.

Na druhou stranu, proč se vlastně tomu hmotně právnímu poučení tolik bránit? Například v Německu je naprosto běžné, že soudce před rozhodnutím ve věci účastníkům sdělí svůj právní (myšlenko hmotně právní) názor na souzenou věc a dá tak stranám prostor a příležitost k tomu, aby zareagovaly a přizpůsobily tomu svoji taktiku v průběhu soudního řízení.¹⁷⁸ Myslím si, že by nebylo od věci začít vytvářet v občanském soudním řádu daleko větší prostor pro materiální vedení sporu, a tedy i k větší možnosti soudce poučit strany sporu i o právu hmotném. V účinném znění povoluje občanský soudní řád poučení o hmotném právu pouze v § 99 obsahující ustanovení o soudním smíru.¹⁷⁹

Problém s třetím odstavcem zmiňovaného ustanovení § 118a o.s.ř. tedy nevidím v tom, že se v určité fázi procesu účastník poučuje o hmotném právu, ale v tom, že zákon dává prostor pro to, že se bude na nepříznivou procesní situaci upozorňovat jen jedna strana, a to navíc ta, která si tuto nepříznivou výchozí situaci zavinila sama vlastní nedůsledností tím, že zcela nevyčerpala břemeno důkazní z vlastní iniciativy. Dle slov D. Možné „účastník má právo vyhrát i pro hloupost té druhé strany. Pakliže se protistrana nechytne náznaku poučení či dostatečně neunesse své břemeno tvrzení i důkazní, je to pouze její problém. Mnohdy ty spory nejsou až tak o tom, na čí straně je právo, ale o tom, jak to právo dokáží účastníci uplatnit, vyargumentovat a najít pro svou argumentaci oporu v zákoně.“

Z hlediska dnešní praxe soudů je stále častějším jevem, že mnoho advokátů má zafixováno, že první jednání před soudem prvního stupně je jakousi příležitostí k seznámení s protistranou a s osobou soudce, namísto toho, aby toto první jednání brali

¹⁷⁸ Jirsa, J. Poučovací povinnost soudu po novele Jirsa o zásady civilního procesu. *Právo a podnikání*, 2005, č. 5., s. 24.

¹⁷⁹ Znění § 99 o.s.ř. je následující: „...při pokusu o smír předseda senátu zejména s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkající se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu.“

od počátku zodpovědně jako jednání, v jehož konečné fázi dojde k vynesení rozsudku. Na druhou stranu nelze klást toto chování za vinu jenom jim, neboť mnohdy je návyky některých soudců k podobně lhostejnému přístupu přímo navádějí. Vezměme si za příklad soudce, kteří nařídí první jednání ve věci bez jakékoliv přípravy jenom proto, aby učinili formální úkon ve sporné věci, protože na podání došlém soudu a přiděleném zákonném soudci kdysi dávno již leží vrstva prachu. Dokazování je posléze vedeno útržkovitě tak, že při jednom jednání je vyslechnut účastník, při dalším jeden ze svědků, při mnoha dalších jednání jsou prováděny další důkazy, avšak logická spojitost provedených důkazů se postupem času vytrácí, nemluvě o vypovídací hodnotě těchto důkazů. Těžko lze pak po veřejnosti požadovat, aby věřila ve spravedlnost a rychlost soudnictví.

Podle mého názoru by si ustanovení § 118a o.s.ř. zasloužilo opětovnou pozornost při zpracovávání některé z dalších novelizací¹⁸⁰ s posílením hmotně právní poučovací povinnosti společně s vícero ustanoveními, která rozlišují mezi účastníkem zastoupeným advokátem a účastníkem bez takového zastoupení.

5.2 Odstraňování vad žaloby

Ze své osobní praxe v advokátní kanceláři můžu zmínit případ, kdy jsem po nabytí právní moci titulu, kterým byl rozhodčí nález, a následném dobrovolném nesplnění povinnosti ze strany žalovaného vypracovala pro advokáta návrh na nařízení exekuce na majetek povinného a připojila pravomocný exekuční titul společně s prokázáním řádného doručení a všemi potřebnými přílohami. Tento návrh byl zaslán věcně a místně příslušnému soudu. Odpovědí soudu byla výzva, necht' oprávněný ve lhůtě dvou týdnů opraví svůj návrh na nařízení exekuce pro vady. Datováno a podepsáno. Typický příklad nesprávného a nic neříkajícího poučení soudem. Po následném trojitým zkontrolování svého návrhu i exekučního titulu jsme neobjevili žádnou nesprávnost. A zdůvodnění od soudu, v jaké části byla daná vada návrhu? Ve výzvě žádné nebylo. Podle mého názoru jde o ukázkový příklad toho, kdy soudy použijí jednu „předlohu“ na všechny výzvy, které posílají při zjištění nedostatku v podání, ovšem bez bližšího vysvětlení, v čem ona vada tkví. Jsem toho názoru, že tento postup soudu není správný.

¹⁸⁰ Bohužel tzv. souhrnná novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 7/2009Sb. s účinností od 1. 7. 2009 se citovaného ustanovení § 118a o.s.ř. nikterak nedotkla.

Soudce by se při odstraňování vad žaloby neměl v žádném případě spokojit s unifikovanou výzvou k doplnění žaloby. Opak ale bývá pravdou. Několik příkladů lze nalézt v rozhodnutích Nejvyššího soudu. Obsahuje-li žaloba určitá, byť z hlediska své projednatelnosti nedostatečná, skutková tvrzení, pak výzva formulovaná jen tak, aby žalobce doplnil žalobu tím, že uvede skutková tvrzení, o která opírá svůj nárok, není řádnou výzvou ve smyslu § 43 odst. 1 o.s.ř.. Neobsahuje totiž řádné poučení žalobce o tom, v čem spočívá vadnost stávajících (v žalobě obsažených) tvrzení.¹⁸¹ Stejně tak požadavkům konkrétního a srozumitelného poučení o nedostatecích podání neodpovídá poučení, v němž se vyskytují úzce odborné právní termíny, soudní žargon nebo zkratky, které nejsou obecně známé („specifikovat nárok“, „P.M.“ apod.).¹⁸² Shrnula bych to názorem, že výzvou k doplnění žaloby by měl každý soudce přistupovat individuálně a citlivě ke každému žalobci a nikoli vztahovat jeden typ výzvy na veškeré vadně podané žaloby či jiná podání.

Navíc má mít výzva podle § 43 odst. 1 o.s.ř. ze zákona formu usnesení, což v praxi soudů také nebývá pravidlem. Protože se usnesením ukládá povinnost (opravit podání), je nutné, aby bylo učiněno v písemné formě a doručeno účastníkovi, o jehož podání jde.¹⁸³ Otázkou však zůstává, zda je taková výzva účinná i v případě, kdy je zaslána účastníkovi jako neformální přípis. Na tuto otázku můžeme najít odpověď v nálezů Ústavního soudu, jež řeší výše zmíněnou situaci: „...usnesení musí zejména obsahovat údaj o tom, v čem je podání neúplné nebo nesprávné, dále poučení, jak je třeba doplnění nebo opravu podání provést, dále lhůtu k odstranění vad podání a konečně poučení o tom, že řízení bude zastaveno, jestliže podání nebude včas doplněno nebo opraveno. Pokud výzva k odstranění vad podání není učiněna formou usnesení, jedná se o vadu řízení. K této vadě řízení lze však přihlídnout jen tehdy, jestliže mohla mít za následek, že účastník nevěděl, jakou vadu podání má odstranit a do kdy, nebo že nebyl řádně poučen“.¹⁸⁴ Pokud tedy takový neformální přípis zasláný účastníkovi obsahuje výčet vad podání, poučení o tom, jak a do kdy má opravu nebo doplnění provést, a poučení o následcích nesplnění výzvy, jedná se o účinnou výzvu podle § 43 odst. 1 o.s.ř. Takový závěr by nicméně neměl vést k tomu, že by si soudy mohly libovolně vybírat, zda použijí formu usnesení či obvyčejného neformálního dopisu, ale k tomu, aby nedošlo ke zmaření řízení v případech, kdy soudce z jakéhokoliv důvodu použil výjimečně formu přípisu.

¹⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Odo 186/2002 ze dne 20. 5. 2003.

¹⁸² Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 16 Co 167/2001 ze dne 20. 4. 2001.

¹⁸³ Srov. § 168 odst. 2 o.s.ř.

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. III. ÚS 301/95, Sbírka, svazek 12, nálež č. 93, s. 7.

Pokud se stane, že soud podání z jakéhokoliv zákonného důvodu odmítne, musí se v odůvodnění usnesení o odmítnutí podání vypořádat nejen s tím, proč je podání neúplné, neurčité nebo nesrozumitelné a proč pro tyto nedostatky nelze pokračovat v řízení, ale i s otázkou, proč nedostatky podání nebyly odstraněny.¹⁸⁵

Co se týče odmítnutí podání (žaloby), je z pohledu soudní praxe zásadní taktéž otázka, kdy je nutno vadnost podání posoudit jako překážku, pro kterou nelze v řízení dále pokračovat, a naopak kdy vadnost podání tuto překážku nepředstavuje. Rozlišila bych tyto dvě rozdílné procesní situace na praktických příkladech. Vadou žaloby, která nezpůsobuje překážku v řízení je například žaloba, ve které žalobce označil na podporu svých skutkových tvrzení svědka jménem „Karel“. Soud postupem dle § 43 žalobce vyzve, aby žalobu doplnil i o příjmení svědka, kterého ve svém podání označil, a určí mu k provedení doplnění podání lhůtu. Žalobce ovšem na tuto výzvu nereaguje a příjmení nedoplní. Soud samozřejmě není oprávněn pro tento nedostatek řízení skončit odmítnutím podání (žaloby), ale v dalším řízení k takto nepřesně označenému důkazu nepřihlíží a věc posuzuje dle jiných plnohodnotně označených důkazů. Zcela jiná procesní situace ovšem nastává, pokud takto žalobce správně neoznačí žalovaného. V tomto případě soudu není zřejmé, kdo je druhou stranou sporu, čímž nám chybí elementární část procesně právního vztahu, a proto, když na takovou výzvu o doplnění podání žalobce nereaguje, předseda senátu v souladu s právem řízení skončí usnesením o odmítnutí podání.¹⁸⁶

Ještě v rámci této kapitoly rozeberu roli soudce, v jaké se ocitá na samotném počátku civilního řízení. Nedostatečně připravený a nevybavený žalobce se obrátí na soud s nedokonalou žalobou. Jinými slovy žalobce cosi tvrdí, a jak je v praxi soudů zcela běžné, naprosto nedostatečně a neurčitě, nicméně se přesto na první pohled nejedná o žalobu nezpůsobitou projednání (není zde překážka litispendence či snad rei iudicatae), a není tudíž důvod k zastavení řízení. Jak podotýká Jirsa, zdaleka ne ve všech případech vadných podání (žalob) se jedná o sociálně slabé občany, ale i o účastníky, kteří si mohou dovolit zastoupení advokátem. Jsme ve fázi, kdy soudci došla žaloba a ten je ex offio povinen se zabývat každým podáním, tím spíše podáním, které vykazuje náznaky žaloby. Je tedy povinen v případě zjištěných nedostatků vyzvat účastníka, aby žalobu v soudcovsky vymezené lhůtě opravil nebo doplnil. Navíc je také povinen účastníka poučit, jakým způsobem je třeba opravu či doplnění provést společně s konstatováním, jaké bude mít pro účastníka důsledky, pokud výzvu neuposlechne.

¹⁸⁵ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I. díl. 7. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2006. s. 175.

¹⁸⁶ Proti usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí podání je odvolání přípustné.

Považuji za důležité zmínit, že pro osobu soudce je těžké rozeznat tenkou hranici procesního poučení a poučení hmotně právního, respektive rozpoznat, kdy už se soudce ocitá za hranicí poučení procesního. Na jedné straně uvádí Drápal v komentovaném občanském soudním řádu, že poučovací povinnost podle § 43 odst. 1 věty druhé nelze vykládat tak, že by soud mohl účastníky poučovat o hmotném právu, neboť by již nešlo o odstranění vad podání, které brání projednání a rozhodnutí věci, nýbrž o návod, jak by měl účastník postupovat, aby byl ve věci úspěšný.¹⁸⁷ Na straně druhé existuje v praxi vyslovený závěr, který se dostává s výše uvedeným do rozporu. Jestliže v žalobním návrhu jsou nemovitosti zapsané v katastru neúplně (nedostatečně) označeny, je povinností soudu vyzvat žalobce, aby upřesnil žalobu v označení těchto nemovitostí v souladu s ustanovením § 5 odst. 1 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky, když jen takové označení nemovitostí po jeho převzetí do výroku rozsudku zajišťuje určitost a vykonatelnost rozsudku.¹⁸⁸ Realizace takového poučení dle názoru Vrchy má již svůj zřetelný základ v poučení o hmotném právu, kterak se označují nemovitosti zapsané v katastru.¹⁸⁹ Proč by tedy soud měl poučovat o skutečnostech, jak přesně označit nemovitost, ale v případě, kde žalobkyně označila nesprávně jako žalovaného stát pouze uvedením příslušné organizační složky a opomněla uvést název státu „Česká republika“, a byť to bylo soudu zřejmé, také v tomto případě předseda senátu nepoučil žalobce o správném označení účastníka? Občanský soudní řád nedává jednoznačný návod, jak má soud postupovat při poučování účastníka a pochopitelně ani nemůže obsahovat ustanovení o tom, jak má soudce formulovat výzvu k odstranění vad či doplnění žaloby, ale s ohledem na to, zda účastník je či není právně zastoupen, by bylo vhodné prolomit zásadu čistě procesního poučení v rámci zachování rovného přístupu k soudům. A pakliže už je daná strana sporu právně zastoupena, mělo by se podle mého názoru v některé z budoucích novelizací občanského soudního řádu objevit ustanovení, že straně, která je právně zastoupena, soud není povinen poskytovat poučení o jejích procesních právech a povinnostech. Jsem toho názoru, že každý advokát musí být schopen se orientovat v celém civilním řízení soudním, ve všech jeho fázích, a musí zodpovědně přistupovat ke všem procesním povinnostem, které je jako právní zástupce sporné strany zavázán pro svého klienta uskutečnit. Takto pečlivě připravený advokát by se zřídka měl ocitnout v situaci, která jej překvapí tím, že řízení se pro něj vyvíjí nepříznivě, protože se ukáže,

¹⁸⁷ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. *Občanský soudní řád: Komentář. I.díl. 7.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 173.

¹⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 9. 2000, sp. zn. 221 Cdo 411/98.

¹⁸⁹ Vrcha, P. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004, č. 1, s. 20.

že opomněl navrhnout další důkazy a tím unést břemeno důkazní a nenávratně tak ovlivnit výsledek sporného řízení v klientův neprospěch.

V okamžiku, kdy soud poučuje (ať už jakýmkoli způsobem) o nedostacích žaloby, je zcela nepochybně postavení žalobce odlišné od postavení žalovaného, kdy žalovaný vůbec netuší, že je proti němu podána žaloba, zatímco o žalobce „pečuje“ soud v rámci zmiňovaného ustanovení § 43 o.s.ř., kdežto o žalovaného nikdo takto nedbá. Žalovaný si nemůže v této fázi řízení, kdy je (sice nevědomky) již stranou sporu, v předstihu nebo alespoň shodně s žalobcem připravit argumenty na svoji obranu. Žalobce zde má chtít nechtít před žalovaným náskok. Domnívám se, že v rámci zachování zásady rovnosti zbrání by se mělo do občanského soudního řádu zahrnout adekvátní ustanovení v tom smyslu, že má-li soud povinnost dohlížet na náležitosti žaloby a vést žalobce k doplnění či opravě žaloby, měla by jakási podobná povinnost existovat i ve vztahu k žalovanému ku příkladu v té podobě, že by soud vyzýval žalovaného k doplnění vyjádření k žalobě, a pokud by vyjádření zůstalo i přes výzvu nedostatečné, tudíž že by žalovaný nebyl schopen na svoji obranu uvést, v čem jemu právo svědčí a naopak žalobci nikoliv, měla by být soudu dána možnost rozhodnout podobným institutem jako je například kontumační rozsudek – jednalo by se vlastně o procesní sankci za nečinnost strany sporu.

Prostřednictvím stávajícího ustanovení § 114b o.s.ř. sice lze vyzvat žalovaného k vyjádření, avšak, jak uvádí Jirsa, praxe odvolacích soudů a soudu dovolacího je taková, že žalovanému (na rozdíl od žalobce) stačí v rámci obrany proti žalobě vylíčit pouze náznak vlastní skutkové verze sporu. Tak například Městský soud v Praze v jednom ze svých rozhodnutí uvádí: „Žalovaný se ve smyslu ustanovení § 114b odst. 5 o.s.ř.¹⁹⁰ vyjádří, jestliže z jeho včasného vyjádření vyplývá, že nárok neuznává, a alespoň v základních obrysech vylíčí rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a které by v případě, že budou prokázány, mohly vést přinejmenším k částečnému úspěchu žalovaného ve sporu.“¹⁹¹ Nezodpovězenou otázkou na základě výše uvedeného však zůstává, kam zmizela zásada rovnosti účastníků a na základě jakého právního podkladu by soudy měly takto stranit žalovaným?

Co se týče nerovného postavení obou procesních stran na samém počátku civilního řízení, myslím si, že určitým řešením by bylo povinné zavedení smířčího a mediačního řízení, které by sporné strany musely podstoupit před zahájením řízení. Kvalifikovaný

¹⁹⁰ § 114b odst. 5 o.s.ř. v účinném znění zní: „Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu podle odstavce 1 včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává.“

¹⁹¹ Jirsa, J. Poučovací povinnost soudu po novele a zásady civilního procesu. *Právo a podnikání*, 2005, č. 5., s. 20.

úředník by po předchozím nezdařeném pokusu strany usmířit poučil budoucí účastníky sporu, jakým způsobem by měli vyvinout iniciativu ve vztahu ke skutkovým tvrzením a označením důkazů tak, aby zcela vyčerpaly své břemeno tvrzení i důkazní. Nedocházelo by pak k situacím, kdy teprve po několika měsících vyjde najevo (samozřejmě za vydatné pomoci soudů), čeho se má vlastně žalobce v úmyslu domáhat, a jaká je obrana žalovaného proti v žalobě uvedenému nařknutí.

6. SPECIFIKA PODÁNÍ VE VYBRANÝCH DRUZÍCH CIVILNÍHO PROCESU

Cílem této kapitoly je upozornit na různé specifické požadavky zákona při vybraných podáních činěných k soudu. Zajisté se rozsahem nezmíním o veškerých zvláštnostech v tom či onom druhu civilního procesu, poukážu jen na podání dle mého názoru nejvíce specifická. Co se specifičnosti týče, bezesporu by stálo za to uvést odlišnosti nesporných řízení, ovšem tato materie je natolik rozsáhlá, že by zajisté vydala na celou další práci, proto se nesporným řízením ve své práci nevěnuji.

Řízení dle části páté o.s.ř.

První zvláštností, kterou bych se chtěla zabývat, je část pátá o.s.ř. a dle této části podaná žaloba soudu. Takto podaná žaloba je totiž nazývána žalobou substituční, poněvadž jejím cílem je rozhodnutím soudu nahradit nesprávné rozhodnutí správního orgánu. Řízení podle páté části o.s.ř. je vnímáno jako zcela nové projednání a rozhodnutí o totožné věci, jež byla pravomocně rozhodnuta předtím jiným než civilním soudním orgánem. Otázka, která není jednotná mezi právními teoretiky, zní, zdali je řízení dle části páté řízením sporným či nesporným. Zákon sám návrh, jenž zahajuje řízení dle této části, nazývá „žalobou“¹⁹². Dle tohoto pravděpodobně pojímá řízení jako sporné. Podle mého názoru se jedná o řízení *sui generis*, které nelze obecně nazvat buď jako řízení sporné anebo jen jako řízení nesporné. Řízení dle této části musí odrážet charakter, jaké mělo řízení u správního orgánu – a tudíž dle konkrétního případu bude řízení buď takové nebo onaké. Pravdou je, že ve většině případů se jedná o řízení sporné.

Žaloba dle části páté o.s.ř. musí kromě obecných náležitostí obsahovat označení účastníků řízení, sporu nebo jiné právní věci, o které bylo rozhodováno správním orgánem, samotné rozhodnutí správního orgánu, dále musí žalobce vylíčit skutečnosti, které svědčí o tom, že žaloba je podána včas, tímto měl zřejmě zákonodárce na mysli, že žalobce uvede datum doručení správního orgánu (žaloba musí být k civilnímu soudu podána ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí správního orgánu, které napadáme žalobou). Žaloba musí také obsahovat údaje o tom, v čem žalobce spatřuje, že byl rozhodnutím správního orgánu na svých právech dotčen – naplňuje tím žalobní právo ve smyslu článku 36 odst. 2 Listiny

¹⁹² § 246 odst. 2 o.s.ř.

základních práv a svobod.¹⁹³ V neposlední řadě musí žalobce v podání podle části páté o.s.ř. označit důkazy, jichž se dovolává, uvést, v jakém rozsahu má být spor (jiná právní věc) soudem projednána a rozhodnuta a konečně také musí uvést jak má být spor nebo jiná právní věc soudem rozhodnuta, neboli v jakém rozsahu má soud svým rozsudkem nahradit rozhodnutí správního orgánu – zda zcela nebo pouze zčásti.

Účastníci řízení jsou zákonem taktéž specificky vymezeni. Jsou jimi žalobce a ti, kdo byli účastníky řízení před správním orgánem. Oproti správnímu soudnictví, zde není za účastníka řízení považován správní orgán, který ve věci rozhodoval. Na druhou stranu jsou účastníky řízení před civilním soudem i další účastníci, kteří se účastnili řízení před správním orgánem. Povinností soudu je, jakmile zjistí, že se řízení neúčastní někdo, kdo má být ještě účastníkem řízení z titulu, že se účastnil řízení před správním orgánem, ex offio takového účastníka přibrat.¹⁹⁴

Poslední poznámku, kterou považuji za důležitou zmínit v souvislosti s pátou částí o.s.ř. je, že žalobu je nutné podat k soudu ve lhůtě od doručení rozhodnutí správního orgánu účastníkovi, který se prostřednictvím žaloby domáhá ochrany svých práv.¹⁹⁵ Po právní stránce zde tedy není důležitá právní moc, avšak jestliže není napadené rozhodnutí správního orgánu do skončení dvouměsíční lhůty dosud v právní moci (například nedoručil-li správní orgán rozhodnutí všem účastníkům řízení před správním orgánem), musel by soud rozhodnout o odmítnutí žaloby pro nepřipustnost (§ 250g odst. 1 písm. c) o.s.ř.).¹⁹⁶

Insolvenční řízení

Další druh civilního řízení, který jsem vybrala, je řízení insolvenční. Insolvenčním řízením je dle zákonné definice soudní řízení, jehož předmětem je dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení.¹⁹⁷ Insolvenční návrh, tj. u insolvenčního soudu podaný návrh na zahájení insolvenčního řízení, vyžaduje zákonem splnění specifických podmínek. Kromě obecných náležitostí (§ 42 odst. 4 o.s.ř.) musí být v návrhu dále uvedeny rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka nebo jeho hrozící úpadek,

¹⁹³ Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí.

¹⁹⁴ § 250a o.s.ř.

¹⁹⁵ § 247 o.s.ř.

¹⁹⁶ Hlavsa, P. *Občanský soudní řád, Správní řád soudní a předpisy související s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 277.

¹⁹⁷ § 2 písm. a) zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon.

skutečnosti, ze kterých vyplývá oprávnění podat návrh (není-li insolvenčním navrhovatelem sám dlužník), označeny důkazy, kterých se insolvenční navrhovatel dovolává, a musí z něj být patrné, čeho se jím insolvenční navrhovatel domáhá, tedy uvést petit.¹⁹⁸

Za specifický případ je považován případ, kdy insolvenční návrh podává sám dlužník, pak je nezbytné, aby se svému návrhu připojil také seznam svého majetku (myšleno i s pohledávkami, které má vůči svým dlužníkům), seznam svých závazků s označením věřitelů, dále také seznam svých zaměstnanců (nemá-li je, je třeba to výslovně uvést), a v neposlední řadě po něm zákon vyžaduje, aby k návrhu připojil taktéž listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek.

Logicky druhým specifikem je případ, kdy insolvenční návrh podává věřitel. Ten je dle slov zákona povinen doložit, že má proti dlužníkovi splatnou pohledávku, a k návrhu připojit její přihlášku.¹⁹⁹

Pro úplnost je třeba doplnit, že formuláře k podání insolvenčního návrhu jsou dostupné na portálu Ministerstva spravedlnosti²⁰⁰, čímž ulehčují podání insolvenčního návrhu k insolvenčnímu soudu.

Exekuční řízení dle exekučního řádu

Jedinou věcnou podmínkou exekučního řízení je existence návrhu na nařízení exekuce. Splnění poplatkové povinnosti se totiž v exekučním řízení nevyžaduje, neboť je jeho úhrada zákonem o soudních poplatcích osvobozena.²⁰¹ Tento fakt je jeví jako výhoda oproti výkonu rozhodnutí prováděnému podle o.s.ř., které je zpoplatněno soudním poplatkem²⁰², nutno ovšem podotknout, že v exekučním řízení prováděném podle exekučního řádu má soudní exekutor právo po oprávněném požadovat zálohu na náklady exekuce, která může být v některých případech vyšší nežli pevnou částkou stanovený soudní poplatek za výkon rozhodnutí dle o.s.ř. Na druhé straně v případě úspěšné exekuce je tato záloha samozřejmě vratná a veškeré náklady exekučního řízení jsou vymáhány na dlužníkovi jako povinném.

Je třeba uvést, že sám exekuční řád nazývá ve svém ustanovení § 38 odst. 1 návrh na nařízení exekuce dle mého názoru nesprávně návrhem na „provedení“ exekuce. Návrh

¹⁹⁸ § 103 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon.

¹⁹⁹ § 105 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon.

²⁰⁰ Dostupné na adrese: <https://isir.justice.cz/isir/ueu/formulare.do>.

²⁰¹ § 11 odst. 3 písm. h) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

²⁰² Položka 16 Přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

na nařízení exekuce tu musí být nejen ve stadiu zahájení exekučního řízení, ale i v celém jeho dalším průběhu. Je to z toho důvodu, že exekuční řízení je založeno na dispoziční zásadě, proto bez existence návrhu nemůže být exekuční řízení zahájeno a ani v něm pokračováno – celé exekuční řízení má tedy v rukou oprávněný, který rozhoduje o tom, zda bude exekuční řízení vůbec zahájeno. Není a ani nemůže být povinností soudu nebo jiného orgánu, který exekuční titul vydal, aby zjišťoval, zda-li povinný splnil, co mu bylo uloženo. Proto zůstává na oprávněném, aby navrhl nařízení exekuce. Pro úplnost nutno podotknout, že řízení je ovládáno zásadou dispoziční, nicméně poté, co je řízení zahájeno na návrh, pro další vedení řízení se uplatní i zásada oficiality, neboť soud a exekutor nadále postupují z úřední povinnosti. Návrh na nařízení exekuce může být podán, až když povinný dobrovolně nesplnil, co mu bylo uloženo pravomocným rozhodnutím, nebo k čemu se zavázal v jiném exekučním titulu, na jehož základě zákon umožňuje provedení exekuce dle § 58 a násl. exekučního řádu.²⁰³

Návrh na nařízení exekuce musí splňovat obecné náležitosti uvedené v § 42 odst. 4 o.s.ř. a náležitosti návrhu na zahájení řízení uvedené v § 79 odst. 1 o.s.ř. Prvním zcela nezbytným specifikem návrhu na nařízení exekuce uvedeným v § 38 odst. 1 exekučního řádu je to, že v něm musí být obligatorně označen exekutor, který má být pověřen provedením exekuce, a to jménem, příjmením a sídlem jeho úřadu. Jestliže oprávněný opomene v návrhu exekutora označit, a soud ho nikterak nedovodí ani z obsahu podání, je soud nucen tento návrh posoudit jako návrh na výkon rozhodnutí podle o.s.ř. Možný je také případ, kdy soud z obsahu podání dovodí, že oprávněný opravdu požaduje provedení exekuce soudním exekutorem, nicméně nechal například výběr takového exekutora na úvaze soudu. Takové podání je pak nutné posoudit jako nesrozumitelné a oprávněný musí být vyzván v souladu s ustanovením § 39 odst. 1 exekučního řádu k opravě spolu s určením lhůty a poučením, jak je třeba opravu provést.

Dalším specifikem návrhu na nařízení exekuce je přesné označení exekučního titulu. Exekučním titulem je třeba rozumět listinu vydanou k tomu oprávněným orgánem, která má zákonem předepsanou formu a v níž se ukládá určité osobě povinnost něco v určité době plnit.²⁰⁴ Co je způsobilé být exekučním titulem vyjmenovává exekuční řád v ustanovení § 40 odst. 1. Mimo jiné jím je vykonatelné rozhodnutí soudu, pokud přiznává právo, zavazuje k povinnosti nebo postihuje majetek (de lege ferenda jsou tedy z exekučního řízení vyloučena například rozhodnutí soudu o osobním stavu), dále je to také

²⁰³ Tripes, A. *Exekuce v soudní praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 63.

²⁰⁴ Stavínková, J. *Občanské právo procesní. Řízení o výkon rozhodnutí, řízení konkursní a vyrovnací a řízení rozhodčí*. Brno. Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1997, s. 25.

vykonatelný rozhodčí nález nebo například notářský zápis se svolením k vykonatelnosti a jiná vykonatelná rozhodnutí a schválené smíry a listiny, jejichž výkon zákon připouští. Povinností oprávněného je připojit k návrhu na nařízení exekuce originál nebo úředně ověřenou kopii exekučního titulu opatřeného potvrzením o jeho vykonatelnosti nebo stejnopis notářského zápisu nebo exekučního zápisu se svolením k vykonatelnosti.

Posledním obligatorním specifíkem návrhu je uvedení povinnosti, která má být exekucí vymožena, a údaj o tom, zda, popřípadě v jakém rozsahu, povinný vymáhanou povinnost splnil.

Obsahuje-li návrh všechny takto zákonem předepsané náležitosti, a je-li doložen vykonatelný exekuční titul, pak soud zásadně bez jednání nařídí exekuci ve lhůtě 15 dnů od napadení návrhu na soud. Ustanovení o procesní lhůtě dané soudu je jedním z největších výdobytků exekučního řádu a lze hovořit o podstatném urychlení celého řízení na rozdíl od řízení o výkon rozhodnutí, kde lhůta pro nařízení výkonu rozhodnutí stanovena není.²⁰⁵

Pro úplnost považuji za nutné dodat, že v exekučním řízení jsou účastníci označováni jako oprávněný a povinný, pokud je ovšem takto navrhovatel ve svém návrhu neoznačí, nejedná se o vadu podání, kterou by bylo třeba odstraňovat.

Odlišně od o.s.ř. je v exekučním řízení podle zákona č. 120/2001 Sb., exekučního řádu, upraveno odstraňování vad návrhu, kterým se oprávněný domáhá nařízení exekuce. Soud se postará o odstranění vad návrhu jen za té procesní situace, kdy oprávněný podal svůj návrh u soudu. Byl-li podán návrh u soudního exekutora, činí úkony potřebné k odstranění vad návrhu soudní exekutor. Jakým způsobem je dále vada podání (návrhu) odstraňována, se již shoduje s ustanoveními o.s.ř.

Výkon rozhodnutí dle o.s.ř.

Soudní výkon rozhodnutí je na rozdíl od výše uvedené exekuce podle exekučního řádu v našem právním systému zakotvenějším a déle užívaným institutem. Proto, aby věřitelé mohli být rychleji uspokojeni, rozhodl se zákonodárce k vydání exekučního řádu, čímž stát přenesl na exekutory část svých mocenských pravomocí. Exekutor je podle exekučního řádu zvláštní, státem zmocněnou osobou k provádění exekuční a další činnosti.

Soudní výkon rozhodnutí ovšem není automatickým pokračováním řízení nalézacího, byť stejné soudy, které vydaly rozhodnutí, je i vykonávají. Není tomu tak ale vždy. Stěžejní

²⁰⁵ Veselý, J., Rakovský, A., Holešínský, P. Soudní exekutoři – efektivní způsob vymáhání pohledávek. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 78.

roli zde hraje návrh oprávněného na nařízení výkonu rozhodnutí. Tento návrh nebude podán, jestliže rozhodnutí soudu bylo povinným dobrovolně splněno – tímto byl totiž dosažen účel žalobcem zamýšlený v nalézacím řízení. Taktéž ne u všech rozhodnutí vydaných v nalézacím řízení je možné nařídit výkon rozhodnutí. Nelze vykonat rozhodnutí soudu o osobním stavu či o určení, zda tu právo nebo právní vztah je anebo není. Shrnula bych to tedy tak, že řízení nalézací a vykonávací jsou dva samostatné, od sebe oddělené, druhy civilního procesu lišící se především svým cílem, který sledují. Nalézací řízení poskytuje ochranu tvrzeným hmotněprávním nárokům, kdežto cílem exekučního řízení je poskytnutí ochrany nárokům vyplývajícím z rozhodnutí soudu či jiného obdobného orgánu nadaného shodnou pravomocí.

Z výše uvedeného vyplývá i označení účastníků ve vykonávacím řízení, a to oprávněný (procesní strana, která tvrdí v návrhu, že je osobou, které náleží určité oprávnění, vyplývající z předloženého exekučního titulu) a povinný (osoba, jež je podle stejného titulu zavázána splněním určité povinnosti).²⁰⁶ Specifikum ve vykonávacím řízení stanoví § 255 odst. 2 o.s.ř., který označuje za účastníka řízení i manžela povinného v případě, kdy jsou nařízeným výkonem rozhodnutí postiženy i majetkové hodnoty nebo práva patřící do společného jmění manželů, a to právě ve vztahu k těmto majetkovým hodnotám.

Co se týče návrhu samotného, musí v něm oprávněný uvést v souladu s § 261 o.s.ř. jednu z následujících možností:

- jakým způsobem má být výkon rozhodnutí proveden (u rozhodnutí ukládajícího zaplacení peněžité částky);
- toho, vůči komu má povinný nárok na mzdu – plátce mzdy (v případě, že oprávněný navrhuje výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy);
- peněžní ústav a číslo účtu, z něhož má být pohledávka odepsána (zvolil-li oprávněný výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu), a pokud označil oprávněný více účtů u shodného peněžního ústavu, uvede v návrhu také pořadí, v jakém z nich má být pohledávka odepsána;
- osobu, vůči které má povinný pohledávku (dlužník povinného), a uvede důvod pohledávky (pokud oprávněný navrhuje výkon rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky).

K takovému návrhu na výkon rozhodnutí je třeba taktéž připojit stejnopis rozhodnutí, jež zakládá oprávněnému určité oprávnění a jež je opatřeno potvrzením o jeho

²⁰⁶ Stavinohová, J., Hlavsa, P. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003, s. 487.

vykonatelnosti. Toto vykonatelné rozhodnutí (tzv. titul pro výkon rozhodnutí) lze chápat jako jakýsi předěl mezi řízením nalézacím a řízením vykonávacím – zatímco se totiž dosažením tohoto titulu nalézací řízení uzavírá, je současně titul pro výkon rozhodnutí nezbytnou podmínkou pro možnost nuceného zásahu do jinak Listinou základních práv a svobod chráněné sféry dlužníka.²⁰⁷

²⁰⁷ Winterová, A., a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 524.

ZÁVĚR

V úvodu mé práce jsem rozdělila cíle práce do tří oblastí. Prvním z nich je analýza současného stavu forem podání a jejich náležitostí. Největší pozornost ze všech možných podání jsem věnovala žalobě jako jednomu z nejpoužívanějších podání. Prozatím je nejčastěji využívanou písemná forma podání. Hlubou budoucností je ale postupná elektronizace celého soudního řízení, proto jsem poměrnou část této kapitoly věnovala elektronickému podání. Již od července loňského roku se nám novelou dostalo do o.s.ř. ustanovení o tom, že písemné podání se činí v listinné nebo elektronické podobě, čímž postavil občanský soudní řád obě formy podání na roveň. Myslím si, že tímto zákonodárce učinil rozhodující krok a byly tak ukončeny diskuse a rozdílný postup soudů v otázce, zda elektronické podání do tří dnů doplňovat či nikoli, protože v předchozím znění si občanský soudní řád ve svých ustanoveních odporoval, takže některé soudy vyžadovaly doplnění elektronického podání do 3 dnů, čímž se ale tato forma podání zcela míjela původním účinkem. Elektronické podání bylo do našeho právního řádu zavedeno na základě práva komunitárního, konkrétně Směrnice Evropského parlamentu a Rady. Tuto směrnici jsme jako členský stát povinni implementovat v určité lhůtě do našeho právního řádu. V České republice tato implementace proběhla formou zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu. Při interview se soudkyněmi okresního soudu a krajského soudu jsem zjistila, že elektronickou formu podání zatím účastníci nevyužívají tak hojně, jak bylo předpokládáno. Zcela bezpochyby se jedná o mnohem jednodušší, rychlejší a levnější cestu, jak uplatnit svůj nárok u soudu, ovšem z důvodu jakéhosi zaběhlého a zažitého standardu podavatelů se zatím nepodařilo prolomit tyto vžité postupy, a stále převládá listinná forma. Myslím si, že doba elektronických podání teprve přijde, a zajisté tomu velkým dílem napomůže souhrnná novela o.s.ř. účinná od 1. 7. 2009, jež předpokládá jednak elektronické doručování za prioritní (a dokonce povinné pro vybrané skupiny subjektů), dále elektronizaci protokolace při soudním jednání, kdy nadále se bude pořizovat zvukový či obrazově zvukový záznam každého jednání soudu, a jednak také zřízení veřejné datové schránky za účelem elektronického doručování. Jsem toho názoru, že elektronizace justice povede ke zrychlení soudního řízení, ovšem až tehdy, kdy bude tato forma komunikace zcela samozřejmá jak pro žalobce při podávání žaloby, tak pro soudy při svém rozhodování. Pochybami, které je třeba v souvislosti s elektronickým podáním rozptýlit, jsou archivace elektronických dokumentů vzhledem k rychlosti vývoje technologií pro

výměnu dat, a průkaznost elektronických úkonů, kdy v současnosti se obtížně dokazuje, že daný úkon skutečně učinila identifikovaná osoba.

Druhou oblastí, kterou jsem si vymezila jako cíl mé práce, byly nejčastěji se vyskytující vady podání a způsob jejich odstraňování soudy. V praktické části mé práce při konzultacích na soudech jsem dospěla k názoru, že v zásadě nejčastěji žalobce chybuje ve své žalobě v petitu. Myslím si, že tato frekvence vad podání (žalob) v žalobním petitu je z určité části zaviněna i samotnými soudy, poněvadž mnohdy lpí na přílišném formalismu a vyžadují návrh na znění výroku rozsudku tak dokonalý, aby ho pouze mohly převzít do výroku svého rozhodnutí, a proto raději žalobce opakovaně vyzývají k odstranění vad podání (žaloby), až dokonalosti návrhu na znění výroku rozsudku touto cestou dosáhnou. Podle mého názoru takový procesní postup soudů není nejšťastnější. De lege ferenda musí být soud schopen si z každé žaloby „vytáhnout“ to důležité pro jeho rozhodnutí a ne vyzývat žalobce k odstranění pro každou sebemenší vadu, jež nebrání pokračování v řízení. Mnohdy právě při prvním jednání lze vady hladce odstranit například účastnickou výpovědí, kdy je stranami sporu celá věc objasněna. Je třeba, aby české soudy přistupovaly k odstraňování vad flexibilněji, neboť žalobce není povinen soudu vše „naservírovat

na stříbrném podnose“, aby soud mohl jednoduše jen návrh výroku rozsudku přepsat do rozhodnutí. Je třeba procesně postupovat tak, aby byl účinně splněn cíl civilního procesu – tedy buď dosáhnout mezi stranami smíru (v lepším případě), anebo rozsudkem autoritativně upravit právní poměr mezi stranami.

Při odstraňování vad podání není zákonem stanovený jednotný postup soudů, takže v současné soudní praxi to znamená, co soud to jiný postup. Na některých soudech mají jeden typ výzvy pro odstranění vad podání, který použijí na veškeré vady vyskytující se v různých podáních (tedy nejen na vady žaloby), a mnohdy tato výzva k odstranění vad nesplňuje ani zákonem stanovené předpoklady § 43 o.s.ř., že soud účastníka poučí o tom, jak je třeba opravu nebo doplnění provést. Myslím si, že je více než žádoucí, aby soud ke každému podání přistupoval individuálně a při odhalení vady podání konkrétně poučil účastníka o tom, jak danou vadu napravit.

Potěšena jsem byla závěrem soudů, že v případě, kdy je to nevyhnutelné a soud například posoudí po právní stránce věc odlišně nežli žalobce, naznačují soudy i úpravu hmotněprávní. Tím má žalobce možnost podle soudem provedené právní kvalifikace doplnit skutková tvrzení a důkazy tak, aby měl šanci svůj nárok soudně obhájit, byť tento nárok, který nepochybně existuje, sám správně právně nekvalifikoval. Není důvod

se poučení o hmotném právu bránit. Myslím si, že soud by měl mít více možností volnou úvahou rozhodnout, jakým způsobem a kdy poučí účastníky řízení o jejich procesních právech a povinnostech – zejména s ohledem na to, zda je strana sporu právně zastoupena či nikoli. Mám za to, že v naší právní úpravě chybí ustanovení o tom, že je-li účastník právně zastoupen, není třeba ho poučovat o procesních právech a povinnostech, protože právě advokát by měl být natolik zdatný v celém civilním řízení, že není třeba jej poučovat o dalším procesním postupu.

Při odstraňování vad žaloby spatřuji určitou nerovnost zbraní mezi žalobcem a žalovaným v tom, že napadne-li soud žaloba a je v některé své části vadná, soud vyzývá žalobce, aby danou vadu odstranil a dovedl tím žalobu k preciznosti. Žalovaný však o tom, že je stranou nějakého civilního sporu, nemá ani tušení. De lege ferenda bych navrhovala při některé z dalších novelizací občanského soudního řádu, aby bylo vtěleno ustanovení o tom, že v případě, kdy se žalovaný vyjadřuje k žalobě a v tomto vyjádření uvedl skutečnosti, které například nepodložil důkazně, soud by jej taktéž vyzval k doplnění jeho vyjádření za účelem zvýšení jeho šance na úspěch ve věci. Praxí soudů bohužel bývá, že na rozdíl od vyžadované perfektnosti žalobcová podání, se v případě vyjádření žalovaného „spokojí“ s hrubými obrysy vylíčení skutečností na jeho obranu. Toto nerovné postavení procesních stran na začátku řízení by podle mého názoru vyřešilo zavedení povinného smířčího a mediačního řízení, které by strany absolvovaly před zahájením řízení. Zde by oběma stranám právně vzdělaný mediátor nastínil jejich reálné možnosti a poučil je o tom, jak v řízení dále postupovat, aby dosáhly co příznivějšího rozhodnutí ve věci. Primárně by se ovšem strany pokusil usmířit.

V kapitole specifika podání ve vybraných druzích civilního procesu jsem se zaměřila na nejčastější či nejvíce diskutované druhy civilního procesu. Polemika se stále vede o tom, zda řízení podle části páté je sporným či nesporným řízením. K soudu takto podaná žaloba je žalobou substituční, a jako taková má odrážet charakter řízení, jež měla před správním orgánem, proto je tuto polemiku nutno uzavřít konstatováním, že nelze jednoznačně rozhodnout, zda se jedná o řízení sporné nebo nesporné, ale řízení podle části páté o.s.ř. vymezíme jako řízení sui generis. Zabývala jsem se také řízením exekučním a jeho odlišnostmi od výkonu rozhodnutí prováděného podle o.s.ř., protože mezi laickou veřejností jsou tyto dva typy civilního řízení stále zaměňovány. Každé podání činěné ve výše zmíněných druzích civilního procesu má svá specifika, která je nutná zohlednit při tvoření žaloby či návrhu na zahájení řízení, aby tím tak podavatel předešel případnému odstraňování vad podání.

V každém druhu civilního procesu by potenciální žalobce (ať už právně zastoupen či nikoliv) měl mít vždy na paměti, že „sepsání žaloby, tj. vypsání skutkového děje, odůvodňujícího navrhovaný rozsudek, a samozřejmě též stylizace navrhovaného rozsudku (petit) jest věcí, ke které praktik přistupuje s největší pečlivostí. Jen začátečník jest s to odbýti žalobu bezmyšlenkovitě podle formuláře, nemysle na to, co jí vlastně sleduje. Též soudce, dostane-li vadnou žalobu, nečeká, až odpůrce zneuctěné dílo rozpitvá a odrazí vratké lešení, na němž stojí, žalobce chtěl lajdácky postavit budovu rozsudku, a přinutí žalobce dokližovati mezery dodatečnými přednesy. Dobrý soudce nečeká, až odpůrce ukáže nestvůrnost petitu, o takovém nedochůdčeti ani nepřipustí jednání“.²⁰⁸

²⁰⁸ Pužman, J. *Žaloby a žalobní petitu. Systém*. 1. vydání. Praha 2: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1933, s. 16.

PRAMENY A LITERATURA

Monografie a odborné publikace

BUDIŠ, Petr. *Elektronický podpis a jeho aplikace v praxi*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2008. 157 s. ISBN 978-80-7263-465-1.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk, a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. 1066 s. ISBN 80-7179-378-7.

FRIEDENTHAL, Jack, H., MILLER, Arthur, R., SEXTON, John, E., HERSHKOFF, Helen. *Civil procedure. Cases and materials*. 9. vydání. St. Paul, USA: Thomson/West, 2008. 1274 s. ISBN 978-0-314-19096-3.

HLAVSA, Petr. *Občanský soudní řád, Správní řád soudní a předpisy souvisící s úvodem k aplikaci komunitárního práva a k předběžné otázce*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. 621 s. ISBN 80-7201-603-2.

HORA, Václav. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma (zákony ze dne 1. srpna 1895 č. 110, 111, 112, 113 ř. z.)*. 1. vydání. Praha: Československý Kompas, 1923. 430 s.

HORA, Václav. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma (zákony ze dne 1. srpna 1895 č. 110, 111, 112, 113 ř. z.)*. 3. vydání. Praha: Československý Kompas, 1934. 1238 s.

PUŽMAN, Josef. *Žaloby a žalobní petity. Systém*. 1. vydání. Praha 2: Právnícké knihkupectví a nakladatelství, 1933. 476 s.

PUŽMAN, Josef. *Žaloby a žalobní petity. Dodatky*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937. 687 s.

SCHELLEOVÁ, Ilona, a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 1204 s. ISBN 80-86861-09-0.

STAVINHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní. Řízení o výkon rozhodnutí, řízení konkursní a vyrovnací a řízení rozhodčí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1997. 158 s. ISBN 80-85765-77-2.

STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2003. 660 s. ISBN 80-7239-155-0.

SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 379 s. ISBN 80-210-1485-7.

ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2003. 226 s. ISBN 80-86395-52-9.

TRIPES, Antonín. *Exekuce v soudní praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 80-717-9136-9.

VRCHA, Pavel. *Civilní judikatura: Výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu ČR*. 2. vydání. Praha: Linde, 2005. 1296 s. ISBN 80-7201-542-7.

WINTEROVÁ, Alena, a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. 1087 s. ISBN 80-7201-647-1.

WINTEROVÁ, Alena, a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. 729 s. ISBN 80-7201-595-8.

WINTEROVÁ, Alena. *O nové pojetí civilního procesu. Soubor statí*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006. 164 s. ISBN 80-246-1206-2.

Odborné články

ČERMÁK, Karel. Karanténa černých labutí. Několik poznámek k určitosti žalobních petitů. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 9, s. 17-24.

ČERNÝ, Petr. Procesní účinky elektronického podání v občanském soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 12, s. 450-453.

FALDYNA, František. Označení účastníků v občanském soudním řízení. *Právo a podnikání*, 1996, č. 4, s. 21-25.

HORÁK, Pavel, HROMADA, Miroslav. Poučovací povinnost soudu I. stupně. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 10, s. 487-493.

HULMÁK, Milan. Elektronický právní styk. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 7, s. 229-234.

JIRSA, Jaromír. Poučovací povinnost soudu po novele a zásady civilního procesu. *Právo a podnikání*, 2005, roč. 14, č. 5, s. 19-26.

MATES, Pavel. Elektronické podání a doručování. *Právo a podnikání*, 2005, roč. 14, č. 5, s. 9-16.

SCHULZ, Jaroslav. Identifikace účastníků řízení v soudních sporech. *Právní rádce*, 1997, č. 4, s. 11-13.

SVOBODA, Karel. Vady žaloby nezaviněné žalobcem. Jak z toho? *Právní fórum*, 2007, č. 9, str. 316.

VESELÝ, Jan, RAKOVSKÝ, Adam, HOLEŠÍNSKÝ, Petr. Soudní exekutoři – efektivní způsob vymáhání pohledávek. *Bulletin advokacie*, 2001, roč. 30, č. 9, s. 78.

VRCHA, Pavel. Náležitosti žaloby. *Právní rádce*, 2004, č. 1, s. 14-21.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

Listina základních práv a svobod č. 2/1993, ve znění pozdějších předpisů.

Federal Rules of Civil Procedure.

Zákon č. 99/1963 Zb., Občiansky súdny poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských věcech právních (civilní soudní řád).

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 148/02 ze dne 27. 8. 2003.
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 299/06 ze dne 19. 4. 2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 20 Cdo 2272/2003 ze dne 11.11.2004.
Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 319/05 ze dne 24. 4. 2006.
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 218/06 ze dne 17. 5. 2007.
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 299/06 ze dne 19. 4. 2007.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 421/2002 ze dne 25. 9. 2002.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Cdo 1577/2001 ze dne 24. 7. 2002.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 889/2004 ze dne 1. 9. 2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2369/2000 ze dne 27. 6. 2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1065/2002 ze dne 27. 5. 2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2191/2002 ze dne 7. 10. 2003.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 342/2004 ze dne 22. 6. 2004.
Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 601/02 ze dne 27. 1. 2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Odo 69/2004 ze dne 31. 5. 2004.
Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 326/97 ze dne 4. 11. 1997.
Nález Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 233/97 ze dne 1. 9. 1998.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1534/2003 ze dne 12. 5. 2004.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cpjn 200/2005 ze dne 1. 1. 2000.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 370/2002 ze dne 15. 10. 2002.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 649/2001 ze dne 27. 11. 2003.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 530/2006 ze dne 18. 1. 2007.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 74/94 ze dne 29. 6. 1995.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22. 10. 2002.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 530/2006 ze dne 18. 1. 2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 889/2004 ze dne 1. 9. 2004.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2611/2005 ze dne 28. 11. 2005.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. R II 239/39 ze dne 19. 12. 1939.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2369/2000 ze dne 27. 6. 2001.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 43/2003-76 ze dne 16. 7. 2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1239/2007 ze dne 19. 12. 2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2618/98 ze dne 11. 1. 2001.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 80/1996 ze dne 4. 7. 1996.
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 301/95 ze dne 12. 12. 1996.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 221 Cdo 411/98 ze dne 21. 9. 2000.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1931/2006 ze dne 28. 11. 2006.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 20 Odo 186/2002 ze dne 20. 5. 2003.
Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 16 Co 167/2001 ze dne 20. 4. 2001.

Elektronické zdroje

ePodatelna. Dostupné na

<http://epodatelna.justice.cz>

FRANC, Pavel. *Soudní ochrana veřejného zájmu*. Brno, 2004. Dostupné na <http://www.pilaw.cz/index.php?cat=cz&art=pilk/ochrana>

Náležitosti a určitost žalobního návrhu. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/nalezitosti-a-urcitost-zalobniho-navrhu-21371.html> (27. 2. 2003).

RECMAN, Jan. *Souhrnná novela o.s.ř. – průlom do systému doručování*. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/souhrnna-novela-osr-prulom-do-systemu-dorucovani-55322.html?mail> (11. 11. 2008).

ŠTRASER, Václav. *Elektronická podání na soudy*. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/elektronicka-podani-na-soudy-51543.html> (20. 11. 2007)

Určitost žalobního petitu. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/urcitost-zalobniho-petitu-53184.html> (26. 2. 2008).

Vada podání a nezpůsobilost být účastníkem řízení. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/vada-podani-a-nezpusobilost-byt-ucastnikem-rizeni-46546.html> (8. 3. 2007).

VAŠKO, Jaroslav. *Náležitosti žalobního petitu*. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/nalezitosti-zalobniho-petitu-28902.html> (3. 11. 2004).

Jiné zdroje

Důvodová zpráva k novele o.s.ř. provedené zákonem č. 295/2008 Sb.

Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001-Org ze dne 3. 12. 2001.

Sdělení č. 209/1992 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Směrnice č. 1999/93/ES Evropského parlamentu a Rady o komunitárních rámcových podmínkách pro elektronické podpisy ze dne 13. 12. 1999.